nr. 10, octombrie 1989

Proletari din toate țările uniți-vă!

(anul XCVI, nr. 1238)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTA LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867

EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

EXPUNEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

CU PRIVIRE LA PROBLEMELE SOCIALISMULUI, ALE ACTIVITĂȚII IDEOLOGICE, POLITICO-EDUCATIVE, DE DEZVOLTARE A CONȘTIINȚEI REVOLUȚIONARE, DE FORMARE A OMULUI NOU, CONSTRUCTOR CONȘTIENT AL SOCIALISMULUI ȘI COMUNISMULUI ÎN ROMÂNIA

Stimați tovarăși,

Comitetul Politic Executiv al Comitetului Central al partidului consideră necesar ca actuala Plenară să dezbată problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România. **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Această dezbatere este necesară deoarece au trecut 45 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă și 41 de ani de la trecerea la edificarea socialismului în România.

Totodată, această dezbatere apare necesară ca rezultat al faptului că pe plan mondial au apărut diferite teze și concepții cu privire la făurirea socialismului și la perspectivele luptei revoluționare, ale dezvoltării generale a socialismului în lume.

Are loc, de asemenea, o intensificare a activității cercurilor reacționare, antisocialiste și anticomuniste, de amestec în treburile interne ale țărilor socialiste, în scopul destabilizării situației în aceste țări și slăbirii construcției socialiste.

În actualele împrejurări se impune ca o necesitate obiectivă analiza științifică a drumului parcurs în construcția socialismului, a stadiului actual al socialismului în țara noastră și, pe baza concluziilor desprinse din practica și realitățile sociale, să dăm răspunsuri teoretice, să înarmăm partidul, întregul popor cu o cunoaștere și înțelegere justă a realităților economico-sociale, a legilor obiective, a principiilor socialismului științific, a concepției revoluționare în general, privind căile de dezvoltare a patriei noastre, a întregii omeniri pe calea orînduirii fără clase fără asupritori, de realizare a celei mai drepte orînduiri din lume — a socialismului și comunismului. **(Aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu — eroism, România — comunism!").**

Am ajuns la concluzia că este necesar să facem această analiză înaintea Congresului al XIV-lea al partidului pentru a se putea înțelege mai bine problemele actuale ale dezvoltării economico-sociale, ale socialismului și vieții mondiale, astfel incît dezbaterile și hotărîrile Congresului să dea o perspectivă științifică, revoluționară cu privire la înfăptuirea neabătuta a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și crearea condițiilor trecerii la afirmarea în viață a principiilor comuniste, în patria noastră, în toate domeniile.

Stimați tovarăși,

De la apariția socialismului științific au trecut mai bine de 140 de ani. Făuritorii socialismului științific, Marx și Engels, au supus unei analize critice dezvoltarea societății omenești și, îndeosebi, a capitalismului, pe baza concepției revoluționare despre lume și viață — materialismul dialectic și istoric.

Socialismul științific s-a dezvoltat, după cum este bine cunoscut, în luptă hotărîtă împotriva socialismului utopic, a concepțiilor burgheze și mic burgheze despre socialism, a anarhismului, reformismului, lichidatorismului, a diferitelor concepții idealiste și pseudorevoluționare.

Făurirea socialismului științific, a concepției unitare revoluționare a proletariatului privind înțelegerea și transformarea lumii pe cale revoluționară a reprezentat victoria spiritului revoluționar în mișcarea muncitorească și a dat perspective luptei unite a clasei muncitoare, a proletariatului și forțelor progresiste de pretutindeni pentru răsturnarea orînduirii capitaliste, bazate pe exploatare și asuprire și realizarea unei orînduiri noi, bazate pe egalitate și echitate, în care oamenii muncii, popoarele să fie cu adevărat libere, independente și stăpîne pe destinele lor. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Este necesar să subliniem permanent faptul că făuritorii socialismului științific nu au considerat niciodată teoria lor elaborată definitiv, o dată pentru totdeauna. După cum se știe, ei au atras întotdeauna atenția că au pus numai bazele unei concepții revoluționare materialist-dialectice, despre lume și viață, care trebuie să se dezvolte și să se îmbogățească continuu cu practica și teoria revoluționară, ca urmare a dezvoltării forțelor de producție, a științei, tehnicii și culturii, a cunoașterii umane în general.

În cei peste 140 de ani care au trecut de la apariția „Manifestului Partidului Comunist", omenirea a cunoscut profunde transformări revoluționare. Mișcarea muncitorească a trecut, de asemenea, prin mai multe etape de organizare și dezvoltare. De la Internaționala I comunistă, întemeiată de Marx și Engels, la Internaționala a II-a și apoi la Internaționala a III-a și pînă astăzi, mișcarea muncitorească, partidele clasei muncitoare au trecut prin diferite forme de organizare și, totodată, s-au dezvoltat diferite concepții cu privire la calea eliberării clasei muncitoare de asuprire și exploatare și asupra căilor realizării orînduirii sociale socialiste.

O analiză obiectivă, chiar foarte succintă, demonstrează cu puterea realității, a vieții — adevăratul judecător — că socialismul științific și-a dovedit pe deplin forța și invincibilitatea. Mișcarea muncitorească revoluționară, partidele clasei muncitoare au, după cum este bine cunoscut, concepții diferite privind înfăptuirea revoluției și construcției socialiste, dar, cu toate acestea, ele au avut și au un rol de importanță tot mai mare în viața națională și internațională, în lupta pentru progres economic și social, pentru pace, pentru o lume mai dreaptă și mai bună.

Este un adevăr bine cunoscut și de netăgăduit că partidele comuniste, și în primul rînd Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, și-au asumat răspunderea istorică de a înfăptui revoluția proletară și de a trece la construirea societății socialiste.

Au trecut 72 de ani de la victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și de la crearea primului stat al muncitorilor și țăranilor din lume în care s-a construit societatea socialistă.

La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial și în anii următori, pe calea Revoluției din Octombrie au trecut noi și noi popoare, printre care și poporul român, care a răsturnat pentru totdeauna orînduirea burghezo-moșierească și a ridicat pe pămîntul României edificiul luminos al societății socialiste. **(Aplauze și urale puternice, îndelungate; se scandează „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu și poporul!").**

Este bine cunoscut că, pe ansamblu, țările socialiste au obținut mari realizări în lichidarea înapoierii și făurirea cu succes a socialismului. Se poate afirma, fără teama de a greși, că socialismul și-a demonstrat forța și superioritatea, ca orînduirea socială cea mai dreaptă și umană din cîte a cunoscut omenirea pînă acum. **(Vii și puternice aplauze).**

In același timp, pe calea socialismului, în forme și faze diferite, au trecut și acționează noi state și popoare din cadrul țărilor în curs de dezvoltare.

De asemenea, în diferite țări capitaliste, partidele socialiste și social-democrate au realizat o serie de reforme sociale și au naționalizat unele sectoare importante ale economiei naționale. Dar trebuie să spunem deschis că toate aceste măsuri — foarte importante din punct de vedere economic și social — nu au dus la înlăturarea orînduirii nejuste și nedrepte.

Este un adevăr de necontestat că numai în țările socialiste au fost lichidate clasele exploatatoare, asuprirea omului de către om și s-au pus bazele trainice ale orînduirii noi, socialiste.

Analiza întregii dezvoltări istorice a omenirii, a mișcării muncitorești și a socialismului demonstrează cu putere marea forță a mișcării muncitorești-revoluționare, a partidelor muncitoresti, precum și a mișcării sindicale și a socialismului în general, rolul important pe care acestea îl au în viața mondială, în lupta pentru progres economic și social, pentru libertate și independență, pentru pace în lume. **(Aplauze puternice, prelungite; se scandează „Ceaușescu — pace!").**

Se poate afirma că nu există, astăzi, problemă mai importantă în dezvoltarea omenirii în care mișcarea muncitorească, partidele clasei muncitoare, țările socialiste și popoarele care luptă pentru independență și libertate să nu aibă un rol tot mai însemnat.

Socialismul a devenit o uriașă forță mondială, care demonstrează că numai pe această cale popoarele pot să-și asigure dezvoltarea economico-socială, liberă și independentă, bunăstarea și fericirea. **(Urale și aplauze puternice; se scandează „Ceaușescu — eroism, România — comunism!").**

Tocmai în actualele împrejurări internaționale complexe este o necesitate vitală ca activitatea ideologică, teoretică și politico-educativă să pună cu putere în evidență forța socialismului științific revoluționar, să demonstreze științific că numai și numai socialismul reprezintă viitorul luminos, de bunăstare și fericire, de libertate și pace al întregii omeniri și să demonstreze că victoria socialismului, indiferent ce obstacole se ridică, este de neînlăturat, că, mai devreme sau mai tîrziu, popoarele vor păși pe calea socialismului. **(Urale și aplauze puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu, eroism — România, comunism!").**

Stimați tovarăși,

Analiza stadiului actual al socialismului în România prezentată pe larg în documentele pentru Congresul al XIV-lea al partidului demonstrează că, sub conducerea gloriosului nostru partid comunist, poporul român a obținut realizări remarcabile în întreaga dezvoltare economico-socială. Intr-o perioadă istorică scurtă, țara noastră a parcurs mai multe etape istorice, de la orînduirea burghezo-moșierească, în care mai existau multe forme feudale, la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Dintr-o țară slab dezvoltată, agrar-industrială, România a devenit în anii construcției socialiste, și îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, un stat puternic industrial-agrar, cu o industrie modernă, dezvoltată pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură socialistă în plin progres.

Activitatea ideologică, teoretică, politico-educativă trebuie să pună cu putere în evidență toate aceste mărețe transformări revoluționare și realizări obținute de poporul român pe calea socialismului, să tragă învățămintele și concluziile din întreaga activitate practică de pînă acum, subliniind cu putere învățămintele pentru viitor, înarmînd partidul, întregul popor cu o concepție revoluționară, de mare perspectivă, care să lumineze calea spre cele mai înalte piscuri — spre comunism. **(Aplauze puternice, prelungite; se scandează „Ceaușescu — P.C.R.!").**

Pentru a înțelege cît mai bine stadiul actual al dezvoltării societății socialiste românești este necesar să punem permanent în evidență întreaga dezvoltare a poporului român, să acordăm o atenție deosebită cunoașterii istoriei, a luptei poporului nostru pentru formarea sa, pentru formarea națiunii, a statului național unitar, a limbii și culturii române.

În activitatea ideologică, politico-educativă științele istorice trebuie să ocupe un loc mai important, pentru că numai prin înțelegerea științifică, pe baza adevărurilor istorice, a trecutului și a luptei poporului nostru, vom înțelege mai bine cum s-a format, la ce nivel de dezvoltare a ajuns poporul nostru, ce a însemnat în istoria sa trecerea pe calea socialismului și făurirea cu succes a noii orînduiri, socialiste.

Întregul popor și îndeosebi tineretul trebuie să înțeleagă bine că, de peste 2000 de ani, înaintașii noștri, oamenii cei mai luminați, poporul însuși — adevăratul făuritor al istoriei — au dus lupte grele, cu mari sacrificii, dar au avut în vedere întotdeauna atît trecutul și prezentul, dar și viitorul poporului, al țării noastre și au făcut totul, și-au dat chiar viața, pentru asigurarea unui viitor luminos al națiunii

(continuare în pag. a 2-a)

EXPUNEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

(urmare din pag. 1)

noastre. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Este bine să se înțeleagă că cei mai înaintați oameni din rîndul poporului nostru, masele largi populare nu s-au gîndit niciodată, chiar în condiții foarte grele, să părăsească pămîntul unde s-au născut, unde au trăit strămoșii lor și unde trebuie să trăiască urmașii urmașilor noștri, întotdeauna. **(Aplauze și urale. Se scandează „Ceaușescu și poporul!“, „Ceaușescu, România — stima noastră și mîndria !“).**

Oamenii de știință, arheologii nu trebuie să caute urmele înaintașilor noștri, prin săpături, pe alte meleaguri, pe alte continente, deoarece înaintașii noștri, cu mult, cu mult înaintea primului stat centralizat, au locuit, s-au dezvoltat pe aceste meleaguri — și trebuie să subliniem cu putere aceasta și să respingem cu toată fermitatea tezele unor pretinși istorici care, în activitatea lor șovinistă, reacționară, încearcă să falsifice adevărul și realitatea, dăunînd atît popoarelor lor, cît și prieteniei și colaborării dintre popoare, prieteniei și colaborării internaționale. **(Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceaușescu și poporul !“).**

Subliniez toate acestea pentru că, în activitatea ideologică, teoretică, politico-educativă, de formare a omului nou, istoria, istoricii trebuie să aibă permanent un rol de importanță deosebită și să dea răspunsuri ferme care să servească cauza socialismului, cauza prieteniei și colaborării între națiuni și să respingă orice activitate contrarevoluționară, revizionistă, naționalistă de orice fel! **(Aplauze puternice și urale; se scandează îndelung „Ceaușescu, România — pacea și prietenia !“).** Numai așa vom făuri buni constructori ai socialismului și comunismului în România, hotărîți să asigure dezvoltarea permanentă a națiunii noastre pe calea socialismului și comunismului, să-i asigure independența și suveranitatea ! **(Urale și aplauze îndelungate ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul — România, viitorul !“).**

Stimați tovarăși,

Analizînd stadiul actual al dezvoltării economico-sociale, al construcției socialiste, activitatea noastră ideologică și teoretică, politico-educativă trebuie să sublinieze cu putere marile realizări dobîndite în dezvoltarea generală a țării, creșterea puternică a producției industriale, agricole, a venitului național și ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului.

Creșterea producției industriale față de 1945 de peste 135 ori, din care de 120 ori după Congresul al IX-lea al partidului, a producției agricole de peste 10 ori, din care de 6 ori după Congresul al IX-lea, iar a venitului național de peste 40 ori, din care de 33 ori după Congresul al IX-lea, demonstrează cu puterea faptelor forța orînduirii socialiste, capacitatea creatoare a poporului nostru, care pentru prima dată a devenit cu adevărat liber și stăpîn pe deplin pe destinele sale și-și făurește viitorul așa cum dorește el. **(Urale și aplauze puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R. !“, „Ceaușescu și poporul !“).**

După datele statistice internaționale, România se numără printre primele țări din lume cu asemenea ritmuri de dezvoltare, iar unele date așază România pe primul loc în ce privește dezvoltarea economico-socială după al doilea război mondial. La obținerea acestor mărețe realizări, rolul determinant, revoluționar l-au avut forțele de producție, care au cunoscut o puternică dezvoltare și au asigurat progresul multilateral al țării noastre.

Trebuie să punem cu putere în evidență rolul revoluționar și determinant al forțelor de producție ca factor hotărîtor al dezvoltării economico-sociale și făuririi cu succes a societății socialiste. De altfel, trebuie să subliniem, în acest sens că aceasta reprezintă o legitate general valabilă pentru dezvoltarea și progresul întregii societăți omenești.

Pornind de la aceasta, să analizăm cum au acționat partidul, statul nostru socialist în asigurarea înfăptuirii acestor obiective strategice în perioada de după 23 August 1944 pînă în prezent.

Este necesar să subliniem cu putere rolul important al fondului de dezvoltare și acumulare, alocarea unei părți importante din venitul național — de peste 30 la sută — în întreaga perioadă de după Congresul al IX-lea al partidului, care a dus la creșterea puternică a mijloacelor de producție, a fondurilor fixe, a avuției naționale, realizarea marilor obiective industriale, agrare, sociale, culturale, asigurînd astfel ridicarea României pe înalte culmi de progres și civilizație socialistă.

Pornind de la aceste realități, să punem cu putere în evidență necesitatea de a continua — în conformitate cu cerințele legilor obiective de dezvoltare — repartizarea a circa 30 la sută din venitul național pentru fondul de dezvoltare și acumulare.

Este bine cunoscut că, în mai multe rînduri și la mai multe congrese ale partidului, după 1965, am subliniat faptul că, dacă nu vom asigura dezvoltarea forțelor de producție, repartizarea lor judicioasă pe teritoriu și alocarea unei părți însemnate din venitul național pentru dezvoltare, atunci vom condamna România la rămînere în urmă, la înapoiere, pentru o lungă perioadă de timp.

De ce a trebuit să subliniem continuu această problemă ? Pentru că este cunoscut că au existat și la noi oameni, inclusiv în partid, care considerau că trebuie să nu mergem pe calea dezvoltării forțelor de producție, să micșorăm alocațiile pentru dezvoltare și să rămînem o țară, cum se spunea pe timpuri, „eminamente agricolă“.

Este bine să reamintim permanent acest lucru pentru că, dacă în partid nu ar fi învins concepția revoluționară de dezvoltare a societății, România ar fi rămas o țară înapoiată, nivelul de trai ar fi fost scăzut. Trebuie subliniat că, tocmai datorită concepției revoluționare despre dezvoltarea forțelor de producție, despre acumulare și despre socialism, poporul nostru a ajuns la aceste înalte niveluri de dezvoltare economico-socială, de progres și bunăstare ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R. !“, „Ceausescu reales, la al XIV-lea Congres !“).** Trebuie să spunem cu toată tăria — pornind de la realități — că viața a demonstrat cu putere justețea politicii partidului nostru de dezvoltare puternică a industriei, a agriculturii, a forțelor de producție, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, că numai și numai pe această bază s-au putut obține marile realizări în dezvoltarea generală a țării.

De asemenea, acum, cînd în unele țări socialiste se pune în discuție însăși existența proprietății socialiste, de stat și cooperatiste, este necesar să evidențiem cu putere, în întreaga noastră activitate teoretică, politico-educativă, rolul determinant al proprietății socialiste, de stat și cooperatiste, în realizarea marilor progrese, în dezvoltarea generală a României și să subliniem cu toată tăria că făurirea cu succes a socialismului în patria noastră — dar, în general, în lume — nu se poate realiza decît pe baza dezvoltării tot mai puternice a proprietății întregului popor, de stat și cooperatiste, punînd la bază cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, în toate domeniile. **(Aplauze puternice, prelungite).** Totodată, este necesar să subliniem importanța deosebită a marii proprietăți, fără a diminua sau a neglija dezvoltarea micii producții industriale, dar trebuie să demonstrăm științific, teoretic, că numai și numai marea proprietate asigură dezvoltarea generală a societății noastre socialiste — ca, de altfel, a oricărei societăți — și trebuie să facem totul pentru asigurarea întăririi și dezvoltării continue a marii proprietăți socialiste.

Punînd în evidență uriașele realizări obținute de poporul român în construcția socialistă, este necesar să subliniem rolul istoric al Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a pus capăt politicii de ploconire față de tot ceea ce este străin, șablonismului, conservatorismului, concepției „modelului unic“ în construcția socialistă, copierii mecanice a ceea ce se face în alte țări și a redat partidului, poporului sentimentul demnității, al încrederii în forțele proprii, subliniind necesitatea aplicării neabătute a principiilor socialismului științific, a legilor obiective, corespunzător realităților din România. **(Vii aplauze).**

În întreaga perioadă de după Congresul al IX-lea am pornit de la faptul că socialismul se realizează în mod diferit de la o țară la alta, de la o etapă la alta și că revine fiecărui partid comunist, forțelor politice sociale din fiecare țară rolul de a înțelege bine principiile socialismului și legile obiective și de a le aplica în cele mai bune condiții la realitățile fiecărei țări.

În concordanță cu aceste principii, am acționat pentru perfecționarea continuă a formelor de conducere și de realizare a socialismului, pornind de la faptul că trebuie avut permanent în vedere că, o dată cu dezvoltarea științei, tehnicii, culturii, a cunoașterii generale, cu înaintarea pe calea socialismului, trebuie perfecționate mereu formele de organizare și înfăptuire a noii orînduiri sociale, că socialismul nu se realizează o dată pentru totdeauna, că numai perfecționarea sa continuă va asigura condițiile necesare ca el să se dezvolte în strînsă legătură cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, să răspundă în condiții tot mai bune cerințelor întregului popor — de progres, de bunăstare, de independență și suveranitate.

În acest spirit, am realizat noul mecanism economic, am perfecționat continuu principiile autoconducerii, autogestiunii și autofinanțării și — după cum știți — continuăm să le perfecționăm și să insistăm pentru aplicarea lor cît mai corectă în toate domeniile de activitate. Am avut permanent în vedere creșterea răspunderii oamenilor muncii — în calitate de proprietari și producători, de beneficiari — în conducerea tuturor sectoarelor de activitate, necesitatea ca fiecare unitate economico-socială să-și desfășoare activitatea pe principiile autoconducerii, autogestiunii, să asigure maximum de beneficii și rentabilitate în activitatea economico-socială.

Nu se poate vorbi de socialism fără o economie eficientă, de mare randament, fără o societate care să asigure creșterea mijloacelor de reproducție lărgită și de ridicare, totodată, a bunăstării generale a poporului. **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).**

După cum este bine cunoscut, am perfecționat formele de proprietate, dînd în răspunderea directă a oamenilor muncii fondurile de producție pentru a le administra și a asigura dezvoltarea lor.

Am găsit forme noi de cointeresare, atît în ce privește proprietatea — prin participarea la beneficii, precum și prin participarea la fondul de dezvoltare —, cît și prin perfecționarea sistemului de retribuție, pe baza principiilor socialiste „de la fiecare după capacitatea sa, fiecăruia după munca sa“, pornind de asemenea de la principiul „nici muncă fără pîine, dar nici pîine fără muncă !“. Am pornit totdeauna de la principiul că în societatea noastră socialistă nimeni nu trebuie să trăiască prin exploatarea muncii altuia, nimeni nu trebuie să trăiască fără a munci, că veniturile tuturor oamenilor muncii, ale tuturor cetățenilor trebuie să fie determinate numai de muncă, de activitatea pe care o depun într-un sector sau altul, de contribuția adusă la dezvoltarea generală a țării.

Se impune ca activitatea noastră ideologică, teoretică, politico-educativă să contribuie la perfecționarea întregului nostru sistem de conducere și retribuție, a înțelegerii că numai și numai pe baza principiilor de echitate și dreptate socială se pot asigura condiții bune, demne de viață, pentru toți cetățenii patriei noastre.

În ultimul timp se discută mult despre scopul producției în socialism și despre așa-zisa „economie de piață“. Este necesar să punem cu putere în evidență că tot ce se realizează în patria noastră, în socialism are drept scop dezvoltarea generală a țării, progresul neîntrerupt al patriei, ridicarea continuă a nivelului de trai, material și spiritual, al poporului — scopul suprem al politicii partidului nostru comunist, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Este adevărat că răspunsul la întrebarea : ce reprezintă și ce trebuie să fie socialismul s-a dat de mult. Dar trebuie să subliniez, pentru a fi bine înțeles de întregul popor, de întregul nostru tineret, că socialismul reprezintă o orînduire cu totul și cu totul nouă față de vechile orînduiri și față de capitalism, în care inegalitățile și asuprirea — și socială și națională — constituie, de fapt, adevărata realitate, dintotdeauna și de astăzi. Trebuie să subliniem că nu se poate vorbi de socialism fără lichidarea exploatării, asupririi, inegalităților, a claselor exploatatoare, fără asigurarea unei adevărate dreptăți sociale și naționale, care să asigure deplina egalitate în drepturi pentru toți cetățenii patriei, condiții de afirmare a personalității umane, în strînsă legătură cu interesele generale ale întregii națiuni, de bunăstare, de independență și progres ! **(Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceaușescu și poporul — România, viitorul !“).**

Trebuie să subliniem permanent că răsturnarea regimului burghezo-moșieresc, a vechii orînduiri în general și instaurarea puterii muncitorilor și țăranilor, trecerea la construcția socialismului înseamnă numai începutul edificării socialismului, nu și realizarea socialismului însuși, că făurirea societății socialiste este strîns legată de nivelul de dezvoltare a forțelor de producție din diferite țări. Fără nici o îndoială, în țările slab dezvoltate, cum a fost și România, realizarea socialismului în întreaga sa forță necesită o lungă perioadă de timp, necesită eforturi și abnegație din partea forțelor revoluționare, a întregii națiuni. Și vă reamintiți că nu a fost congres sau moment mai important unde să nu subliniez înțelegerea acestei necesități. Am parcurs un drum lung, ne-am urcat pe trepte înalte ale socialismului, dar mai avem încă un drum important de străbătut — și pentru aceasta trebuie unitate, eforturi, munca unită a întregii națiuni. Vom realiza socialismul și vom asigura poporului nostru o viață demnă, liberă, care să poată să rivalizeze cu oricare alte națiuni ! Aceasta trebuie să fie hotărîrea partidului, a poporului nostru! Aceasta înseamnă lupta pentru socialism și comunism! **(Aplauze și urale puternice, îndelungate ; se scandează îndelung „Ceaușescu — eroism, România — comunism !“).**

Subliniez toate acestea pentru că este cunoscut, în unele țări se spune că socialismul n-a dat rezultate prea bune și că trebuie să se caute altă cale a dezvoltării. De fapt, aceasta înseamnă o capitulare în fața greutăților, o neînțelegere, cel puțin a ceea ce înseamnă socialism și în ce condiții se realizează el. Iată de ce apreciez că nici activitatea noastră ideologică, politică nu a acordat atenția necesară acestei probleme, considerînd că s-a înțeles o dată ce înseamnă socialism, că — dacă spunem socialism — toată lumea înțelege lucrurile. Nu este așa, tovarăși ! Trebuie să discutăm și să lămurim continuu nu numai teoretic, dar și cum trebuie realizat socialismul, în ce condiții și cum să acționeze fiecare, în domeniul său de activitate, pentru a înfăptui societatea socialistă, în formele cele mai bune, superioare, avînd însă în vedere că întotdeauna vor mai fi lucruri de perfecționat și îmbunătățit, că nimic nu va fi niciodată perfect. Cînd vom ajunge la perfecțiune nu vom mai avea ce face și vom putea să ne odihnim, dar mai este mult pînă atunci — și probabil generația noastră și următoarele cîteva generații vor trebui încă să muncească serios pentru a înțelege și a dezvolta socialismul corespunzător cerințelor poporului nostru, dar și principiilor socialiste, pentru a asigura dezvoltarea generală a patriei noastre. Așa ne vom aduce contribuția și la afirmarea în lume a ideilor socialismului, a căilor de realizare a lui ! **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Este necesar să combatem cu toată fermitatea tezele așa-zisei „economii de piață“, care înseamnă a lăsa la voia întîmplării dezvoltarea economiei naționale și asigurarea bunei aprovizionări a poporului cu tot ce este necesar pentru o viață demnă, înseamnă a da frîu liber speculanților, a deschide calea înrăutățirii nivelului de trai al poporului.

Trebuie să subliniem cu putere că, în întreaga dezvoltare economico-socială, trebuie să pornim de la interesele dezvoltării continue a patriei și ridicării nivelului de trai al poporului, să asigurăm dezvoltarea echilibrată — pe baza Planului unic al dezvoltării economico-sociale — a întregii economii și a întregii țări, inclusiv amplasarea judicioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul patriei. Numai așa vom asigura dezvoltarea corespunzătoare a tuturor zonelor, a întregii țări, vom realiza ridicarea nivelului general de progres și civilizație, adevărata egalitate în drepturi pentru toți cetățenii !

Realitățile din unele țări socialiste, care trec spre „economia de piață“ —, creșterea inflației și speculei, reducerea nivelului de trai al oamenilor muncii — demonstrează cu putere unde duce o asemenea orientare, pericolul pe care îl reprezintă aceasta pentru însăși dezvoltarea societății socialiste.

În multe țări socialiste are loc o dezbatere largă și se adoptă măsuri în problemele construcției socialiste. Se vorbeste despre perfecționare, înnoire, restructurare și alte forme. Fără îndoială că preocupările în direcția găsirii celor mai bune căi de construcție socialistă reprezintă o necesitate și vor duce, în general, la dezvoltarea și mai puternică a socialismului.

Dar, în același timp, în unele țări se adoptă măsuri care slăbesc pozițiile socialismului și deschid calea restaurării, sub diferite forme, a capitalismului. Unii declară deschis că doresc să ia drept model diferite țări capitaliste. Este greu însă de înțeles că se poate dezvolta și perfecționa socialismul, luînd ca model orînduirea capitalistă împărțită în clase de asupritori și asupriți.

De altfel, nu întîmplător unele țări capitaliste declară că sînt gata să acorde ajutor sub diferite forme, inclusiv financiare, în vederea înfăptuirii măsurilor care au drept scop dezvoltarea diferitelor poziții capitaliste și, în același timp, prin mijloacele de informare în masă preamăresc măsurile de lichidare a orînduirii socialiste.

Se pare că ar fi bine să reamintim întrebarea pe care și-a pus-o socialistul Bebel în secolul trecut, în timpul lui Bismark : „Cu ce ai greșit, sărmane Bebel, că te laudă reacțiunea ?“.

Unii ar trebui să-și pună întrebarea nu numai cu ce au greșit, dar ce fel de socialism vor să realizeze, pe care îl preamăresc și vor să-l finanțeze cercurile imperialiste ?

Nu se poate în nici un fel vorbi de dezvoltarea socialistă cînd se lichidează proprietatea poporului asupra mijloacelor de producție. Se poate pune problema perfecționării sistemului de proprietate, dar aceasta prin întărirea proprietății muncitorilor și țăranilor asupra mijloacelor de producție, și nu prin lichidarea și trecerea acestora în mîinile diferiților capitaliști, mai mari sau mai mici. Aceasta este valabil și pentru multe alte probleme ale dezvoltării socialiste !

Considerăm că, avînd în vedere problemele foarte importante ale dezvoltării socialiste, necesitatea unor concluzii generale care reies din drumul parcurs pînă acum, se impune organizarea unei consfătuiri largi a tuturor țărilor care construiesc socialismul sau se pronunță pentru calea spre socialism, pentru a dezbate și trage concluziile din experiența acumulată și a stabili cum să se acționeze în vederea perfecționării construcției socialiste, realizării noii orînduiri fără asupritori, fără exploatatori, în care oamenii muncii, popoarele să fie cu adevărat libere și stăpîne pe bogățiile naționale, să-și hotărască calea dezvoltării pe care o consideră cea mai bună.

Fără nici o îndoială, fiecare partid și fiecare popor va trebui să-și hotărască în mod independent calea dezvoltării, să aleagă cele mai bune forme pe care le consideră corespunzătoare condițiilor dintr-o țară sau alta. Dar aceasta nu vine în contradicție cu dezbaterea largă a problemelor actuale și de perspectivă ale făuririi societății socialiste, cu afirmarea puternică a necesității de a se găsi cele mai bune căi și forme de realizare în viață a principiilor socialismului științific, a unei societăți fără asupritori, în care oamenii să fie cu adevărat liberi și egali în drepturi, stăpîni pe destinele lor ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).**

De asemenea, sîntem gata să participăm la o largă dezbatere privind problemele actuale ale socialismului și capitalismului, sub o formă acceptabilă pentru ambele părți, pentru a face o comparație între felul în care cele două orînduiri rezolvă problemele economico-sociale, se preocupă de asigurarea celor mai bune condiții de muncă și de viață, de felul în care sînt soluționate aceste probleme, în vederea ridicării bunăstării generale a popoarelor

Menționăm aceasta deoarece considerăm că este necesar ca în activitatea ideologică, teoretică, politico-educativă să asigurăm o temeinică studiere a realităților socialismului, dar și a realităților capitaliste și, pe această bază, să acționăm pentru a demonstra poporului nostru, popoarelor de pretutindeni superioritatea societății socialiste, a puterii oamenilor muncii care au lichidat asuprirea și inegalitățile și își realizează în mod liber și independent orînduirea fără clase, fără asupritori.

Activitatea noastră ideologică, teoretică, politico-educativă trebuie să pună cu putere în evidență, pe baza faptelor, a legilor obiective ale dezvoltării societății omenești, necesitatea întăririi rolului planului național unic de dezvoltare echilibrată a economiei, care presupune, în același timp, o participare largă a tuturor unităților economico-sociale și teritoriale la elaborarea planurilor, la înfăptuirea lor, în spiritul principiului autoconducerii.

Lichidarea unor fenomene de birocratism, de centralism excesiv nu trebuie să fie în nici un fel confundată cu renunțarea la conducerea economiei pe baza planului unic de dezvoltare, nu trebuie să ducă la deschiderea drumului pentru așa-zisa „piață liberă“, pentru „socialismul de piață“, care înseamnă, de fapt, libertatea pentru dezvoltarea diferitelor forme capitaliste.

În general, este necesar ca întreaga activitate teoretică, științifică, îndeosebi în domeniul științelor economice și sociale, să tragă concluziile din experiența practică a țării noastre, a altor țări socialiste, din experiența mondială și să elaboreze, într-o formă cît mai clară, orientările de perspectivă privind dezvoltarea și conducerea economiei naționale pe baza planului național unic — garanția înfăptuirii Programului partidului, a realizării cu succes a comunismului în România ! **(Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R. !“, „Ceaușescu, eroism — România, comunism !“).**

Stimați tovarăși,

După cum este bine cunoscut, Plenara Comitetului Central al partidului pe problemele ideologice, din 1982, a dat răspunsuri și orientări la o serie de probleme teoretice și practice cu privire la construcția socialismului, la democrația muncitorească, la stat, la rolul partidului.

În concordanță cu hotărîrile congreselor partidului, după Congresul al IX-lea și Plenara Comitetului Central al partidului pe probleme ideologice, au fost adoptate o serie de măsuri privind perfecționarea și funcționarea organelor de stat, a organismelor democrației muncitorești-revoluționare și crearea condițiilor necesare participării largi a clasei muncitoare, a țărănimii, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, a întregului popor la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, la elaborarea politicii interne și externe a patriei noastre.

Se poate spune că Programul ideologic al partidului își păstrează pe deplin actualitatea, dar, fără îndoială, el va trebui îmbunătățit cu unele probleme și concluzii reieșite din activitatea ulterioară, precum și din perspectivele dezvoltării viitoare.

Acum, în unele țări socialiste — și, în general, pe plan mondial — au loc discuții și se formulează diferite teze care duc la negarea rolului statului, al partidului, a înseși democrației muncitorești-revoluționare și la orientarea spre democrația de tip burghez.

Este bine cunoscut că discuțiile despre stat și democrație nu sînt noi. Discutînd despre stat, trebuie să avem în vedere că statul a apărut în anumite condiții istorice și activitatea lui se poate schimba și perfecționa în raport de dezvoltarea societății omenești, că statul nu poate fi privit decît în contextul existenței claselor antagoniste, pornind de la înțelegerea justă în mîinile căror clase se află puterea politică, deci și statul.

Nu se poate vorbi de un stat abstract, ci de statul capitalist al claselor exploatatoare, de statul socialist al muncitorilor și țăranilor — și fiecare din acestea are menirea să acționeze pentru a asigura interesele claselor pe care le reprezintă.

Fără a nega rolul și importanța democrației în societatea burgheză, nu se poate în nici un fel pune semnul egalității între democrația burgheză și democrația muncitorească-revoluționară. Nu se poate vorbi de egalitate între bogați și săraci, între asupritori și asupriți !

Pornind de la înțelegerea științifică, dialectică a statului și a rolului său în societate, trebuie să avem permanent în vedere că înfăptuirea revoluției sociale presupune și realizarea statului muncitoresc-țărănesc, în care puterea să aparțină celor ce muncesc și care să apere interesele maselor muncitoare, să nu admită exploatarea și asuprirea, inegalitățile sociale și naționale.

În aceste condiții, statul devine un instrument al făuririi socialismului, al bunăstării poporului, al apărării independenței și suveranității naționale.

În ce privește noțiunea de dictatură a proletariatului, trebuie spus că ea a fost greșit înțeleasă, denaturată. Instaurarea puterii muncitorești-țărănești — în alianță cu intelectualitatea cu toate categoriile muncitoare — reprezintă cea mai înaltă, suprema formă de democrație, nu de dictatură, deoarece puterea politică este în mîinile poporului, care își

(continuare în pag. a 3-a)

EXPUNEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

(urmare din pag. a 2-a)

făurește în mod conștient propriul său viitor liber, în socialism și comunism. Pornind de la aceasta, încă la plenara pe problemele ideologice, partidul nostru a hotărît să se considere greșită noțiunea și teza dictaturii proletariatului și să se renunțe cu desăvîrșire la ea. In același timp, am formulat teza statului democrației muncitorești-revoluționare, care corespunde pe deplin caracterului orînduirii noastre socialiste, construirii socialismului cu poporul și pentru popor.

Iată de ce este necesar să avem permanent în vedere perfecționarea activității statului, a organelor sale de conducere de către poporul însuși a întregii opere a construcției socialiste.

In același timp, trebuie să se aibă în vedere permanent — așa cum s-a subliniat totdeauna în documentele partidului nostru după Congresul al IX-lea — că la baza funcționării statului și organelor sale trebuie să se afle Constituția țării, legile care guvernează relațiile economice și sociale în toate domeniile, că întreaga activitate a statului trebuie să se desfășoare numai pe baza legilor elaborate de Marea Adunare Națională, cu consultarea largă a întregii națiuni. Aceasta constituie, de altfel, una din cerințele de importanță deosebită, fundamentală ale democrației muncitorești-revoluționare, ale puterii întregii națiuni! **(Aplauze puternice).**

Totodată, este necesar să se dezvolte puternic activitatea consiliilor populare județene, orășenești și comunale, ca organe ale autoconducerii administrativ-teritoriale, care poartă întreaga răspundere pentru buna organizare și desfășurare a activității din toate domeniile. Ele trebuie să-și desfășoare larg activitatea în strînsă legătură și cu consultarea permanentă a cetățenilor din fiecare localitate.

Intreaga activitate a organelor de stat — centrale și locale — trebuie să se desfășoare permanent în strînsă unitate și sub controlul nemijlocit al poporului!

In același timp, am realizat un larg sistem de organisme ale democrației muncitorești-revoluționare — consiliile oamenilor muncii, adunările generale, ca organe ale proprietarilor și producătorilor care poartă răspunderea conducerii întregii activități economico-sociale —, organele județene și naționale ale democrației muncitorești-revoluționare, în care reprezentanții muncitorilor au o pondere de peste 30 la sută.

In dezvoltarea sistemului democrației muncitorești-revoluționare am pornit și pornim de la teza științifică a făuririi socialismului cu poporul și pentru popor, de la faptul că realizarea întregului popor, care, devenit stăpîn pe destinele sale, își făurește în mod liber propriul său viitor. Și nici o democrație din lume nu poate fi mai înaltă decît democrația în care poporul însuși își hotărăște destinele sale! Aceasta constituie adevărata forță socialistă și comunistă a democrației! **(Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!").**

In întreaga activitate ideologică, politico-educativă, trebuie să subliniem continuu superioritatea incontestabilă a democrației muncitorești-revoluționare socialiste față de orice democrație burgheză, pornind de la faptul că nu se poate vorbi de o adevărată democrație în condițiile asupririi și exploatării omului, că numai socialismul, care lichidează proprietatea capitalistă asupra mijloacelor de producție, exploatarea și asuprirea, poate asigura adevărata democrație, libertatea și participarea deplină a poporului la conducerea tuturor sectoarelor de activitate.

Trebuie să punem cu putere în evidență, în activitatea ideologică, teoretică, politico-educativă, superioritatea sistemului democrației muncitorești-revoluționare din patria noastră — unic în felul său —, necesitatea perfecționării continue a întregului cadru democratic, creșterea rolului maselor populare în întreaga viață economico-socială, îmbinarea armonioasă a activității organelor de stat cu organele democrației muncitorești, socialiste, realizînd un sistem unitar care să garanteze înfăptuirea neabătută a programelor de făurire a socialismului, de ridicare a nivelului de trai material și spiritual al poporului, de întărire necontenită a forței, a independenței și suveranității României! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

Toate marile realizări obținute în dezvoltarea socialistă a patriei noastre demonstrează cu putere justețea politicii partidului, a rolului său conducător în toate domeniile de activitate.

Discuțiile care au loc în unele țări socialiste cu privire la diminuarea sau chiar renunțarea la rolul conducător al partidului nu pot decît să aducă mari daune unității clasei muncitoare, a întregului popor, înseși construcției societății socialiste. Nu se poate vorbi în nici un fel de renunțarea la rolul conducător al partidului în organizarea și unirea eforturilor întregului popor în opera de dezvoltare economico-socială și în construcția socialismului.

Tezele despre partidul-stat sau statul-partid au drept scop să dezorienteze și să creeze confuzii în rîndul partidului și maselor populare.

In Programul ideologic al partidului am arătat cu toată claritatea că partidul nu-și propune și nu trebuie să-și propună în nici un fel să înlocuiască organele de stat, care au datoria să asigure buna organizare și desfășurare a întregii vieți economico-sociale în conformitate cu legile țării. Dar organele și organizațiile de partid, comuniștii care lucrează în diferite sectoare ale activității economico-sociale și de stat poartă întreaga răspundere pentru activitatea acestor organisme, pentru aplicarea fermă a legilor țării în toate domeniile. Partidul nu înlocuiește organele de stat și nu le poate înlocui, dar, în același timp, nu se poate sustrage și trebuie să poarte deplina răspundere pentru felul în care organele de stat și ale democrației muncitorești-revoluționare își îndeplinesc misiunea lor în societatea noastră socialistă.

Realizarea unității clasei muncitoare, și deci și a unui partid unic revoluționar, este rezultatul legic al dezvoltării luptei pentru socialism, o necesitate obiectivă a dezvoltării sociale.

Nu întîmplător cercurile reacționare imperialiste acționează împotriva unității clasei muncitoare, a mișcării muncitorești și, îndeosebi, împotriva partidelor comuniste, în numele așa-zisei libertăți de organizare și al pluralismului politic.

Făurirea cu succes a socialismului impune întărirea continuă a unității mișcării revoluționare, realizarea unui partid unic, cu o ideologie revoluționară, care să îndeplinească rolul de centru vital al întregii națiuni. Numai un asemenea partid va putea îndeplini rolul istoric de a conduce națiunea spre comunism, spre o lume în care poporul să fie pentru totdeauna liber și independent! **(Urale și aplauze puternice; se scandează „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu — eroism, România — comunism!").**

Pornind de la aceasta, este necesar să acordăm o atenție deosebită întăririi continue a partidului, perfecționării rolului său în toate domeniile, dezvoltării continue a democrației interne de partid, ca un factor de importanță hotărîtoare pentru întreaga dezvoltare a țării, pentru înfăptuirea democrației muncitorești-revoluționare în toate domeniile.

In întreaga activitate de partid trebuie să se aplice neabătut prevederile Statutului, să se dezvolte puternic critica și autocritica, atitudinea fermă, combativă față de lipsuri, recunoașterea deschisă a stărilor negative de lucruri și stabilirea măsurilor pentru înlăturarea acestora — ca o cerință obligatorie a mersului înainte.

Avem nevoie nu de o recunoaștere formală a lipsurilor, ci de dezvăluirea cauzelor reale care le generează și de stabilirea măsurilor pentru înlăturarea lor, pentru perfecționarea activității în toate domeniile. Critica și autocritica constituie o latură fundamentală a vieții de partid, a creșterii rolului conducător al partidului, a înnoirii continue și perfecționării societății noastre socialiste.

Este, de asemenea, necesar — repet — să asigurăm dezvoltarea continuă a democrației interne de partid, dezbaterea temeinică în organizațiile de partid a problemelor economico-sociale, ale construcției socialiste, întărirea permanentă a legăturii cu masele de oameni ai muncii.

Trebuie să asigurăm ca toate hotărîrile de partid, toate legile statului nostru socialist să fie larg dezbătute în partid, în adunările generale, cu toți oamenii muncii, în cadrul organismelor democrației muncitorești-revoluționare, întregul popor — aceasta constituind o cerință a adevăratei democrații muncitorești-revoluționare, a participării întregului popor la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, a construcției socialismului pentru popor și împreună cu poporul.

In acest cadru, aș dori să subliniez necesitatea întăririi continue a rolului clasei muncitoare, ca factor determinant al făuririi socialismului și comunismului. Activitatea ideologică, politico-educativă trebuie să demonstreze în mod științific, teoretic injustețea diferitelor teze cu privire la diminuarea rolului clasei muncitoare și pericolul acestora pentru construcția socialismului, inclusiv problema reducerii ponderii muncitorilor în unele partide comuniste și muncitorești, în conducerea diferitelor sectoare de activitate. Aceasta reprezintă, fără nici o îndoială, o subapreciere puternică a rolului clasei muncitoare în societatea socialistă, în societatea omenească de astăzi în general. De altfel, se poate afirma că scăderea ponderii muncitorilor într-un partid sau altul și creșterea ponderii categoriilor mijlocii au creat și condiții sociale pentru slăbirea spiritului revoluționar, pentru apariția tendințelor reformiste, mic burgheze, care duc la slăbirea rolului partidului, punînd în pericol însăși construcția socialismului.

Trebuie să subliniem cu putere, în activitatea noastră ideologică, teoretică și să tragem concluzii practice privind întărirea rolului clasei muncitoare, clasa conducătoare a societății, importanța creșterii numărului membrilor de partid din rîndul muncitorilor, inclusiv în organele de conducere, pentru păstrarea caracterului revoluționar, combativ al partidului.

In general, este necesar să se sublinieze rolul clasei muncitoare în întreaga lume, al unității sale în lupta pentru progres economic și social, pentru libertate, dezarmare și pace. **(Aplauze puternice, prelungite).**

In același timp, trebuie să punem cu putere în evidență rolul crescînd al organizațiilor de masă și obștești, al sindicatelor, al organizațiilor de tineret, de femei, al celorlalte organizații obștești, care asigură participarea organizată a tuturor categoriilor de oameni ai muncii la conducerea democratică a diferitelor sectoare de activitate.

In mod deosebit, trebuie să subliniem importanța Organizației Democrației și Unității Socialiste, care cuprinde peste patru milioane de oameni ai muncii ce nu sînt membri ai partidului comunist și care participă, în acest cadru, la dezbaterea și adoptarea tuturor hotărîrilor, în strînsă unitate cu comuniștii, cu toate organele si organizațiile obștești. Trebuie să punem, de asemenea, cu putere în evidență importanța și rolul Frontului Democrației și Unității Socialiste, care unește toate forțele și categoriile sociale și asigură ca întregul popor, în deplină unitate, să participe la elaborarea programelor de dezvoltare economico-socială și să acționeze pentru realizarea lor.

Insăși ampla dezbatere a documentelor Congresului al XIV-lea în partid, cu întregul popor, constituie expresia largului democratism al societății noastre socialiste și, totodată, a deplinei unități a întregului popor, a faptului că hotărîrile ce vor fi adoptate de Congres privind dezvoltarea viitoare a patriei noastre reprezintă voința unanimă a întregii națiuni, de a merge ferm pe calea societății socialiste multilateral dezvoltate, spre visul de aur al întregii omeniri — spre comunism! **(Aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu, eroism — România, comunism!").**

Stimați tovarăși,

Pornind de la constatarea unei anumite rămîneri în urmă a activității ideologice, politico-educative, este necesar să intensificăm munca de ridicare a nivelului ideologic, a conștiinței revoluționare a partidului, a tuturor oamenilor muncii, să așezăm ferm la baza întregii activități concepția revoluționară despre lume și viață, principiile socialismului științific, să dezvoltăm puternic spiritul revoluționar, de răspundere față de interesele poporului, de cauza socialismului, de independența și suveranitatea țării.

In domeniul științelor sociale este necesar să se intensifice studiul noilor fenomene sociale pe baza concepției revoluționare, materialist-dialectice și istorice, să se generalizeze teoretic, pornind de la practică, de la realități, experiența construcției socialismului, să se dea răspuns științific problemelor complexe determinate de marile transformări revoluționare din lume, de revoluția tehnico-științifică.

In primul rînd, este necesar să se reia tezele științifice despre socialism și să se dea răspuns de pe poziții revoluționare diferitelor teze după care socialismul n-ar mai corespunde noilor realități sau, în cel mai bun caz, ar trebui readaptat pentru a fi pe placul capitaliștilor.

Este necesar să se respingă toate aceste teze antisocialiste și să se dea răspuns ferm tuturor celor care acționează pentru lichidarea socialismului. Trebuie să se evidențieze în mod convingător că socialismul și-a demonstrat pe deplin superioritatea și reprezintă singura alternativă viabilă pentru înlăturarea orînduirii exploatatoare, pentru realizarea unei lumi a dreptății și echității sociale.

O atenție deosebită trebuie acordată cunoașterii și înțelegerii legilor obiective generale, aplicării lor la realitățile din diferite orînduiri sociale, din fiecare țară și etapă de dezvoltare. In acest cadru trebuie să se sublinieze unitatea dialectică dintre general și particular.

Este, totodată, necesar să se pună în evidență noile legi obiective ale socialismului, care trebuie bine înțelese și dezvoltate.

O atenție deosebită se impune a fi acordată înțelegerii juste a contradicțiilor în socialism, a necesității continue de soluționare la timp a acestora, pentru a nu se acumula și a deveni antagoniste.

Activitatea ideologică trebuie să pună cu putere în evidentă dezvoltarea dialectică a societății socialiste, lupta permanentă dintre vechi și nou, necesitatea înlăturării la timp a vechiului care nu mai corespunde noilor realități și a promovării cu îndrăzneală a noului în toate domeniile de activitate — aceasta constituind o cerință vitală pentru dezvoltarea și înnoirea continuă a societății socialiste.

In general, este necesar ca științele sociale, activitatea ideologică, teoretică să aibă în vedere că socialismul științific trebuie permanent dezvoltat și îmbogățit pe baza practicii și experienței sociale, a noilor cuceriri ale științei și cunoașterii umane, în general.

Perfecționarea și înnoirea socialismului nu trebuie însă, în nici un fel, să deschidă calea pentru forme capitaliste, antisocialiste, ci să ducă la accentuarea laturilor esențiale ale socialismului revoluționar, la reafirmarea și mai puternică a principiilor de muncă și viață socialiste, a eticii și echității sociale.

Științele sociale trebuie să se angajeze cu toată răspunderea în dezvoltarea concepției revoluționare despre lume și viață.

O dată cu studierea problemelor actuale și generalizarea experienței înaintate trebuie să se acționeze pentru elaborarea de pe acum a căilor de trecere treptată la înfăptuirea principiilor comuniste de muncă și viață.

Este necesar să se elaboreze teoretic o concepție unitară, revoluționară, care să dea o perspectivă clară mersului înainte, să lumineze partidului și poporului calea înaintării neabătute spre înaltele piscuri ale civilizației comuniste. **(Aplauze și urale puternice, prelungite).**

Activitatea politico-educativă trebuie să ducă la înarmarea partidului, a tuturor oamenilor muncii cu cele mai înalte cunoștinte — științifice, profesionale și tehnice, culturale — din toate domeniile de activitate. Să acționăm pentru înfăptuirea obiectivelor stabilite în Programul-Directivă și în Tezele pentru Congresul al XIV-lea al partidului privind realizarea, în deceniul următor, a unui înalt nivel de pregătire a tineretului, a întregului popor, transformarea clasei muncitoare și țărănimii în clase cu un înalt nivel intelectual, de cultură, ridicarea nivelului de cunoștințe al întregului popor, pentru a deveni o puternică forță, cu o temeinică pregătire în toate domeniile de activitate, cu înțelegerea deplină a schimbărilor care au loc în lume, a perspectivelor dezvoltării omenirii — aceasta constituind o cerință fundamentală a înaintării ferme a patriei noastre și ridicării ei pe noi culmi de progres și civilizație.

Este necesar să avem permanent în vedere că făurirea cu succes a socialismului și comunismului nu se poate asigura decît pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii. De aceea, va trebui să punem în centrul întregii activități dezvoltarea și perfecționarea cercetării științifice în toate domeniile. Organizarea științifică și modernizarea producției, a întregii activități pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii reprezintă o necesitate obiectivă, o cerință legică a perfecționării continue a societății noastre socialiste.

In activitatea educativă de formare a conștiinței revoluționare a tineretului, un rol determinant revine învățămîntului, școlii de toate gradele. Incepînd de la grădiniță și pînă la terminarea liceului de 12 ani, copiii, întregul tineret urmează 14—15 ani cursurile de învățămînt, apoi învățămîntul profesional, învățămîntul superior și diferite forme de recalificare și pregătire.

Pornind de la această realitate, este necesar să acționăm pentru perfecționarea activității învățămîntului de toate gradele, pentru creșterea rolului său educativ, de formare a tineretului în spiritul concepțiilor revoluționare despre lume și viață, ale patriotismului și dragostei de muncă, al luptei neîmpăcate pentru progres, pentru construcția socialismului, pentru a fi gata întotdeauna să apere patria, socialismul, independența țării! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Să facem astfel încît învățămîntul de toate gradele să asigure însușirea de către întregul tineret a celor mai înaintate cunoștințe ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane, în general, punînd la bază concepția revoluționară, materialist-dialectică și istorică!

Un rol important revine, de asemenea, învățămîntului social-politic, care trebuie să contribuie la cunoașterea temeinică a legilor dezvoltării omenirii, a legilor sociale, asigurînd un nivel înalt de conștiință revoluționară și patriotică întregului tineret al patriei noastre.

Este, de asemenea, necesar să se intensifice activitatea de răspîndire în rîndul maselor de oameni ai muncii, al întregului popor, a cunoștințelor științifice despre lume și viață, despre originea vieții pe pămînt, a perspectivelor existenței și dezvoltării vieții pe planeta noastră.

In întreaga activitate ideologică un rol important revine învățămîntului de partid pentru formarea cadrelor de partid pe baza celor mai înaintate concepții revoluționare de conducere a tuturor sectoarelor economico-sociale, pentru a imprima activiștilor de partid un înalt spirit de exigență revoluționară, combativitate și răspundere față de partid, față de popor, față de cauza socialismului și comunismului.

Invățămîntul de partid trebuie să asigure formarea de adevărați revoluționari de profesie, militanți activi pentru victoria socialismului și comunismului în patria noastră. Trebuie să avem în vedere că întotdeauna — și în prezent și în viitor — partidul, poporul nostru vor avea nevoie de adevărați revoluționari — și numai în aceste condiții vom asigura mersul ferm înainte! **(Aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu și poporul!").**

In activitatea politico-educativă un rol important revine învățămîntului de partid și politic de masă, la care participă peste 12 milioane de oameni ai muncii. Este necesar să facem astfel încît învățămîntul politic de masă, universitățile serale și alte forme de învățămînt să asigure înarmarea tuturor oamenilor muncii cu cele mai noi cunoștințe din toate domeniile și, în primul rînd, din domeniul științelor sociale, cu o cunoaștere temeinică a legităților obiective și a căilor dezvoltării socialiste a omenirii, să contribuie în mod activ la formarea conștiinței revoluționare a tuturor oamenilor muncii, a întregului nostru popor.

Este, de asemenea, necesar să ridicăm mai puternic nivelul activității de creație literară, artistică. Avem nevoie de o literatură mai combativă, pătrunsă de un înalt spirit revoluționar patriotic, inspirată din realitățile patriei noastre. Fără nici o îndoială că avem multe realizări în aceste domenii, dar acum nu mi-am propus să mă refer la acestea, ci la ceea ce trebuie să facem, mai cu seamă, în viitor. Avem nevoie de o proză și de poezii combative, cu spirit revoluționar care să dinamizeze activitatea oamenilor muncii, a tineretului patriei noastre, de o muzică combativă, cu spirit patriotic și revoluționar, de filme mai bune, de un teatru mai bun.

Așa cum am subliniat la întîlnirea cu oamenii muncii din domeniul creației literar-artistice din luna mai 1965, sursa cea mai sigură de inspirație trebuie să fie poporul, realitățile societății noastre socialiste. Să nu se alerge după „ulcioare" străine, chiar dacă sînt poleite cu aur, ci să se bea apă din izvoarele limpezi ce izvorăsc din pămîntul strămoșesc, să se bea apa vie, dătătoare de viață, din glia românâ! **(Aplauze puternice).**

Intreaga activitate de creație literară trebuie să devină un puternic factor al ridicării conștiinței revoluționare, de dinamizare și ridicare a nivelului general de cultură al întregii națiuni.

Trebuie să pornim neabătut de la faptul că literatura, muzica, arta în general, activitatea cultural-artistică au o înaltă misiune socială în ridicarea nivelului general de cultură al poporului, în înfăptuirea programelor de dezvoltare economico-socială și construcție socialistă.

Trebuie să combatem cu toată hotărîrea tezele vechi — dar care își mai fac loc, din păcate, și la noi — cu privire la așa-zisa „artă pentru artă". Este bine cunoscut că nu a existat, nu există și nu va exista niciodată artă de dragul artei. Arta a fost întotdeauna, este și va fi permanent un puternic factor al educației, al progresului, al ridicării conștiinței patriotice și revoluționare a poporului!

Cei care, într-o formă sau alta, declară că vor să facă așa-zisa artă pură, se sustrag, de fapt, de la misiunea progresistă a culturii și artei și, vrînd-nevrînd, se alătură forțelor ostile progresului și socialismului, acelora care folosesc și vor să mențină permanent literatura, arta ca un mijloc de întărire a pozițiilor lor dominante, a societății împărțite în clase, a asupririi și inegalității.

Intreaga activitate de creație și cultural-artistică trebuie să se angajeze ferm în activitatea de ridicare a nivelului de cultură, de cunoștințe generale al tineretului, al întregului popor, de formare a conștiinței revoluționare a constructorilor socialismului, cu o poziție fermă față de tot ce este străin progresului, patriotismului socialist, fericirii omului, independenței țării.

Numai așa arta noastră își va îndeplini misiunea istorică și, fără nici o îndoială că, — la fel ca și pînă acum — dar mai ferm și în condiții mai bune, arta noastră își va îndeplini misiunea în construcția socialismului și comunismului, împreună cu întregul popor! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Este nevoie ca întreaga activitate cultural-artistică, Festivalul Național „Cîntarea României" — care are un rol important în creația maselor populare — să devină o forță tot mai puternică în participarea maselor la întreaga activitate cultural-artistică, aceasta reprezentînd garanția strînsei legături a artei și culturii cu poporul — adevăratul creator, de altfel, al limbii și literaturii, a tot ce este mai bun în acest domeniu, în România! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Presa, radioteleviziunea, toate mijloacele de informare în masă trebuie să-și perfecționeze continuu activitatea și să aibă un rol mai important în buna informare și înțelegere de către întregul popor a problemelor complexe ale dezvoltării economico-sociale și politico-educative, a problemelor situației internaționale.

In întreaga activitate politico-educativă este necesar să se acorde o atenție deosebită combaterii fenomenelor negative care se manifestă sub diferite forme, inclusiv ca rezultat al influențelor ideologiei burgheze, al activității cercurilor reacționare, antisocialiste, din afară.

Trebuie să se adopte o poziție mai combativă, mai fermă față de diferite manifestări naționaliste, șoviniste, antisemite, subliniind cu putere justețea politicii naționale a partidului nostru — asigurarea deplinei egalități în drepturi pentru toți cetățenii patriei — faptul că, indiferent de naționalitate, toți cetățenii au aceleași drepturi și aceleași îndatoriri, că, în deplină unitate, trebuie să asigurăm înălțarea continuă a patriei noastre spre noi culmi de progres și civilizație. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Trebuie să demascăm permanent politica cercurilor reacționare din trecut, dar și din prezent, care au acționat și acționează pentru ațîțarea vrajbei naționale, pentru slăbirea unității oamenilor muncii în scopul de a-și promova interesele lor de dominație și asuprire.

In acest sens, este necesar să se dea o ripostă fermă horthiștilor și noilor hortiști care se aliază din nou cu foștii și noii naziști, acționînd pentru revizuirea granițelor și pentru o politică de învrăjbire a popoarelor.

Mai mult ca oricînd, este necesar ca, în activitatea politico-educativă, să sădim cu putere în rîndul poporului — și, îndeosebi, al tineretului — spiritul de dreptate și răspundere, sentimentul de apărare a proprietății socialiste, a socialismului și — repet — a independenței României! **(Urale și aplauze puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu și poporul!", „Ceaușescu — România, stima noastră și mîndria!").** Este, de asemenea, necesar să fim necruțători față de manifestările de necinste, de sustragere, de furt, care, oricum le-am privi, sînt forme ale activității antisocialiste, contrarevoluționare, străine spiritului socialismului și reprezintă, de fapt, rămășițe ale concepțiilor și practicilor proprii orînduirii burghezo-moșierești!

(continuare în pag. a 4-a)

EXPUNEREA TOVARĂŞULUI NICOLAE CEAUŞESCU

(urmare din pag. a 3-a)

Să educăm întregul tineret, întregul popor în spiritul cinstei, al dragostei de muncă, al apărării neabătute a proprietăţii obşteşti, a întregii proprietăţi, de a fi necruţători faţă de orice slăbeşte şi jigneşte omul — constructor al societăţii socialiste!

Să educăm tineretul şi poporul nostru în spiritul patriotismului revoluţionar, al dragostei faţă de patrie, al hotărîrii neabătute ca în orice împrejurări să fie gata de a apăra cuceririle revoluţionare şi socialismul, de a face totul pentru înaintarea neabătută a patriei noastre spre cele mai înalte culmi de progres şi civilizaţie! **(Aplauze puternice).**

Munca politico-educativă trebuie să pună cu putere în evidenţă superioritatea socialismului, ca unica orînduire care asigură deplina egalitate între toţi cetăţenii patriei, condiţii de afirmare deplină a personalităţii umane, a umanismului revoluţionar socialist, în care omul constituie factorul primordial al întregii activităţi.

Pornind de la documentele pentru Congresul al XIV-lea al partidului, activitatea politico-educativă trebuie să demonstreze cu putere perspectivele luminoase ale dezvoltării patriei noastre, ale înfăptuirii Programului partidului de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de înaintare spre comunism.

Intreaga activitate politico-educativă să devină un factor mai activ, o puternică forţă revoluţionară care să lumineze calea întregului popor pentru înfăptuirea programelor de dezvoltare a patriei noastre, de ridicare a bunăstării materiale şi spirituale, de înfăptuire a visului de aur — a comunismului pe pămîntul României! **(Urale şi aplauze puternice, îndelungate; se scandează „Ceauşescu, eroism — România, comunism!").**

Stimaţi tovarăşi,

Unitatea dialectică între politica internă şi externă impune o analiză ştiinţifică a situaţiei politice, economice şi sociale mondiale, pentru a se putea înţelege cît mai bine evenimentele internaţionale, direcţiile şi perspectivele luptei pentru progres, pentru dezarmare, pace şi colaborare între toate naţiunile lumii.

Este bine cunoscut că în lume s-au produs şi sînt în curs mari schimbări în dezvoltarea societăţii omeneşti, în raportul de forţe pe plan internaţional. De aceea, se impune să avem permanent în vedere că se menţine şi chiar se accentuează contradicţia fundamentală dintre socialism şi capitalism.

In acelaşi timp, se dezvoltă tot mai puternic contradicţia dintre ţările în curs de dezvoltare şi ţările capitaliste dezvoltate, dintre bogaţi şi săraci, care devine una din contradicţiile tot mai puternice care se manifestă în viaţa internaţională de azi.

Se poate afirma, cu deplin temei, că aceste contradicţii din lumea contemporană au un rol determinant în întreaga dezvoltare a societăţii omeneşti şi că, fără înţelegerea lor în mod ştiinţific, nu se pot trage nici concluzii corespunzătoare pentru aprecierile asupra vieţii mondiale şi perspectivele dezvoltării societăţii omeneşti. Este adevărat că în ultimii ani s-au înregistrat anumiţi paşi — este drept, foarte mici — în direcţia dezarmării şi începerii de tratative între cele două grupări militare — N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia — şi s-a trecut la soluţionarea unor conflicte pe calea negocierilor. Dar trebuie să spunem deschis că toate acestea nu au determinat o schimbare radicală în viaţa internaţională, nu au determinat o nouă gîndire şi o nouă politică în soluţionarea problemelor complexe ale vieţii mondiale.

Avem obligaţia să spunem poporului nostru, şi să spunem tuturor popoarelor adevărul, realitatea, faptul că situaţia internaţională continuă să fie foarte complexă şi gravă. Se continuă cursa înarmărilor — inclusiv a celor nucleare —, ceea ce duce la menţinerea pericolului unui război mondial, care s-ar transforma inevitabil într-un război nuclear şi ar duce la distrugerea omenirii, a înseşi vieţii pe planeta noastră.

Se menţin, şi chiar se accentuează, criza economică mondială şi criza politică, socială, în lumea capitalistă. In deceniul al 8-lea s-a înrăutăţit şi mai mult situaţia economică a ţărilor în curs de dezvoltare, s-au mărit decalajele între bogaţi şi săraci.

In acelaşi timp, problemele economice, politice şi sociale din ţările capitaliste dezvoltate şi manifestarea, în unele ţări socialiste, a unor fenomene de criză economică şi politică duc la accentuarea şi mai mult a instabilităţii şi a contradicţiilor.

Toate acestea au dus la apariţia unor concluzii şi înţelegeri diferite — dar trebuie spus, şi greşite — asupra multor probleme internaţionale. Se pare că unele cercuri conducătoare imperialiste au ajuns la concluzia greşită şi consideră că pot folosi actuala situaţie internaţională pentru a putea schimba raportul de forţe mondial în favoarea lor, a politicii de dominaţie, de forţă şi dictat.

Ignorînd realităţile, aceste cercuri proclamă cu şi mai multă insistenţă atotputernicia capitalismului şi prezic, din nou, o apropiată dispariţie a socialismului. Exagerînd unele greşeli şi lipsuri din ţările socialiste, unele tendinţe lichidatoriste şi reformiste, de dreapta, din aceste ţări, precum şi din unele partide comuniste şi muncitoreşti, cercurile reacţionare imperialiste au trecut din nou la o ofensivă ideologică şi politică de defăimare şi subminare a socialismului, la o politică de amestec în treburile interne şi de destabilizare a ţărilor socialiste, recurgînd la toate mijloacele, preluate din arsenalul învechit şi ruginit al „războiului rece", de la dezinformarea opiniei publice, denigrarea socialismului, şantajul, diversiunea, represiunile economice şi politice, pînă la subvenţionarea financiară directă a unor grupări şi forţe antisocialiste, antinaţionale.

Trebuie să spunem deschis că acţiunile antisocialiste, anticomuniste şi cele împotriva ţărilor progresiste, a luptei pentru libertate şi independenţă naţională, pe care le desfăşoară cercurile imperialiste, sînt uşurate şi de anumite orientări şi tendinţe greşite în soluţionarea problemelor construcţiei socialiste şi altor probleme din unele ţări.

Este deci necesar să subliniem cu tărie că toată această politică a cercurilor imperialiste este sortită — şi de data aceasta, ca şi de atîtea ori în trecut — eşecului.

Ţările socialiste, popoarele care au edificat noua orînduire socială dispun de forţa necesară pentru a depăşi greutăţile apărute, iar socialismul se va afirma, fără îndoială, cu şi mai mare putere ca cea mai dreaptă şi mai umană orînduire socială de pînă acum. **(Aplauze şi urale puternice; se scandează „Ceauşescu şi poporul!").**

Acţiunea unită a forţelor progresiste, a ţărilor socialiste, a popoarelor care luptă pentru independenţă şi progres economico-social va duce, fără nici o îndoială, la răsturnarea planurilor imperialiste şi ale reacţiunii şi va deschide noi şi noi perspective înaintării tuturor popoarelor pe calea progresului, a independenţei, a bunăstării, a socialismului. **(Aplauze puternice, prelungite).** Nimic şi nimeni nu va putea opri lupta popoarelor pentru libertate şi independenţă pentru o viaţă mai dreaptă şi mai bună, pentru o nouă orînduire socială!

Totodată, este necesar să subliniem însă că acţiunile antisocialiste, anticomuniste şi împotriva forţelor progresiste ale cercurilor imperialiste reprezintă un mare pericol pentru politica de destindere şi colaborare internaţională, pentru politica de dezarmare şi pace şi va duce, inevitabil, dacă va continua, la agravarea şi mai mult a situaţiei mondiale.

Iată de ce trebuie să facem totul pentru respingerea politicii antisocialiste, anticomuniste şi împotriva independenţei popoarelor! Iată de ce este necesar să se înţeleagă bine, de către cercurile conducătoare din ţările imperialiste, că această politică nu are nici o perspectivă şi este în contradicţie cu Carta Naţiunilor Unite, cu diferite reglementări şi norme internaţionale, cu politica de coexistenţă paşnică, de colaborare egală între naţiunile lumii. **(Aplauze vii şi puternice).**

Intreaga desfăşurare a evenimentelor internaţionale, realitatea, viaţa însăşi arată cît de greşită este teza dezideologizării relaţiilor internaţionale, precum şi teza după care lupta de clasă ar trebui să fie înlocuită. Se vorbeşte despre renunţarea la lupta de clasă şi la lupta dintre sistemele sociale diferite, ca o condiţie pentru supravieţuirea omenirii şi a evitării războiului. Ce are oare acest fel de abordare a problemelor cu concepţia revoluţionară materialist-dialectică şi istorică? Oare pentru a asigura pacea trebuie să se lichideze socialismul, trebuie să se renunţe la lupta de clasă? O asemenea abordare este, cu totul, nu numai antiştiinţifică, dar străină oricărei concepţii revoluţionare şi socialiste. Dacă m-aş referi numai la poporul nostru, este ştiut că niciodată nu s-a pus problema să îngenuncheze, ci, dimpotrivă, în cele mai grele timpuri, a luat arma în mînă pentru a-şi apăra independenţa şi suveranitatea. De aceea şi poeţii noştri, în trecut, au cîntat pe eroii noştri, şi au formulat în versuri nepieritoare hotărîrea de luptă a poporului. Cunoaşteţi versurile: „Murim mai bine-n luptă. / Cu gloria deplină. / Decît să fim sclavi iarăşi. / In vechiu-ne pămînt". **(Aplauze şi urale puternice).**

Trebuie să spunem lucrurilor pe nume. Asemenea teze au drept scop demoralizarea, dezarmarea comuniştilor, a popoarelor, în lupta pentru socialism şi pentru pace. Oare aşa au gîndit făuritorii socialismului ştiinţific, conducătorii partidelor comuniste şi muncitoreşti, antifasciştii care şi-au dat viaţa pentru înfrîngerea hitlerismului? Cu o asemenea concepţie nu ar fi fost înfrînt hitlerismul — şi barbaria nazistă ar domina astăzi. Tocmai pentru că comuniştii, antifasciştii, tot ceea ce a fost mai bun în lume s-au ridicat împotriva barbariei fasciste, cu preţul vieţii, a putut fi înfrînt fascismul şi s-a asigurat libertatea popoarelor. Şi lichidarea pericolului de război nuclear, supravieţuirea omenirii nu se pot asigura decît prin intensificarea luptei împotriva politicii imperialiste, pentru dezarmare, pentru eliminarea armelor nucleare cu desăvîrşire. Şi aceasta nu se poate realiza decît prin lupta şi lupta unită a popoarelor! **(Aplauze şi urale puternice; se scandează „Ceauşescu — eroism, România — comunism!").**

Fără nici o îndoială, trebuie să înţelegem bine realitatea lumii de astăzi. În lume există două sisteme sociale diametral opuse. Această realitate va continua să existe încă multă vreme. Problema care se pune — şi şi-a găsit un răspuns — este aceea a convieţuirii paşnice între ţările cu orînduiri sociale diferite, bazate pe respectul independenţei şi suveranităţii, neamestecului în treburile interne şi respectarea dreptului fiecărei naţiuni de a-şi alege calea dezvoltării pe care o doreşte, fără nici un amestec din afară.

Este necesar să facem să se înţeleagă bine că numai pe această cale este posibil să se asigure colaborarea internaţională şi angajarea cu fermitate şi a unora, şi a altora pe calea dezarmării generale, a dezarmării nucleare, a realizării unei lumi fără arme şi războaie. Aceasta reprezintă calea supravieţuirii omenirii, a vieţii pe planeta noastră! **(Urale şi aplauze puternice, îndelungate; se scandează îndelung „Ceauşescu — pace!", „Ceauşescu — România, pacea şi prietenia!")**

Iată de ce tezele dezideologizării relaţiilor internaţionale şi renunţării la lupta de clasă sînt în totală contradicţie cu întreaga dezvoltare a omenirii de pînă acum, precum şi cu realităţile lumii contemporane, cu întreaga dezvoltare a luptei pentru socialism, progres şi pace în lume. **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Nu dezideologizarea relaţiilor internaţionale, ci afirmarea cu fermitate a ideologiei progresiste şi socialiste reprezintă calea pentru o politică şi o gîndire nouă.

Lupta pentru dezarmare, pentru pace, dezvoltarea unei largi colaborări internaţionale între toate statele, fără deosebire de orînduire socială, presupun nu renunţarea la concepţiile socialismului, la ideologia clasei muncitoare despre lume şi viaţă, ci intensificarea activităţii politico-ideologice de ridicare a conştiinţei maselor populare, a tuturor popoarelor despre necesitatea asigurării unei politici de dezarmare şi pace, ca o necesitate vitală pentru întreaga omenire! **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Nici o altă teză, oricum s-ar numi ea, nu va putea înlocui lupta de clasă, ca factor determinant al dezvoltării societăţii omeneşti, ca lege obiectivă a progresului şi mersului înainte al omenirii!

Soluţionarea pe calea tratativelor a problemelor complexe ale vieţii mondiale impune, ca o necesitate obiectivă, o politică fermă de apărare a socialismului, a libertăţii şi independenţei popoarelor, realizarea unor acorduri şi înţelegeri corespunzătoare cu privire la dezarmare, la soluţionarea diferitelor probleme din viaţa mondială.

Soluţionarea pe calea tratativelor a unor conflicte şi a altor probleme mondiale necesită, fără îndoială, spirit de înţelegere şi unele concesii acceptabile, şi de o parte, şi de alta, o politică realistă care să ţină seama de interesele fiecărei naţiuni şi să asigure independenţa fiecărui popor. Aceasta nu trebuie să ducă însă niciodată la concesii principiale care să pună în pericol socialismul, libertatea şi independenţa popoarelor. Socialismul, progresul economico-social, libertatea şi independenţa popoarelor nu sînt negociabile!

Este bine cunoscut că, de-a lungul istoriei îndelungate a dezvoltării societăţii omeneşti, popoarele nu au renunţat niciodată la independenţă şi nu au capitulat în faţa nici unei agresiuni, a nici unei forţe.

În ce priveşte poporul român, după cum este bine cunoscut, în întreaga sa istorie de peste 2000 de ani, a dus lupte necontenite şi s-a format ca popor, ca naţiune, ca stat numai ca rezultat al luptelor hotărîte, îndelungate.

Întreaga activitate teoretică, ideologică şi politico-educativă trebuie să pună cu putere în evidenţă legile obiective ale dezvoltării omenirii, să sublinieze şi să demonstreze ştiinţific faptul că lupta de clasă, lupta împotriva vechiului şi pentru promovarea noului în toate domeniile, deci şi în viaţa internaţională, a constituit, constituie şi va constitui factorul determinant al progresului societăţii omeneşti.

Întreaga activitate ideologică şi teoretică trebuie să dea o perspectivă revoluţionară clară poporului nostru, tuturor popoarelor, în lupta pentru soluţionarea problemelor complexe ale vieţii internaţionale, să le inspire încrederea şi fermitatea în lupta de apărare a socialismului, a dezvoltării economico-sociale, a independenţei şi libertăţii, de asigurare a păcii şi realizare a unei lumi a deplinei egalităţi între toate naţiunile lumii. **(Aplauze prelungite).**

Stimaţi tovarăşi,

Lupta pentru libertate şi independenţă, pentru socialism şi progres reprezintă o parte inseparabilă a luptei pentru dezarmare, pentru pace şi colaborare internaţională. Este necesar să subliniem şi să demonstrăm faptul că problema fundamentală a epocii noastre o reprezintă dezarmarea, şi, în primul rînd, dezarmarea nucleară, eliminarea completă a armelor nucleare de pe planeta noastră.

Aceasta impune intensificarea luptei unite a tuturor popoarelor, participarea tuturor statelor la elaborarea acordurilor şi măsurilor necesare pentru eliminarea armelor nucleare, pentru dezarmarea convenţională şi reducerea radicală a cheltuielilor militare.

Trebuie să se respingă cu toată hotărîrea teza agresivă cu privire la „descurajarea nucleară", care reprezintă, de fapt, teza şantajului nuclear de dominaţie şi asuprire a altor popoare.

Promotorii politicii de descurajare nucleară sau a oricăror descurajări militare trebuie să înţeleagă bine că o asemenea politică este în contradicţie cu realităţile lumii de astăzi şi nu duce decît la menţinerea şi agravarea pericolului de război.

Este nevoie de o politică nouă, de renunţare la armele nucleare, la calea militară, de soluţionare a problemelor dintre state numai pe calea tratativelor, de realizare a unei lumi fără arme, fără războaie.

Numai o asemenea cale poate duce la asigurarea existenţei popoarelor, a înseşi vieţii pe planeta noastră, şi trebuie să facem totul pentru triumful raţiunii şi realizarea acestei politici! **(Aplauze puternice, prelungite).**

O altă problemă de importanţă deosebită a vieţii internaţionale actuale o reprezintă subdezvoltarea, accentuarea împărţirii lumii în bogaţi şi săraci, necesitatea unor noi relaţii şi a unei noi ordini politice şi economice mondiale.

Activitatea ideologică, teoretică, politică, educativă trebuie să demonstreze cu putere faptul că popoarele nu vor putea suporta încă multă vreme actuala stare de lucruri, că este necesar să se pună capăt politicii neocolonialiste de dominaţie a monopolurilor şi capitalului financiar internaţional, să se realizeze o politică nouă, de egalitate şi colaborare, de lichidare a subdezvoltării, de creare a condiţiilor dezvoltării economico-sociale a tuturor naţiunilor, şi, în primul rînd, a ţărilor în curs de dezvoltare. Aceasta este singura cale care poate să asigure stabilitatea economiei mondiale, să asigure progresul fiecărei naţiuni, bunăstarea, independenţa şi constituie o parte inseparabilă a luptei pentru pace în lume. **(Aplauze puternice, prelungite)**

Stimaţi tovarăşi,

Sînt multe probleme în viaţa internaţională. Nu doresc acum să mă opresc pe larg asupra tuturor acestora. Consider necesar să subliniez însă că viaţa, realităţile demonstrează, cu putere, justeţea politicii externe a partidului şi statului nostru de colaborare cu toate naţiunile lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Este bine cunoscut că nu au existat probleme mai importante în viaţa internaţională la care România socialistă să nu-şi fi adus o contribuţie activă la soluţionarea lor, să nu fi participat, împreună cu alte state, la lupta pentru pace şi colaborare internaţională.

La baza tuturor relaţiilor internaţionale ale ţării noastre am aşezat permanent principiile deplinei egalităţi în drepturi, respectului independenţei şi suveranităţii, neamestecului în treburile interne, ale avantajului reciproc şi respectarea dreptului fiecărei naţiuni la dezvoltare liberă, independentă, aşa cum o doreşte, fără nici un amestec din afară.

Este necesar ca activitatea politico-educativă să pună cu putere în evidenţă justeţea politicii noastre internaţionale, să contribuie la înţelegerea cît mai bună a principiilor de relaţii dintre toate statele lumii.

Sîntem ferm hotărîţi să dezvoltăm larg şi în viitor relaţiile cu toate ţările socialiste, să acţionăm pentru întărirea colaborării şi solidarităţii lor, ca un factor de importanţă hotărîtoare pentru dezvoltarea socialismului în fiecare ţară, pentru afirmarea forţei socialismului în lume, pentru triumful politicii de pace. Vom dezvolta, de asemenea, larg relaţiile de colaborare cu toate ţările în curs de dezvoltare, cu ţările mici şi mijlocii, cu ţările nealiniate, ca un factor important al politicii de independenţă, de dezarmare şi pace. In acelaşi timp, vom acţiona ca şi pînă acum pentru extinderea relaţiilor şi cu ţările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, în spiritul principiilor coexistenţei paşnice.

Vom acţiona cu şi mai multă hotărîre pentru dezvoltarea relaţiilor economice, tehnico-ştiinţifice, pentru participarea activă la diviziunea internaţională a muncii, la schimbul de valori materiale şi spirituale, considerînd că aceasta corespunde pe deplin intereselor poporului român, ale tuturor popoarelor lumii, de a-şi asigura dezvoltarea economico-socială, bunăstarea, de a trăi în libertate, independenţă şi pace.

Vom acţiona cu toată hotărîrea pentru dezvoltarea şi perfecţionarea activităţii C.A.E.R. în vederea înfăptuirii acordurilor de colaborare economică, tehnico-ştiinţifică de lungă durată, pornind de la faptul că acestea trebuie să asigure dezvoltarea fiecărei ţări socialiste, ridicarea nivelului lor economic, social.

Avînd în vedere unele probleme economice din ţările socialiste, considerăm că este necesar să se organizeze o analiză specială a acestora în vederea stabilirii de comun acord a măsurilor pentru depăşirea unor greutăţi şi dezvoltarea continuă a construcţiei socialiste.

Aş dori să subliniez în acest cadru faptul că perfecţionarea activităţii C.A.E.R., a relaţiilor economice dintre ţările socialiste nu trebuie să ducă în nici un fel la crearea de organisme supranaţionale, nu trebuie să diminueze în nici un fel rolul partidelor, statelor şi popoarelor în realizarea dezvoltării lor economice şi sociale.

Considerăm că în prezent, şi pentru încă multă, multă vreme, calea unei colaborări largi economice, tehnico-ştiinţifice o reprezintă păstrarea şi întărirea independenţei fiecărei economii naţionale, ca factor hotărîtor al progresului, al făuririi cu succes a societăţii socialiste. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimaţi tovarăşi,

În activitatea noastră internaţională am acordat întotdeauna şi acordăm o mare însemnătate dezvoltării calobarării între toate statele europene în spiritul documentelor de la Helsinki, la elaborarea cărora ţara noastră şi-a adus o contribuţie activă. Considerăm că realizarea cooperării, securităţii şi dezarmării în Europa trebuie să se bazeze pe respectarea neabătută a principiilor deplinei egalităţi, a respectării orînduirii sociale din fiecare ţară.

Această colaborare trebuie să ducă nu la slăbirea unei ţări sau alteia, ci la dezvoltarea şi progresul fiecărei naţiuni. Sîntem pentru o colaborare multilaterală în toate domeniile, care să deschidă perspectiva realizării unei Europe unite, a naţiunilor libere şi independente.

Activitatea noastră ideologică, teoretică trebuie să pună cu putere în evidenţă că, în epoca noastră şi pentru o lungă perioadă de timp, păstrarea şi întărirea independenţei naţionale a ţărilor europene — ca, de altfel, a tuturor ţărilor — reprezintă singura cale realistă pentru o largă colaborare, pentru progresul fiecărui popor.

Se pot da diferite formulări pentru realizarea unităţii europene. Ideea unei „case comune europene" poate să pară pentru unii atrăgătoare, dar trebuie să avem în vedere că este necesar să realizăm fiecare la el acasă „o casă cît mai bună", care să asigure condiţii egale de muncă, de viaţă demnă pentru toţi locuitorii „casei naţionale" — şi aceasta presupune construcţia a încă milioane şi milioane de apartamente şi case în fiecare ţară, pentru a realiza un ansamblu social în care oamenii să aibă cele mai bune condiţii de viaţă şi de locuit!

Iată de ce considerăm că trebuie să pornim de la necesitatea conlucrării şi apropierii popoarelor europene pe baza întăririi şi dezvoltării fiecărui stat naţional, a fiecărui popor, ceea ce înseamnă nu izolare, ci o largă conlucrare.

În ce ne priveşte sîntem gata să mergem la o largă colaborare, care însă, în orice condiţii, să nu pună în pericol, sub nici o formă, independenţa ţării sau să îngrădească în vreun fel dreptul poporului român de a-şi hotărî singur calea dezvoltării, de a fi pe deplin stăpîn la el acasă. **(Urale şi aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceauşescu şi poporul!", „Ceauşescu, România — stima noastră şi mîndria!").**

Vom acţiona ferm pentru o largă colaborare în Balcani, pentru transformarea regiunii noastre într-o zonă fără arme nucleare şi chimice, fără baze militare străine.

Sîntem pentru extinderea conlucrării şi sîntem gata să realizăm cu vecinii noştri, cu toate ţările din Balcani şi chiar din bazinul dunărean o largă colaborare, sub toate formele, care să deschidă calea înlăturării treptate a tot felul de obstacole şi să ducă la apropierea şi dezvoltarea frăţiei şi conlucrării între popoarele noastre.

Este necesar să punem cu putere în evidenţă, în întreaga activitate politico-educativă, justeţea politicii partidului nostru privind necesitatea soluţionării problemelor litigioase dintre state numai şi numai pe calea tratativelor.

Să desfăşurăm o largă activitate internaţională pentru întărirea solidarităţii şi colaborării dintre state în vederea dezvoltării economico-sociale independente, pentru apărarea independenţei, pentru lichidarea deplină a oricăror forme ale politicii neocolonialiste, pentru respectarea neabătută a independenţei fiecărui popor!

Avînd în vedere problemele complexe ale lumii contemporane, este necesar să crească şi mai mult rolul ţărilor mici şi mijlocii, al ţărilor în curs de dezvoltare şi nealiniate în soluţionarea tuturor problemelor mondiale.

Trebuie să subliniem cu putere că problemele complexe, inclusiv ale dezarmării nucleare, nu se pot soluţiona numai de către două mari puteri sau de cîteva state, că ele pot fi rezolvate numai cu participarea activă a tuturor statelor şi popoarelor.

Trebuie să nu se uite nici un moment învăţămintele istoriei, care ne arată că toate concesiile făcute Germaniei hitleriste nu au îndepărtat pericolul de război, ci l-au grăbit, au dus pînă la urmă la cel de-al doilea război mondial.

Mai mult ca oricînd, este necesar să crească rolul Organizaţiei Naţiunilor Unite, al altor organisme internaţionale în soluţionarea problemelor complexe ale lumii contemporane, în asigurarea participării egale a tuturor statelor la rezolvarea problemelor care preocupă omenirea.

In ce o priveşte, România este ferm hotărîtă să-şi aducă întreaga contribuţie la perfecţionarea şi creşterea rolului Organizaţiei Naţiunilor Unite şi al celorlalte organisme internaţionale.

Deci, este necesar ca întreaga activitate politico-educativă să sublinieze cu putere că problemele complexe ale lumii contemporane impun mai mult ca oricînd întărirea solidarităţii şi colaborării tuturor forţelor progresiste, realiste ale tuturor popoarelor, care prin acţiunea lor unită pot să oprească cursul periculos al evenimentelor, să asigure triumful raţiunii, triumful politicii de dezarmare şi eliminare a armelor nucleare, triumful păcii, al politicii de colaborare şi realizare a unei lumi mai drepte şi mai bune pe planeta noastră, a deplinei egalităţi între toate naţiunile lumii! **(Aplauze puternice, îndelungate).**

(continuare în pag. a 5-a)

EXPUNEREA TOVARĂŞULUI NICOLAE CEAUŞESCU

(urmare din pag. a 4-a)

Stimaţi tovarăşi,

După cum este bine cunoscut, partidul nostru a dezvoltat larg relaţiile cu partidele comuniste şi muncitoreşti, s-a pronunţat întotdeauna pentru întărirea solidarităţii acestora pe baza deplinei egalităţi în drepturi, a respectului independenţei fiecărui partid şi neamestecului în treburile interne.

Problemele complexe ale vieţii internaţionale, inclusiv făurirea cu succes a socialismului, impun întărirea şi dezvoltarea colaborării, realizarea unei noi unităţi a partidelor comuniste şi muncitoreşti.

Pentru aceasta trebuie să se pornească, fără îndoială, de la noile probleme care se pun în faţa clasei muncitoare, a forţelor progresiste, antiimperialiste de pretutindeni.

După părerea partidului nostru, respectarea neabătută a independenţei şi dreptului fiecărui partid de a-şi elabora linia politică generală, în strînsă concordanţă cu realităţile şi condiţiile din fiecare ţară, nu vine în contradicţie, ci, dimpotrivă, impune ca o necesitate obiectivă o strînsă colaborare şi solidaritate internaţională.

În actualele împrejurări se impun cu atît mai mult întărirea schimbului de experienţă, dezbaterea în comun a diferitelor probleme ale vieţii contemporane, ale dezvoltării viitoare a societăţii omeneşti, ale căilor de făurire cu succes a socialismului, ale luptei pentru dezarmare şi pace. Partidul Comunist Român este gata să participe la orice întîlnire teoretică pentru dezbaterea problemelor de interes comun, în scopul întăririi solidarităţii şi colaborării.

Considerăm că situaţia actuală impune, cu atît mai mult, organizarea unor asemenea consfătuiri, întîlniri, inclusiv realizarea unei conferinţe internaţionale a partidelor comuniste şi muncitoreşti. Aceasta răspunde în cel mai înalt grad actualelor împrejurări internaţionale, mişcării comuniste, clasei muncitoare, luptei pentru socialism şi pentru pace în lume. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Pronunţîndu-ne ferm împotriva oricărui amestec în treburile altor partide, pentru respectul dreptului fiecărui partid de a-şi elabora strategia şi politica sa, considerăm că avem obligaţia să întărim solidaritatea internaţională şi trebuie să manifestăm întreaga răspundere faţă de propriile noastre popoare, de viitorul lor liber şi independent, faţă de cauza socialismului şi să acţionăm într-o strînsă solidaritate şi colaborare pentru soluţionarea democratică a tuturor problemelor complexe ale lumii de azi. **(Aplauze şi urale prelungite; se scandează îndelung „Ceauşescu, România — pacea şi prietenia !").**

De asemenea, ne pronunţăm ferm pentru dezvoltarea unei largi colaborări cu partidele socialiste şi social-democrate. Existenţa unor deosebiri de păreri asupra problemelor ideologice, asupra căilor de realizare a socialismului şi altor probleme nu trebuie în nici un fel să ducă la slăbirea colaborării dintre partidele comuniste şi aceste partide. Dimpotrivă, considerăm că interesele popoarelor de a asigura eliberarea socială şi naţională, de a trăi în pace şi colaborare impun o largă colaborare între partidele comuniste, socialiste şi social-democrate, între toate forţele progresiste, ca o necesitate obiectivă a mersului înainte spre o lume mai dreaptă şi mai bună.

Sîntem pentru o amplă colaborare şi dezvoltăm larg relaţiile cu mişcările de eliberare naţională, cu mişcările progresiste şi partidele de guvernămînt din ţările care se pronunţă pentru dezvoltarea pe calea progresului, a independenţei economice şi politice.

Dorim şi sîntem pentru o largă colaborare cu toate partidele şi forţele democratice în problemele comune privind progresul economico-social, independenţa popoarelor, asigurarea unei păci trainice pe planeta noastră.

Activitatea teoretică, politico-ideologică trebuie să pună cu putere în evidenţă marea importanţă a solidarităţii şi colaborării internaţionale, să contribuie la educarea poporului nostru în spiritul prieteniei şi solidarităţii cu popoarele ţărilor socialiste, cu partidele comuniste şi muncitoreşti, cu toate partidele şi forţele care se pronunţă pentru progres şi doresc să contribuie la soluţionarea problemelor complexe în interesul tuturor naţiunilor, al colaborării şi păcii internaţionale.

Avem ferma convingere că stă în puterea partidelor comuniste şi muncitoreşti, a celorlalte partide şi forţe muncitoreşti, progresiste, de eliberare naţională de a depăşi diferite obstacole, de a-şi întări conlucrarea şi solidaritatea, de a avea un rol tot mai important în dezvoltarea societăţii omeneşti pe calea progresului, a libertăţii, independenţei şi păcii, de a da o perspectivă nouă — pentru sfîrşitul acestui mileniu şi începutul mileniului trei — privind viitorul luminos al omenirii într-o lume fără arme şi războaie, a independenţei şi libertăţii tuturor naţiunilor lumii! **(Aplauze şi urale puternice; se scandează îndelung „Ceauşescu, România — pacea şi prietenia !", „Ceauşescu — eroism, România — comunism !").**

Stimaţi tovarăşi,

Dezbaterea cu întregul popor şi partid a documentelor pentru Congresul al XIV-lea a pus cu putere în evidenţă forţa şi unitatea partidului nostru, a întregii naţiuni, voinţa sa fermă de a face totul pentru întîmpinarea Congresului cu cele mai bune rezultate în toate domeniile, de a asigura înaintarea fermă a patriei noastre spre noi culmi de progres şi civilizaţie.

Dezbaterile din actuala plenară a problemelor ideologice, teoretice şi muncii politico-educative, hotărîrile ce vor fi adoptate trebuie să stea la baza întregii activităţi şi să fie larg dezbătute în partid, în toate organele şi organizaţiile democraţiei socialiste, cu întregul popor, în vederea ridicării continue a nivelului ideologic, politic, a creşterii conştiinţei socialiste, a ridicării spiritului de răspundere şi a combativităţii revoluţionare în toate domeniile de activitate.

Am deplina convingere că Plenara Comitetului Central pe probleme ideologice, hotărîrile ce vor fi adoptate vor da un nou şi puternic avînt activităţii creatoare de ridicare a nivelului general de cunoştinţe, de conştiinţă revoluţionară a întregii naţiuni, că, în strînsă unitate, partidul nostru, împreună cu întregul popor, va acţiona cu toată forţa pentru a asigura înfăptuirea neabătută a programelor de dezvoltare economico-socială, de ridicare a patriei noastre pe noi culmi de progres şi civilizaţie, de creştere continuă a nivelului de trai material şi spiritual al poporului, de făurire a socialismului şi comunismului, de întărire necontenită a independenţei şi suveranităţii României!

(Aplauze şi urale puternice, prelungite. Se scandează îndelung „Ceauşescu — P.C.R. !", „Ceauşescu şi poporul !", „Ceauşescu, reales la al XIV-lea Congres !", „Ceauşescu, România — stima noastră şi mîndria !". Toţi cei prezenţi în marea sală a Ateneului se ridică în picioare şi, într-o atmosferă însufleţită, de puternică unitate, aclamă şi ovaţionează minute în şir pentru Partidul Comunist Român — forţa politică conducătoare a întregii naţiuni —, pentru secretarul general al partidului, preşedintele Republicii, tovarăşul NICOLAE CEAUŞESCU).

În întîmpinarea Congresului al XIV-lea al P.C.R.

Eroul literaturii contemporane

În Tezele şi proiectul Programului-Directivă ale Congresului al XIV-lea al P.C.R. se pune un accent deosebit pe problema făuririi omului nou, a dezvoltării conştiinţei sale revoluţionare, pîrghie esenţială în procesul edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate. „În centrul activităţii organelor şi organizaţiilor de partid, a tuturor instituţiilor ideologice şi cultural-educative trebuie să stea permanent modelarea fizionomiei omului nou, înaintat, animat de un profund spirit patriotic, devotat trup şi suflet cauzei nobile a socialismului şi comunismului, făuririi celei mai drepte şi mai umane societăţi la care au visat spiritele avansate, revoluţionare de pretutindeni, idealurilor progresului, socialismului şi păcii în întreaga lume" — este una din formulările sintetice, cuprinzătoare, a Tezelor Congresului.

Latură esenţială a formării şi dezvoltării conştiinţei socialiste, umanismul revoluţionar este, în acelaşi timp, temeiul valoric la care se raportează întreaga operă constructivă sub conducerea partidului, iar însăşi modelarea omului nou face parte necesară din procesul făuririi noii societăţi. Aceasta presupune că omul nou, ideal permanent al muncii formative şi educative, trebuie să ajungă a fi stăpîn pe cele mai înalte cuceriri ale ştiinţei, ale cunoaşterii umane, să fie el însuşi un promotor al acestora, dovedind înalte virtuţi politice şi morale, pasiune pentru muncă şi creaţie, îndrăzneală şi gîndire în acţiune, fermitate în descoperirea şi promovarea noului, angajare hotărîtă în lupta pentru dreptate şi adevăr, între nou şi vechi, pentru vitalitatea principiilor eticii şi echităţii umane. Căci umanismul revoluţionar, prin natura sa, este un umanism al solidarităţii interumane regăsindu-se — în reciprocitate — la acelaşi nivel valoric atît cu privire la individ, cît şi la colectivitate. Şi, întrucît practica socială învederează că omul nou nu este şi nu poate fi un supraom himeric, dominînd totul prin orgoliu şi suficienţă, este de amintit în acelaşi timp: cu cît roadele activităţii culturale sînt mai bogate, cu atît mai vizibilă este influenţa culturii asupra întregului proces productiv contemporan. Nu întîmplător tovarăşul Nicolae Ceauşescu sublinia la Plenara Comitetului Central din 28—29 iulie a.c.: „Cu cît activitatea ideologică, politico-educativă, de formare a conştiinţei socialiste, revoluţionare a întregului popor va fi mai bună, cu atît vom obţine rezultate superioare în toate domeniile de activitate". Este reamintit astfel adevărul permanent al importanţei preocupărilor formative active, angajante, în care latura artistică se îmbină în chip necesar cu asumarea unor responsabilităţi civice imediate, de neînlăturat în evoluţia mereu înnoitoare a socialismului.

Toate aceste aspecte hotărîtoare ale promovării în viaţă a umanismului revoluţionar sînt deci de domeniul acţiunilor educative concrete. Literatura şi arta, alături şi împreună cu celelalte componente ale culturii, au o contribuţie însemnată în sporirea patrimoniului spiritual, în modelarea conştiinţei noi, revoluţionare. Aşa cum o cere în permanenţă secretarul general al partidului, s-au realizat şi se realizează opere valoroase inspirate din prezentul socialist al patriei, din lupta eroică a poporului român pentru eliberarea socială şi naţională, s-au îmbogăţit modalităţile de expresie artistică, multitudinea de mijloace şi forme utilizate contribuind la promovarea şi afirmarea unei culturi autentice, a idealurilor societăţii româneşti actuale. Pornind însă şi de la neajunsurile existente, ca şi de la noile exigenţe, în Teze se subliniază: „Pentru toţi creatorii, adevărata sursă de inspiraţie trebuie să o reprezinte poporul român, realizările societăţii noastre socialiste. Avem nevoie de noi romane, de noi poezii, de noi filme şi piese de teatru, lucrări muzicale sau de artă plastică, care să contribuie — prin înaltul lor mesaj, de idei şi valoare artistică — la promovarea principiilor nobile ale umanismului socialist, la combaterea a tot ceea ce contravine gîndirii înaintate a epocii noastre, la creşterea generală a nivelului de cultură şi civilizaţie a poporului". Talentul creator, indispensabil oricărui autor dintr-un domeniu artistic sau altul, se cere explicit a fi îngemănat el însuşi cu universul culturii, al cunoaşterii adînci a realităţii, al valorilor şi specificului existenţei umane în contemporaneitate. Fără a reflecta în valorile lor pe cele ale vieţii, literatura şi arta sînt lipsite ele însele de viaţă. Dimpotrivă, educaţia estetică prin cele mai de seamă opere actuale este o realitate dinamică şi diversă, cu eficiente semnificaţii social-politice, morale şi modelatoare. Arta timpului nostru cuprinde, în formele ei multiple, tot ce este viu: natura umană şi societatea într-o ţesătură de relaţii dialectice şi complexe. Eforturile omului sînt închinate zilei de azi, dar şi celei de mîine, incluzînd elementele trainice ale devenirii. Aspiraţiile umane/artistice scrutează perenul, dar şi ceea ce e pe cale să se nască, construcţia socialismului în ţara noastră fiind o realitate vizibilă concretă, căreia trebuie să-i desluşim în continuare, cu mai multă acuitate, valorile umane, dobîndite sau previzibile, noile structuri dinamice care se cer transfigurate artistic, nu alt fel decît cu talent şi înaltă măiestrie...

Între valorile vieţii şi ale artei există o legătură inextricabilă, o intercondiţionare reciprocă. Observarea omului şi potenţarea idealului său intim de viaţă, într-o perspectivă istorică şi socială, pentru libertate, fericire, demnitate, pentru ameliorarea continuă a existenţei sale, pentru echitate şi perfecţionare morală, pentru transpunerea în fapte a înaltelor valori umaniste reprezintă liniile de forţă majoră ale spiritului revoluţionar în literatură şi artă.

Iuliu MOLDOVEANU

Atracţia evenimentului

Poate că una din trăsăturile cele mai pregnante ale literaturii veacului nostru este atracţia pe care o simte faţă de eveniment, faţă de evenimentul contemporan autorului. Şi nu e vorba de un eveniment oarecare, ci de acela care marchează profund destinul unei ţări, al unui popor. Nu se poate tăgădui faptul că, în secolul trecut, Alecsandri a surprins entuziasmul Unirii şi eroismul Războiului de Independenţă, la care a fost părtaş şi nu numai în calitate de scriitor, că Heliade şi Alexandrescu, apoi Macedonski şi Coşbuc n-au rămas indiferenţi la momentul 1848 sau 1877, dar lista numelor proeminente pare a se opri aici. Bălcescu, Negruzzi, Bolintineanu, din nou Alecsandri, din nou Coşbuc şi, bineînţeles, Eminescu au simţit, cu precădere, interes pentru istoria neamului, pentru fapte eroice împlinite, a căror semnificaţie a fost proiectată mai limpede în posteritate. Atitudinea lor este eminamente romantică, trecutul este întotdeauna exemplar.

În schimb, scriitorul din secolul al XX-lea are, cum se spune, reacţii mai prompte, 1907, primul război mondial, 1918, al doilea război mondial, primii ani ai revoluţiei şi cei care i-au urmat, ca realităţi majore imediate, îşi găsesc locul într-o mare şi abundentă creaţie. Goga şi Arghezi, Rebreanu şi Camil Petrescu, Sadoveanu şi Cezar Petrescu, Mihai Beniuc şi Eugen Jebeleanu, Marin Preda şi Eugen Barbu, Dumitru Radu Popescu şi Al. Ivasiuc, Nicolae Labiş şi Geo Dumitrescu şi nu numai ei îşi asumă „calitatea de martor" al realităţii prezente şi nu doar pe aceea, mai obişnuită, de cronicar al trecutelor vremi. Nu au răgazul să-şi ia distanţa cuvenită, nu aşteaptă judecata istoriei. Impulsul creaţiei vine direct din real, inspiraţia îşi află sălaş necesar în acel miez de ev aprins, de care vorbeşte poetul.

Într-adevăr, istoria contemporană a României oferă puţine clipe de răgaz, scriitorul nu are vreme să contemple realitatea căci dacă o face riscă să piardă şirul întîmplărilor. Viaţa socială, cu dinamismul ei a cunoscut şi cunoaşte prefaceri radicale, înnoirea e la tot pasul, nu e vreme nici măcar să ne despărţim de trecut rîzînd. În asemenea împrejurări factorul catalizator al schimbărilor, al acestor schimbări de adîncime şi în acelaşi timp de largă cuprindere, am numit politicul, nu mai este doar o realitate mult prea pragmatică, ci un **semn**, o emblemă a realului, a vieţii cotidiene şi, în consecinţă, literatura şi-l asumă ca atare. Altfel imaginea realului ar fi mult sărăcită, neverosimilă.

Acest mod de a privi lucrurile indică, bineînţeles, o perspectivă nouă a creaţiei, obsesii, preocupări noi, în consens cu timpul în care scriitorul trăieşte şi se exprimă. Acelaşi lucru se poate spune, însă, privind faptele dinspre cititor. El însuşi se arată mai receptiv ca niciodată la marile proboleme ale epocii, la politic şi la social, la evenimentul care schimbă radical societatea, viaţa, lumea. Se constată — lucrul a fost observat în mai multe împrejurări — un interes deosebit al cititorului de azi pentru literatura-document, pentru cărţile ce privesc faptul de viaţă, evenimentul major dincolo de orice mistificare, ficţiunea, cîtă este, interpretînd în limite foarte stricte, riguros motivate. Interesul pentru literatura de coloratură istorică, pentru istorie şi istoriografie ca atare nu mai reprezintă o fascinaţie romantică menită să potolească fantezii prea înfierbîntate. Gustul pentru regăsirea realului, în dimensiunile lui nedeformate solicită, deci, documentul, memoriile, jurnalul, orice referinţă la oameni, spaţii, epoci precise.

De ce această nevoie de, să-i spunem, exactitate, de ce acest refuz al imaginaţiei care este atît de productivă în orice tip de creaţie? Desigur, răspunsul e complicat, dar, în acelaşi timp, este şi foarte simplu. În ce priveşte marile sale evenimente, care au zguduit planeta, realitatea secolului XX s-a dovedit mult mai productivă, mai prolifică decît orice imaginaţie. Istoricul şi gazetarul au azi argumente mult mai puternice şi mai spectaculoase, ei au devenit, în multe privinţe, **scriitorii** preferaţi. Autorul de romane le simte concurenţa şi trebuie să-i facă faţă. Vrea chiar să ajungă înaintea lor, să ofere cititorului „reportajul cald" al evenimentelor pe care acesta din urmă le mai trăieşte, şi poate cu sufletul la gură. Aceasta este o condiţie nouă a literaturii, nu mai puţin dificilă decît cea tradiţională. Trăirea evenimentului, interpretarea şi restituirea lui unui public care, la rîndul său, se află implicat în acelaşi eveniment solicită un nou mod de a privi relaţia cu realitatea. Deficitul de ficţiune nu se referă la precara modelare artistică a faptelor, ci la intervenţia unor falsificări în spaţiul acelei realităţi, pe care cititorul o recunoaşte şi, implicit, o poate evalua ca atare. El cere scriitorului să depună „mărturie cinstită", să extragă semnificaţiile cuvenite în baza unei investigaţii probe. A găsi în literatura despre timpul tău întîmplări şi personaje trucate reprezintă o imixtiune grosieră a ficţiunii care schimbă nu numai literatura, dar şi semnificaţia realităţii înseşi. O mare literatură despre contemporaneitate este, în primul rînd, o literatură a adevărului.

Cristian DUMITRESCU

Cetăţeni ai planetei

Recunoscut e faptul, încă din antichitate, că arta se manifestă într-un cadru determinat de politic; ori de cîte ori se discută pe asemenea temă, conceptul aristotelian **zoon politikon** pare a fi clar în mintea fiecăruia. Şi totuşi, oscilaţii şi exagerări de opinii se mai produc în zilele noastre, „teoreticienii" autonomiei depline fiind — ce-i drept, foarte puţini — chiar unii dintre creatori.

Nu de mult, urmăream într-o publicaţie cum, dintr-o pură iluzie optică, el însuşi impunînd o separare netă (aproape rigidă) a esteticului de social, un poet susţinea că — la un moment dat — în ţara lui (şi era vorba de o ţară europeană cu faimoasă tradiţie culturală) s-ar fi ajuns la „un divorţ al poeziei de politică". Dacă aş fi avut posibilitatea să-i amintesc numai condiţiile în care s-a stins un Desnos, ar fi rămas fără replică. Iniţial am vrut să-i răspund acelui poet, însă — pentru că ştiu măcar în linii mari cum gîndesc şi ce scriu colegii din ţara sa — m-am consolat în ideea că e vorba de un caz rarisim. Explicaţia pe care i-aş fi dat-o ar fi fost că o grupare poetică în exces de experimente — încercînd „să schimbe limba" (!?!), deci neglijînd pînă-ntr-atît comunicabilul — ar fi ratat oricum; într-o astfel de situaţie, vina o poartă platforma estetică a grupării respective, nu idealul politic al componenţilor ei. În fine, inutil a insista cu argumente raţionale cînd subiectivismul se prezintă ca infailibil.

Din punctul meu de vedere, din perspectiva istorico-socială, de care nu se poate face abstracţie, o conştiinţă estetică este incompletă fără conştiinţă politică. Nonconformişti prin structură sîntem noi, poeţii, însă, reflectînd în profunzime, cu maximă responsabilitate asupra finalităţii artei, trebuie să admitem că toate preocupările noastre — începînd cu momentul inspiraţiei şi modul de abordare a ideii, investigînd (uneori pînă la erudiţie) surse de cultură şi domenii ale vieţii, apoi înrobindu-ne acelui îndelung şi chinuitor travaliu şi terminînd (e un fel de a spune, pentru că artistul nu e mulţumit niciodată, rezultatul continuă să-l obsedeze) cu prezentarea în public a unei creaţii — vizează frumuseţea sufletului uman. Dacă numai **această** ideologie am avea-o în vedere, şi tot nu am fi îndreptăţiţi să ne declarăm în afara politicului.

Pe listele de cetăţeni ai planetei, numele noastre — celebre, sau abia ieşite din anonimat — ocupă locuri de frunte. Sîntem ambasadorii cei mai dezinteresaţi de avantaje, mereu implicaţi în politica unică a tuturor popoarelor: pentru pace şi fraternitate. În păienjenişul de probleme complexe ale acestui secol, nu pretindem să dăm soluţii. E de ajuns ca fiecare dintre noi să fie de partea poporului său — şi nu va avea cum să greşească. Posibilitatea oricărei erori se anulează cînd opiniile strict personale sau de grup trec prin filtrul exigent al macrosocialului.

Ioanid ROMANESCU

La hotar de dor

Dacă e privirea să-mi îndrept spre tine
Dunăre bătrînă, fluviu temerar,
Pe-nspumate valuri, peste vremuri vine
Lung ecou de lupte — freamăt milenar.

Dacă e Carpaţii să-i străbat spre creste
Adunînd în suflet tot ce-i românesc,
În seninul zării, ca-n nimb de poveste,
Chipul dăinuirii limpede-l zăresc.

Tainica visare dacă mă îmbie
Şi dacă mă aflu la hotar de dor,
Dăltuiesc în suflet dulce Românie
Înălţată-n arcul unui mîndru zbor,

Zveltă şi duioasă, plai de vis şi strajă,
Locul de acasă pe acest pămînt,
Mirosul de grîne prefăcut în vrajă,
Salt de căprioară prefăcut în cînt.

Şi-astfel cînd privirea cerul ţării mele
Necuprins şi falnic mi-l sădeşte-n piept,
Ploile luminii, fluturînd drapele,
Urcă-n semn de slavă gînd curat şi drept.

Al. FRIDUŞ

Centenar Creangă

În viziunea lui Ion Neagoe

Esopicul Creangă III

Pentru a ne reinstaura în adevărul clasic, elementar, al valorii **artistice**, deci **poetice** pe care o atribuim prozei lui Ion Creangă, pentru că îi este proprie mult mai mult decît aparența de **istoricitate** a narațiunii, să recurgem la izvorul princeps: Aristotel. Sub aspectul analizei logic formale... „datoria **poetului** nu e să povestească lucruri întîmplate cu adevărat, ci lucruri putînd să se întîmple în marginile verosimilului și ale necesarului"[1] pentru că fiecare pildă sau personaj ajung în creația lui Ion Creangă să-și depășească modelul natural sau **întîmplarea** de la care au purces și să ajungă la o înălțime dominatoare de unde este surprinsă o întreagă categorie caracterială

Nici o soacră, cu trei, sau mai multe, ori mai puține nurori, nu are un ochi ciclopic, cu atît mai puțin un ochi ciclopic atoatevăzător înșurubat în ceafă, dar toate soacrele au un mod „chioriș" de a te privi ca **obiect**, nu ca **subiect**, al iubirii fiului sau al fiicei, unică ființă, chiar dacă sunt mai multe, incomparabil de proprii, pentru că-i vorba de o creație **a sa**, o naștere **a sa**. Bătrîna cea hapsînă, zgîrcită și șireată, își îndeamnă nurorile la muncă și peste noapte zicînd: „Dar tu să știi că eu dorm iepurește; și pe lîngă iști doi ochi, mai am unul la ceafă, care șede pururea deschis și cu care văd și noaptea și ziua, tot ce se face prin casă. Ai înțeles ce ți-am spus?"[2].

Modul **posesiv** și **exclusivist** al „socrismului" nu-i numai al mamelor obsesiv legate de copiii lor, (mai ales al mîndrelor mame de **fii**, moștenitori de: tron, regate, turme, nume pe firme sau tablouri și cărți), el caracterizează imixtiunea autoritară, cenzura excesivă, chiar și prin somn, a unei psihoze a stăpînirii și subordonării oricărui gest liber, neordonat de puterea părintească, de staroste, vătaf, șef de serviciu, interpus sau împuternicit. Parabola soacrei, cu un ochi neadormit și veșnic pînditor, plasat la ceafă, este un fel de parodie nastratinească, pe care Ion Creangă o inventează ca pandant și antiteză la ochiul triangular atoate-văzător, atoate-cunoscător, care condiționează „ab initio" atotputernicia divină (la egipteni, mai întîi și apoi la alte popoare, în alte religii, la evrei și la creștini). Umorul negru și violența rezolvării acestei nedrepte, neomenești supravegheri, se îmbină într-un grotesc demonic.

Gradul de generalitate la care ajunge „socrismul" în povestirea imaginată de Ion Creangă este suprem, la fel ca și antipatia generată față de un asemenea fel de a fi insinuat în viața unor oameni: gospodine, cărăuși, cercetători în adîncul materiei, în stele, croitori, creatori de modele, școlari, arhitecți, soldați sau filozofi. „Socrismul", supravegherea și cicăleala abuzivă, autoritatea matriarhală și patriarhală, duse dincolo de limită, în numele iubirii, al grijei părintești, pînă la strivirea oricărei inițiative, a oricărei libertăți, a oricărei gestici creatoare de personalitate, inspiră profundă și persistentă repulsie. O asemenea stare ne previne chiar asupra declanșării reacției de răspuns care poate fi violență, crimă, crima săvîrșită de victima torturată psihic, apăsată pînă la o adevărată explozie a mecanismului de autoapărare.

Soacra clasică (or fi și excepții) nu-și cunoaște limitele puterii, își confundă **imixtiunea indiscretă** în viața altora cu **datoria**, relatările de fapte cu **delațiunea**, dorința de binefacere cu **strivirea obiectului** (totuși viu) pe care-l observă și manevrează neîncetat. Ion Creangă începe cu „o babă care avea trei feciori nalți ca niște brazi și tari de virtute, dar slabi de minte"[3] și reușește atît de bine urcîndu-se cu cetitorii pe scara generalității, încît vrînd-nevrînd vezi de la această înălțime „soacre" care fac ideologia și politica statelor imperiale, a așa-ziselor națiuni dominante în raport cu altele ocupate militar sau asuprite economic, vezi „soacre" la brevetări pîndindu-i cu ochiul cel de la spate pe tinerii cercetători și inventatori, vezi „soacre" în sport sau în școală, persecutîndu-și subalternii, colegii, ucenicii și tot așa mai departe tipologia „socrismului" creată, cu multă fantezie și umor, de marele povestitor, pătrunde adînc în miezul realității psihologice, face o incizie adîncă a socialului, mult mai importantă prin clarviziunea ei decît orice relatare „stricto-sensu" și „stricto-facto" a unui caz istoric, real.

Pe cît știm, nici un proces-verbal polițienesc, nici o anchetă penală, nici un dosar de justiție nu cuprinde relatarea că o soacră reală ar fi fost prinsă purtînd la ceafă ochiul cel inventat de Ion Creangă (lucru care s-ar putea întîmpla, totuși, în viitorul apropiat, date fiind progresele realizate de revoluția tehnico-științifică mondială, și în domeniul mijloacelor audio-video telescopice). Un fapt mitologic (mare minciună, o fantazie goală de conținut, zic unii) conține un adevăr mult mai profund, bogat și general decît banala întîmplare reală.

Prinsă asupra faptului sau nu, soacra clasică (nu excepțiile fericite, care aud că se înmulțesc tot mai mult, datorită educației permanente a adulților, deși după unele cataloage sunt pe cale de dispariție) are un ochi în ceafă, veșnic treaz, necruțător, sclipind și prin noapte de dragoste, de grija neîncetată cu care ucide tot ce este viu, deci nerațional, din unghiul său unic de vedere.

Cît **adevăr universal valabil** poate să cuprindă „o biată povestire" cu alcătuire copilărească! Osatura ei este mitologică aș spune și metalogică, deși se face pe un ton ușor, nevinovat, cum mărturisea Ion Creangă, într-o scrisoare către Titu Maiorescu „o copilărie, scrisă de un om mai mult bătrîn decît tînăr"[4], ton de supremă și sinceră înțelepciune, a unui scriitor născut artist și care nu și-a uitat, nu și-a părăsit vocația, pentru nimic altceva în lume.

Vocația marelui, imbatabilului **adevăr** este eminamente **poetică**. Din acest punct de vedere filosofia, așa cum o practicau anticii, frumos, era o bună metaformă a poeziei, nu numai a științei. Ambele preocupări intelectuale se detașează de sclavia față de întîmplător, cum observa, într-un ecou modern la aristotelicul „Organon" în al său „Novum organon", Francis Bacon, ele sunt un ecou al fanteziei nu un produs al memoriei. „Într-adevăr, istoricul nu se deosebește de poet prin aceea că unul se exprimă în proză și altul în versuri [cum cred unii didacți naivi și astăzi, nu și Aristotel, acum două milenii și jumătate; tot el explică]: (de-ar pune cineva în stihuri opera lui Herodot, aceasta n-ar fi mai puțin istorie, versificată ori ba), ci pentru că unul înfățișează faptele aievea întîmplate, iar celălalt faptele ce s-ar putea întîmpla. De aceea și este poezia mai **filosofică** și mai **aleasă** decît istoria: pentru că poezia înfățișează mai mult **universalul**, cîtă vreme istoria mai degrabă **particularul**"[5]. Nu-i vorba aici de universal doar ca grad al **abstracției logice**, cît al **generalității umane**, care cuprinde stările de spirit, emoțiile, sentimentele și pasiunile noastre în relațiile cu **natura, semenii** și **sinele**.

Oricît de mult am iubi istoria, cea adevărată, mai ales a patriei, ca parte a universalului, ne bucură în secret iluzia realului, senzația unei povestiri a faptului imediat, din megieși, sau de peste gard, din ograda vecinului, atunci cînd cocoșul s-a întors acasă cu punguța cu doi bani, dar încărcat și de puterile magice ale unei întregi lumi cutreierate și adunate în știrea și făptuirea lui, ne incită particularitatea concretă și sonoră prin care marea **poezie**, marea **artă** a lui Ion Creangă „înfățișează mai mult universalul" ca emanație esențială a protoistoriei, preistoriei și istoriei poporului său. Este aici o relație generatoare a unui „genius loci" prin care ne întîlnim tot mai înalt și tot mai aproape cu marile, autenticele valori ale lumii. Cu cît ne căutăm mai adînc în sine, ne găsim și ne regăsim pe noi, afirmați în lume. Că nu este nimic mai universal uman decît profund evreul Moise, intraductibilul poet englez Shakespeare, divin italianul Dante, meditația lirică românească a lui Eminescu, ca și povestirea de duh a humuleșteanului Ion Creangă.

Dacă ne gîndim numai la nuanțele umorului din ciudata și inegalabila povestire **Moș Nichifor Coțcariul**, vom înțelege din nou că fațetele strălucirii spirituale a autorului sunt inepuizabile, dar bine axate în jurul unui gînd, a unei stări de spirit, aceea a drumeției, care-i face pe oameni mai comunicativi, mai dispuși să întîmpine împreună primejdia, aventura, să facă minuni, fie chiar sub semnul hiperbolei. Caracterizarea stării psihologice a celor care se află în drumeție, fie într-o căruță spre iarmaroc ori într-o călătorie pe un vapor peste ocean, într-o gară din munții Tirolului, sau într-o oază la adăpat caravana de cămile, este atît de substanțial surprinsă, încît merge la esența lucrurilor, odată pentru totdeauna. Și toate acestea se fac cu un firesc al relatării unor întîmplări reale, ale genealogiei cărăușului, vorbelor lui de duh, cîntecelor, ba chiar ale ticurilor sale, generalitatea umană se vădește și trăiește în concret.

Cerul olimpic al **valorilor universale** nu-i o abstracție oarecare, este concentrarea **concret** logică a vîrfurilor de expresie **concret** națională, emanația spiritului creator reprezentativ al marilor colectivități constituite ca personalitate istorică distinctă ca stil de viață, gîndire, exprimare.

Opera lui Ion Creangă este distincție națională în universal.

Radu NEGRU

---

[1] Aristotel, POETICA IX, Ed. Pippidi, Ed. Academiei, Buc., 1965, p. 64. [2] Ion Creangă — Povești, Amintiri, Povestiri, C.R., Buc., 1989, p. 7. [3] idem, p. 8. [4] idem, p. 350. [5] Aristotel — POETICA, IX, Ed. Pippidi, Ed. Academiei, Buc., 1965, p. 64—65.

actualitatea

Dezbateri

Ideogramele cunoașterii

Este foarte greu dacă nu imposibil, de a defini opera unui scriitor atita timp cît el este în viață. Așa-zisa „critică de întîmpinare" — conceptul nu-mi aparține — are rolul, în publicistica mondială, de a aduce la cunoștința cititorilor cărțile nou apărute cu defectele și calitățile lor îndemnîndu-i ori nu să le citească. Publicitatea ori non publicitatea își au factorii lor, uneori imponderabili, stabilind valori care după nu știu cîți ani se dovedesc false. Ori, dimpotrivă, se confirmă părerile criticilor și a opiniei publice asupra perenității lor în timp și spațiu. A citi un articol de ziar nu e același lucru cu a lectura o carte a unui autor mai mult ori mai puțin cunoscut. „Incendiarele" articole ale lui Titu Maiorescu publicate în „Convorbiri literare" la mijlocul secolului trecut despre poezia românească au dovedit, peste decenii, marea sa inteligență de a deosebi valorile literare de non valori, chiar dacă uneori s-a înșelat. Să amintim doar cîțiva din corifeii literaturii noastre, Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici, Sadoveanu, Goga pe care Maiorescu i-a elogiat și ale căror opere s-au înscris în patrimoniul culturii noastre naționale.

Dar să revenim la epoca noastră. Cu riscul de a omite o serie de nume, aș spune mai înainte de toate că aceasta exprimă, calitativ, o nouă stare, superioară, de conștiință, a scriitorului român în raport cu condițiile economico-sociale ale societății contemporane în devenirea sa istorică, cu mutațiile profunde ce au avut și au loc în civilizația românească. S-a petrecut de-a lungul unei aproape jumătăți de secol mutații fundamentale atît în mentalitatea scriitorului cît și a cititorului de literatură. Să ne amintim cu decenii în urmă ce au însemnat pentru literatura noastră romanele lui Sadoveanu, Zaharia Stancu, G. Călinescu, V. M. Galan, Ion Istrati, Dumitru Ignea, ce a însemnat apoi revenirea în conștiința literară a lui Tudor Arghezi, G. Bacovia, Vasile Voiculescu, Otilia Cazimir, George Lesnea. Ce a însemnat atunci „noul val", ca să folosesc un termen de împrumut — creațiile unor Maria Banuș, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, Virgil Teodorescu, George Macovescu etc. etc... Și apoi al „doilea val" cu Marin Preda, Eugen Barbu, Nicolae Labiș, Geo Dumitrescu, A.E. Baconsky, Horia Lovinescu etc...

Și apoi, după Congresul al IX-lea al partidului, după ce societatea românească s-a eliberat de dogme și prejudecăți, explozia de talente și personalități artistice pe umerii cărora astăzi stau destinele literaturii noastre. Nu le numesc deoarece toată lumea le știe dar mai ales le citește operele.

Dar dincolo de opere și autori, privită în ansamblul ei, literatura noastră contemporană se distinge, față de epoca anterioară, prin cîteva trăsături noi care o racordează sensibilității și culturii omului de azi de la noi și de pretutindeni.

Înainte de toate este necesar să subliniem lărgirea ariei tematice. Se știe că pentru roman, de exemplu, în perioada interbelică subiectele de predilecție, cu unele excepții, erau inspirate din viața țărănimii, a intelectualității ori a trecutului nostru istoric. În ultimii patruzeci și cinci de ani, la început mai palid, apoi din ce în ce mai frecvent, alte medii sociale au început să fie investigate de către scriitori, în romane, nuvele, piese de teatru, scenarii de film. Înainte de toate, mediul muncitoresc cu problematica lui specifică, cu noua mentalitate generată de revoluție. Se dezvoltă o proză a interferenței dintre medii sociale diferite, ale căror personaje devin convingătoare pentru cititor în ciocnirea lor de interese, aspirații, comportament. Desigur nu toate lucrările de acest gen se ridică la o valoare artistică autentică. Dacă acum două decenii schematismul vicia structurile unei astfel de proze, asistăm în creația noilor autori la o investigare nuanțată a categoriilor interumane. Inspirate din realitățile zilelor noastre, aceste creații exprimă noul umanism al epocii pe care o traversăm dar și capacitatea autorilor ajunși la maturitate cît și a celor tineri de a exprima fără prejudecăți și angoase o realitate socială dinamică, în plin proces. Nu doresc să dau nume de cărți și autori deoarece spațiul nu ne permite. Ceea ce considerăm că este îmbucurător pentru o literatură ca a noastră constă în valoarea lor artistică. Tendințele în structurile arhitecturale mai noi sau mai vechi ce se manifestă pe plan mondial în proza contemporană se exprimă și la noi cu mai multă sau mai puțină strălucire dar într-un cadru de viață specific, generat de înseși realitățile noastre naționale. S-a discutat în ultimii ani despre „sincronism" sau „protocronism" în literatura noastră clasică. Credem că, vorbind de creația contemporană, se impune abordarea problemei relațiilor dintre literaturi în alți termeni pornind de la conceptul dialogului dintre literaturi. În paranteză fie spus, o mai sistematică și mai bogată activitate de traduceri din literatura noastră în toate mediile de cultură din lume ar evidenția mai mult originalitatea creației literare contemporane, originalitatea ei sub raportul tematicii și al manierei artistice.

Am insistat asupra dimensiunilor tematice ale prozei noastre contemporane. Ea este, credem, valabilă și pentru poezie, teatru, cinematografie. Este o condiție esențială dar nu suficientă cînd este vorba de arta literară. De aici înainte intervine personalitatea scriitorului, a experienței sale de viață, a inteligenței și sensibilității sale. Simplificînd lucrurile, am spune că scriitorul nu este doar un om al prezentului, dar, în egală măsură, al viitorului său. În măsura în care conștiința sa, capacitatea sa de intuiție descifrează tendințele evoluției viitoare a societății, în aceeași măsură va duce generațiilor care vor urma, mesajul lumii în care trăiește dar și personalitatea sa către lumile de mîine.

Este un adevăr axiomatic că numai integrîndu-se în prezent, un scriitor are șansa de a se adresa celor de mîine.

Dar toate acestea sînt probleme ale sociologiei literare care nu pot fi dezbătute într-un articol de revistă. Rămîne în sarcina noastră, a tuturor de a discuta această relație veche de cînd există literatura, dintre aria de inspirație a scriitorului și scriitorul însuși.

Sergiu NEGURĂ

Tudor Vianu și tranziția spre noutate

Sfera de preocupări a esteticianului răspunde trebuințelor unei discipline dispusă pe două paliere. Primul distinge mai totdeauna problematica afișat culturală, al doilea, mai frecvent, diferențierea valorilor pe drumul comunicării, al adîncirii și întrepătrunderii lor în raport cu idealul raționalist și istorist, ca produs al culturii moderne.

Valoarea și idealul cultural dovedesc, potrivit lui Vianu (v. **Introducere în teoria valorilor**) că dincolo de caracterul autonom, se susțin reciproc într-un acord care poate fi oricînd realizat. Dubla relație a valorii cu conștiința și cu simțirea explică, în cele din urmă, din ce izvoare decurge originalitatea / creativitatea, cum lupta cu nonvalorile stă în echilibru cu expansiunea spiritului uman. Cu cît acesta este mai explicit mobilizat de cuceririle spiritului, cu atît mai mult argumentele naturii se transmit contemporanilor, le sprijină activismul. S-a înțeles, deci, că în gîndirea lui Vianu **valoarea** călăuzește opera de cultură spre **artă**, revelează adîncimea ontologică a celor două domenii, nu înainte de a marca continuitatea lor intrinsecă dar și discontinuitatea progresivă.

Cînd examinăm la nivelul exemplificărilor cum valoarea s-a însoțit la începuturile activității lui Tudor Vianu cu interesul pentru noutate, o concluzie se impune. Între 1920 și 1925 Vianu a contribuit mult la promovarea în țara noastră a expresionismului. Tot în același interval el publică o sumă de eseuri despre cubism, despre Strindberg, Ed. Munch, Oscar Han, ca și despre grupul celor patru, îndeosebi despre Theodor Pallady.

Eseul despre expresionism vine după contactele lui Vianu cu mediul artistic german, mai întîi la Viena, pe urmă, în anii pregătirii doctoratului, în Germania, la sursă.

George Gană, în notele sale pertinente la volumul 12 din **Opere**, îl consideră „unul din primele texte critice despre expresionism apărute la noi"[1]. Aș zice că este al doilea, dacă punem la socoteală eseul lui Alice Voinescu, despre Ibsen, publicat în **Ideea europeană**, la 14 decembrie 1919, eseu plin de premoniții estetice, întrucît sesizează că prin Ibsen se produce o mutație viguroasă, cu incalculabile urmări literare. Stîrnirea iscată de inconștientul omenesc corectează impasibilitatea naturalistă. De aici rezultă, spune autoarea, o mare deosebire în raport cu naturalismul, acesta apasă pe animalitate, curentul abia presimțit de nordici va stărui, în ce-l privește, pe estetizarea vieții. Alice Voinescu notează cu dreptate că „voința de a estetiza suferința (și nu neapărat aspecte monstruoase în sine) anunță o nouă tendință în artă. În ce-l privește pe Ibsen el nu este încă un scriitor expresionist. Dar prin forța metaforelor sale simbolizează transformarea conștiinței în voință pură, anticipă un teritoriu protestatar dincolo de morală.

Închid această scurtă paranteză ca să revin la Vianu și la receptivitatea sa particulară față de modernismul expresionist. Ca susținător al curentului, el probează o atitudine activă în promovarea noii sensibilități. Și atunci cînd se produce o distanțare critică față de accepțiile curente, pe primul plan vin, îngemănate, două tipuri de reacții. Pe de o parte calificarea expresionismului ca o orientare polemică, demistificatoare. Pe de altă parte deschiderea spre spiritul european. În ambele posturi Vianu salută, de exemplu, afirmarea unui Lucian Blaga drept interlocutor pentru marile tendințe ale gîndirii veacului[2].

Nu întîmplător Blaga însuși dialoghează cu expresionismul și pe calea considerațiilor critice într-un articol dedicat lui Strindberg[3]. Relev accentul antinaturalist pus de Blaga în eseul amintit, căci nu altfel debutează corespondența lui Vianu cu Blaga într-o epistolă din 15 mai 1921. În eseul său Blaga subliniază că literatura lui Strindberg, prin spiritul ei fantast și neastîmpărat, nu se împacă defel cu legile naturale așa-zicînd neschimbătoare. Pentru dramaturg, fantezia pare aidoma unei lentile dintr-o cameră obscură: scrutează ce pare altora închis și dens pînă ajunge să pună în locul acelei lentile o diafragmă găurită cu un ac. Ce fotografiază nu e deloc analog cu restul plat, „ocultismul" surprinde corespondențe uimitoare între fenomene și lucruri, chimismul fiind uimitor în răsturnarea proporțiilor. Macrocosmosul se miniaturizează, microcosmosul uman, niciodată repetabil, devine oglinda temperamentelor care se adulmecă, se acceptă provizoriu ca să se lupte într-ascuns.

Cum tot făgăduiam, mă întorc la Vianu. În scrisoarea adresată lui Blaga la 15 mai 1921 își reînnoiește simpatia pentru expresionism, dar face o rezervă de proporții, căci găsește cu cale să releve ipostaza în care artistul expresionist se oprește la jumătatea drumului între condiția obiectivă a artei și faza subiectivistă reclamată de estetica expresionismului. Aceasta după ce preliminar evocase subiectivitatea romantică preocupată să înțeleagă lucrurile. Iată despre ce lucruri este vorba: „Lucrurile, la rîndul lor, au devenit atunci valori, vreau să spun și am mai spus-o și altă dată, ocaziuni de credință, de afirmare spirituală și aici stă romantismul și expresionismul".

Iar mai departe, Vianu reflectează: „Acum, dacă expresionismul se va libera și va străbate în adevăr la lumină, dacă el va evada din închisoarea subconștiinței și va ajunge la forme, marea experiență mistică pe care omul o va fi făcut-o prin el va da înfățișărilor sale o adîncime, o seriozitate, o conștiință mai vie a lui Dumnezeu, pe care formele trecute ale artei nu le vor fi cunoscut. Expresionismul, deci, pentru artă înseamnă în înțelegerea mea tocmai această intensă experiență mistică și universală. Ți-am lămurit, însă, cum lucrul acesta nu poate însemna totul. Ce gîndești tu despre lucrurile

Sfîrșit de secol

Continuitatea istoriei literaturii

Pe arterele din marile orașe trecătorii formează un flux continuu, de dimineața pînă seara. Privindu-l, îți vine să crezi că oamenii au ieșit **anume** din case ca să colaboreze la crearea unui trafic neîntrerupt. În realitate, fiecare dintre ei are un motiv numai al său pentru care se află pe stradă. Unul merge în vizită, altul vrea să-și cumpere ceva și așa mai departe. Și stările de spirit le sînt diferite. Dar cînd îi vezi în ansamblu ți se pare evident că singurul lor scop este să asigure continuitatea fluviului uman.

Paradoxul — specific fenomenelor statistice — funcționează și în domeniul istoriei literaturii. Scriitorii sînt scriitori din motive care nu seamănă deloc între ele. Iar în raporturile dintre ei se asociază sau se resping într-un mod capricios. Și totuși, cînd judeci retrospectiv, acestor elemente și evenimente disparate le descoperi un sens unificator, ca și cum scriitorii ar fi urmărit în mod deliberat să se nască la date bine stabilite, să se succeadă riguros, să se constituie în generații, să acopere întreg registrul de posibilități de exprimare, astfel încît în nici un moment să nu rămînă nereprezentată vreo direcție. Pe artera istoriei literaturii fluxul de trecători are, poate, oscilații de debit, dar nu încetează niciodată.

Bineînțeles că ar fi o naivitate să ne lăsăm convinși de această imagine de ansamblu și să conchidem, după modelul gîndirii teleologice, că Bolintineanu a apărut cu scopul de a face posibilă apariția lui Eminescu, că prin Labiș a fost „anunțată" generația lui Nichita Stănescu etc. Și totuși, naivitatea are uneori înțelepciunea ei. Poate că, într-un fel, Bolintineanu a apărut și ca să facă posibilă apariția lui Eminescu. Poate că Labiș a avut și menirea de a „anunța" generația lui Nichita Stănescu.

În orice caz, în ceea ce ne privește, nu strică să trăim ca și cum am crede că nimic nu este întîmplător, că avem, fiecare dintre noi, în afară de ambiții, de elanuri, de mobiluri individuale, și o anumită **răspundere** în evoluția literaturii române.

Alex. ȘTEFĂNESCU

> Cu cît activitatea ideologică, politico-educativă, de formare a conștiinței socialiste, revoluționare a întregului popor va fi mai bună, cu atît vom obține rezultate superioare în toate domeniile de activitate.
>
> NICOLAE CEAUȘESCU

astea? M-ai provocat și trebuie să-mi răspunzi"[4].

Asemenea constatări trimit la disocieri operate în timp de Vianu cu privire la artele plastice. Expresionismul, care proclamă eliminarea anecdotei pentru a nu reține decît tonurile emanate din sentimentul artistului, apropie plastica de creația muzicală. Vianu citează unele compoziții de Vassili Kandinsky, vehement ori grațios prin fuziunea motivelor fără să mai recurgă la nuanțe intermediare. Ideea revine la Tudor Vianu cînd dă în volumul **Fragmente moderne** „Note asupra cubismului". Afinitatea cu comunicarea modernistă îi prilejuiește o sumă de reflecții despre stilizarea ca mijloc de a simplifica aparențele vii prin apropiere de tipul lor rațional. Cubismul duce la exces, procedeul determină în cele din urmă chiar o criză încheiată cu retrogradarea organicului în anorganic[5].

Se vădește prin tot ce am invocat aici că la Vianu formele culturii sînt determinate de mijloacele pe care ea le întrebuințează ca să-și realizeze idealurile. Nu altfel a expus însuși Vianu ideile sale în amplul capitol al **Teoriei materiale a culturii** din extrem de prețioasa **Introducere în teoria valorilor,** apărută în 1942 la Editura Cugetarea.

Ca și în **Estetica, Introducere în teoria valorilor** sistematizează științific relația între valoare și manifestările conștiinței, mai ales cînd actele conștiinței sînt creatoare, producătoare de bunuri.

Într-un comentariu pe marginea lucrării Petru Comarnescu a dat în **Revista Fundațiilor** (10, nr. 6, iunie 1943) o bună apreciere construcției axiologice din **Introducere în teoria valorilor,** mai ales ideii de bază că valorile sînt declarate a fi solidare cu conștiința. El observă: „Dar tocmai această solidaritate ar putea pleda pentru anterioritatea valorilor în conștiință, valori pe care actele dorinței le cuprind în măsura în care conștiința se spiritualizează...".

Se relevă că prin opoziție cu idealismul pentru care fiecare act de conștiință apare ca imperativ întru realizarea de sine, Vianu concepe valoarea în strictă dependență de rațiune, pe un suport material și spiritual, real sau personal, de natură să subordoneze apetențele obscure desfășurării sistematice a unui acord între eu și lume.

Henri ZALIS

---

[1] Tudor Vianu, Opere, vol. XII, București, Minerva, 1985, p. 728.
[2] Vezi articolul său **Cugetările d-lui Lucian Blaga. Sburătorul,** 1, nr. 8, iunie 1919, pp. 179—180 și **Teatrul lui Lucian Blaga, Cuvîntul,** 2, nr. 331, 11 dec. 1925, pp. 1—2, și nr. 337, 18 dec. 1925, pp. 1—2.
[3] Strindberg ca om de știință, **Gîndirea,** 1, nr. 15, 1 dec. 1921, pp. 27—279.
[4] Tudor Vianu. **Corespondență.** Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și tabel cronologic de Henri Zalis, București, Minerva, 1970, pp. 76—77.
[5] Vezi textul apărut inițial în revista „Viața Românească", nr. 10, oct. 1922, pp. 52—62.

Scriitorul, între turnul de fildeș și negarea lui

Proporție pură între sine și totalitate, în care **expresia** (expresivitatea) este solidarizare definitorie — literatura modernă reface prin substanța sa ideologia simbolului, exercitîndu-se compensatoriu, anulînd petele albe ale suspendării. Cel care scrie, creatorul, reface lumea distingînd-o. Desenele de la Altamira, scenele voronețiene, literatura cronicilor în care există o angajare justițiară —, actul artistic născut ca o propagare în nesfîrșit (unde motivul vînătorii, al seninătății, al dramatismului recurent, se răsfrînge dintr-un purgatoriu moral), alcătuiesc prin comunicare un profil, singurul validînd realmente dimensiunile esteticului.

Dintotdeauna arta a fost asumare, etapele și curentele fiind, deseori, o confluență perturbatoare pentru analiza eficientă, autonomia lor fiind mai mult un fapt, un eveniment al istoriei culturii și în mai mică măsură a filosofiei ei. Legile eterne ale artei nu se schimbă atunci cînd oglinda este întoarsă dinspre individualitate spre lume, spre a-i stabili coordonatele. Nu putem explica altfel preferința omului modern pentru simplitate, asistînd parcă la o reformulare a clasicismului în literatură și filosofie, în arhitectură, Malraux, Camus, Musil, Kafka insistă asupra dominantelor, proiectîndu-le prin elocvența comportamentală, ideatică, a actualității. Marin Preda are acea vocație asupra impactului dintre conștiințe datorat unei realități: **pămîntul,** forței sale de mobil și suport. În esență se scrie nu pentru cîteva sute de oameni ci pentru miliardele ce-și dau întîlnire în obiectivitatea „condiției umane".

Aparențele care se circumscriu momentelor literare, curentelor, stadiilor, sînt o liberă trecere plătită Formei. Profund legate de transformările realității evoluțiile artei nu pot fi explicate, nu pot fi victimă ale acestora, fiindcă arta are menirea de a fi la un pas înaintea lor. A vorbi despre caracterul lor vizionar este un truism, dar a vorbi despre condiția lor este o obligație.

O privire a Operei literare de-a lungul secolelor este legată de impactul generat de ea și de problematica timpurilor manifestîndu-se astfel, spre aprofundare. Transcedînd momentul ea își află propria acuratețe, asimilarea fiind rodul unor duble perspective. Reprezentîndu-și Sensul la instanța lăuntrică a propriei nații, în primul rînd, scriitorul promovează relații indisolubile.

Tînărul scriitor se află în contemporaneitatea sa într-o situație-capcană: abolirea căderii în formalism, ca primă probă de conduită moral-estetică ce va trebui trecută de-a lungul unui destin creator, situîndu-l în raportul cu tradițiile. Cîștigul estetic nu poate fi o oază de precizii, de rețete, de programe minuțioase, de jocul de-a frumosul. Ar rezulta o scriitură doctrinară (gen suprarealismul), un sistem închis de reflexie, o literatură pe care peste nu prea multă vreme o va putea realiza computerul și de la care trebuie să ne abatem. Este aproape o banalitate a mai spune că identitatea cuvîntului este rezultatul unor vaste combustii al unui firesc aparținînd numai personalității creatoare. Iată, spre exemplificare, ce spune Jean-Louis Baudry, într-o veritabilă dezbatere a procesului de creație într-o lume pronunțat antagonică: „Scriitura (écriture) este pentru societate obiectul unei interdicții care se dedublează după cum ea pune în joc opere de ficțiune care reînnoiesc și contestă sistemul formal admis pînă atunci, sau aparține unei activități teoretice, a cărei funcție este de a medita în același timp asupra sistemului limbajului, asupra rețelei de informații prin care această societate își vorbește și există, precum și asupra noilor sisteme formale în curs de apariție. Asistăm în momentul de față la un dezechilibru crescînd al presiunii care se exercită asupra acestor două cîmpuri de activitate". (Théorie d'ensamble, 1968...).

În aceste sumare gînduri nu căutăm decît o anumită apropiere de posibilitățile operei, în special a celei literare, de a fi prezentă în viața cotidiană, în dezbaterea problemelor de stringență ontologică. Cîți dintre lectorii de azi, oameni care asaltează pur și simplu librăriile, au încredere în literatura timpului lor, sau mai exact au conștiința valorii ei? Numărul lor este imens, dar calitatea lor poate fi derutantă, ea fiind condiționată de nivelul de cultură al societății.

Ar fi bine să ne amintim cu cîte rezerve a fost privită de marele public, și chiar de o parte a criticii, poezia de excepție a generației '60. Se mai întîlnește și astăzi cîte un critic spunînd: dar poezia asta e prea **complicată** pentru tinerii aceștia care nu prea au timp să citească. Dar tinerii aceștia trebuie familiarizati cu marile căutări ale liricii moderne și contemporane, ei trebuie să știe că sensul omului este un sens poetic traversat de simboluri, de o semantică a gesturilor. Apoi o altă situație. Nu pot uita cum un tînăr autor, cînd mai eram școlar, m-a uluit o seară întreagă blasfemînd cartea unui mare poet contemporan atunci tipărită și de care astăzi este „nedespărțit" și influențat. Ce fel de educație făcea elevilor săi respectabilul personaj? Cum să înțeleg aceste situații, și altele de acest fel sau mai dureroase pentru un om al actualității? Nu e vorba de rea credință, ci de lipsă de educație estetică, de gust, oricît ar fi folosit metoda lui Trăsnea la examene.

Mă simt apropiat de lectorul a cărui opțiuni le verifică întrutotul pozitiv timpul, cu imprevizibilul și normalul retuș. Cînd Al. Rosetti tipărea la Cultura Națională „Joc secund", se vorbea în mediile editoriale și literare de un faliment, de o rătăcire, dar astăzi gestul marelui editor și profesor ne apare drept o mare profeție.

Pentru apropierea de fila de carte, de problematica actului literar ca univers al implicării mijloacelor mass-media considerăm că trebuie să facă mult mai mult și în special televiziunea. Popularizarea amplă a literaturii noastre și a celei universale, prin intermediul redacțiilor literare și a catedrelor universitare, se impune în contextul unei culturi de mare rezonanță pe plan european. Dezbaterile cu autorii asupra propriilor opere, asupra altor opere, asupra spațiilor explorate, creează un spațiu de maxim interes. Televiziunea, unul dintre cele mai vii și eficiente mijloace ar putea aduce în prim planurile sale creatorul de valoare căruia, datorită crizei de timp, îi este foarte greu să se deplaseze pînă în cele mai îndepărtate puncte ale țării. Posibilitatea de a dialoga cu un public omogen (cum oferă televiziunea) în sensul unei identități ferme, fără prejudicii, este uriașă pentru participarea culturală și ideologică la problemele societății. Pe această cale scriitorul poate fi și altfel decît prin fila de carte alături de sufletul cititorului, în casa lui. Așa vom evita să tipărim în reviste sute și sute de autori (care practică din cine stie ce moft literatura), cînd putem să ne oprim asupra celor mai talentați care să fie susținuți spre o devenire firească, spre o certitudine a calității de creator.

Cuvîntul este cel care poartă pe piscul unei spiritualități acest profil prin comunicare, cuvîntul care „exprimă adevărul".

Ioan VIERU

Theodor PALLADY: „Natură statică"

Contexte

Cărțile epocii noastre

În orice poveste personajul reprezintă umanitatea, adică esența. Despre aceasta au vorbit, cel mai convingător, cu autoritatea pe care o dă însăși practica literară, nu atît naratologii, cum s-ar părea la prima vedere, cît naratorii înșiși. Chiar dacă tot cu instrumentele și în limbajul plastic ale scriitorului. A se vedea, ca să dau un exemplu dintre cele mai la îndemînă, textele despre Creangă și despre celelalte personaje ale Amintirilor și poveștilor genialului humuleștean, semnate de-a lungul acestui an, în „România literară", de Constantin Țoiu.

Sigur că, de vreme ce, cu vorbele lui Eugen Simion — „Romanul modern este suma rebeliunilor în lanț contra romanului constituit", personajul, poate în primul rînd el, a evoluat. Concomitent, a evoluat, firește, conceptul de personaj. Într-o discuție publicată cu ani în urmă de „Caietele critice", Nicolae Manolescu încerca o definiție, disociind între personajul așa numit clasic-convex și cel modern-concav, a cărui conștiință „receptează lumea și atît", deosebit, așadar, de eroul din proza tradițională care avea stare civilă, biografie limpede și un loc bine determinat în spațiu și timp. Despărțirea operată de critic trebuie înțeleasă, desigur, nuanțat. Există, în realitate, atunci cînd avem de-a face cu construcții epice solide, o întrepătrundere a formulelor și un echilibru între diversele ipostaze ale umanului conținute de personaje, între tipologii. Neîndoios că și la aceasta se gîndea Marin Preda cînd remarca: „După 1965 a apărut, zic eu, la noi, în literatura română, o fază de echilibru, deci aș zice că sîntem într-o epocă de înflorire a unei forme de proză în care socialul și eternul uman, viața indivizilor sînt în egală măsură în atenția scriitorilor".

Pentru a se naște și a dăinui, mitul are nevoie de cel puțin un erou (putem pune cuvîntul și între ghilimele), iar povestirea de cel puțin un personaj, care și există de fapt în persoana naratorului. Ceea ce ne amintim înainte de toate din romanele ultimelor decenii sînt tocmai personajele lor: Victor Petrini și Chiril Merișor, Liviu Dunca și Hrisant Hrisoscelu, doctorul Minda și Mia Fabian, Călin Surupăceanu și pragmaticul Manole Suru. Înșiruirea ar mai putea continua; nu prea mult, dar suficient pentru a subscrie, și din această perspectivă, la opinia creatorului „Moromeților".

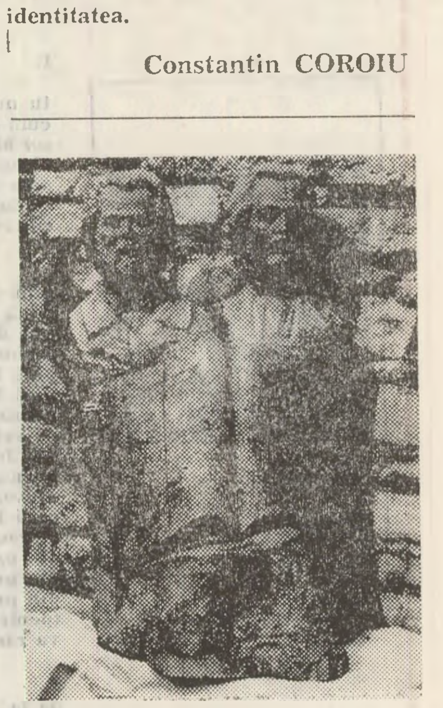
Oricum, „Istoria romanului din ultimele decenii — observa pe bună dreptate un critic — se confundă cu istoria personajului său, în al cărui profil se poate recunoaște totdeauna figura autorului «întors» în propriul text". Încît, repet, vorbind despre cărțile epocii noastre, ca de altfel din toate epocile, vorbim, implicit, mai întîi despre personajele lor. Iată unul, să ne amintim, din mantaua căruia au ieșit mulți eroi ai prozei contemporane: Ioanide al lui G. Călinescu, personaj cu adevărat emblematic pentru o epocă a marilor elanuri. Altul aparține unui autor din generația afirmată în deceniul al 7-lea, romancier despre care Ovid S. Crohmălniceanu spunea că „știe să creeze un erou al cărui destin să interiorizeze contradicțiile și conflictele specifice epocii actuale". Criticul avea în vedere, dacă nu mă înșel, pe Grobei din „Bunavestire", căci la Nicolae Breban se referea. Mai reprezentativ, însă, pentru proza lui Breban, mi se pare Minda din „Îngerul de gips", spectacolul decăderii unui individ puternic, care la intrarea în scenă pare a fi înzestrat cu tot ce-i trebuie pentru a fi învingător. Ce se petrece cu mecanismul complicat al sufletului? De ce e omul atît de vulnerabil cînd te aștepți mai puțin? Ce știm despre răul care crește, căpătînd uneori înfățișări grotești, într-o ființă omenească și cît din el se datorește abisului din noi sau mediului social, istoriei? Ce resorturi obscure provoacă ruptura aparent insignifiantă care declanșează dereglarea întregului angrenaj, alienarea? Ajuns la sfîrșitul romanului și, deci, la sfîrșitul „evoluției" personajului nu aflăm răspunsuri la aceste întrebări. Sciitorul, literatura nu răspund la nici o întrebare, pentru a-l parafraza pe Poet. Rolul lor este unul eminamente interogativ. Trebuie, însă, din cînd în cînd să și mai medităm, să ne întrebăm cum trăim, care e sensul existenței noastre? Această „zăbavă" ne-o oferă (și) literatura, iar acesta este unul din rosturile ei, de a ne întoarce spre noi înșine și a ne reconecta la omenesc, de a ne repune în condiția de ființă rațională și sensibilă.

Într-un roman cu două suprapersonaje, Veneția și Bucureștii de la finele veacului al 18-lea, e vorba de „Săptămîna nebunilor" a lui Eugen Barbu, Hrisant Hrisoscelu este un personaj memorabil, din categoria celor cu care ne-a obișnuit proza latino-americană, psihologia și ambianța fiind însă, firește, cu totul altele. Mai mult decît descrierea celor două orașe, personajul acesta evocă o întreagă lume și o întreagă epocă, într-o carte posibilă — așa cum conchide Liviu Leonte în comentariul său din „Prozatori contemporani", volumul al II-lea, —numai după mulți ani de experiență, de acumulări în ceea ce privește arta cuvîntului. Tema puterii este, ca și la Nicolae Breban, aici prezentă.

De o cu totul altă factură sînt eroii unui scriitor la care tema puterii este dominantă: Alexandru Ivasiuc. Între cei care se rețin se numără Liviu Dunca din „Păsările", un roman-dezbatere (raportul libertate-necesitate) care ne introduce altfel decît proza de dinainte de anii '70, pe o altă poartă, in universul industrial, oferindu-ne o imagine revelatoare, adevărată a intelectualității tehnice și a activistului de partid care muncește in acest domeniu. Am zis imagine adevărată și ar trebui să spun, cu cuvintele lui Constantin Țoiu, care îmi amintesc de personajul său din „Galeria cu viță sălbatică": Chiril Merișor: „...începutul realității profunde din noi". Recitit astăzi, romanul rezistă prin ceea ce, pentru orice narațiune, pentru orice construcție epică, este fundamental, adică prin cîteva personaje, dintre care se detașează, cred, Liviu Dunca. Între acțiune și blazare, între triumfalism și luciditate rece, între fascinația succesului și iminența eșecului, acest intelectual alege gîndirea și imaginația, e drept de la un punct încolo întrebuințîndu-le doar pentru a fărămița la nesfîrșit fiecare experiență trăită, lăsîndu-se prins într-un joc iluzoriu. „Niciodată realitatea nu poate fi atît de pură și de puternică — afirmă el — niciodată bucuria trăită nu se aseamănă celei dorite, construite în imaginație". Este poate cel mai complex personaj din proza lui Ivasiuc, cel mai uman în credința și în eșecul său. Prozator cu o vocație specială pentru tema puterii, o adevărată obsesie în fond, și lui Ivasiuc îi reușesc mai bine învinșii decît învingătorii, deși și unii și alții, se înțelege, nu se află în stare pură. Maniheismul din proza unei perioade revolute e depășit programatic. Dar literatura, romanul îndeosebi, ne oferă și o compensație, un „vis" recuperator. Ea, literatura, rămîne pînă la urmă credincioasă vieții care nu se compune numai din victorii. Literatura autentică nu poate fi decît sinceră. Nu o dată dureros de sinceră.

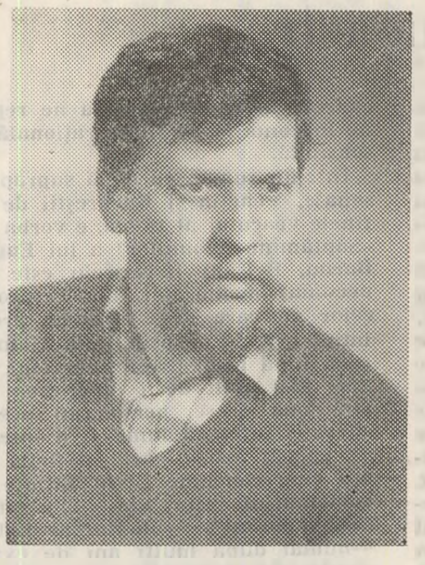
Sigur, marile personaje sînt rare, ca și operele mari. Totuși, nu puține sînt cele care reprezintă și legitimează literatura epocii noastre, constituind sintezele unor experiențe epice diverse, originale, durabile. De la Ioanide și Ilie Moromete la Victor Petrini și neuitații, insoliții eroi ai cărților lui Dumitru Radu Popescu. Concav sau convex, personajul celor mai bune cărți ale acestei epoci este un reper, nu doar literar, o oglindă în care ne regăsim, ne redescoperim identitatea.

Constantin COROIU

C. Tamaș: „Ion Creangă și Eminescu" (sculptură în lemn) — din exp. „Porni Luceafărul" — Galeria „Convorbiri literare"

Valeriu Stancu

Jocul zăpezii

(fragmente)

2.

înlăuntrul rostirii buzele frînte
ard în cuvînt

3.

eliptice interiorităţi
trompeţii cunoaşterii

tăceri impecabile
ca şi plînsul în sine

4.

rană a cuvîntului
tăcerea
trece în sîngele timpului

5.

singurul adevăr
plînge-n privirea statuilor

6.

secundele întrupării,
altar şi fereastră-n cuvînt

luntrea ochiului, răstălmăcire a jocului

7.

semne tîrzii
lunecă din imaginaţie

straturile de uitare
în palimpsest
zălogite

8.

deformat de tăcere
sîngeră întunericul
ochiul canonic

9.

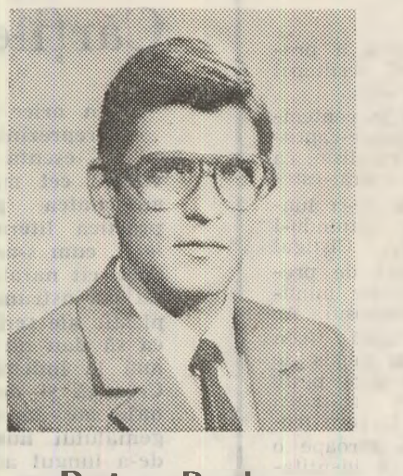
colindul apelor
şlefuieşte în adînc tulburarea

zbuciumul dinspre maluri
e doar şoapta pietrelor
de talaz mîngîiate

în adîncuri se naşte rostirea tăcerii

10.

sub cerul clown, sub cerul mim
am vrea cuvînt să devenim

Petre Barbu

Cum se scrie un roman textualist

Inginerul-şef Ilie Andronic era un om cu probleme. Îl vedeam rar, de obicei duminica, pe stradă, ne saluta şi schimbam cîteva cuvinte protocolare. Şi lui îi vorbisem despre proza trimisă la revista „A". Se zvonea că ar fi un amestec eterogen între melancolia îndrăgostitului din Verona şi inteligenţa învingătorului de la Austerlitz, grav, uneori sarcastic, candid, penetrant, cinic, alteori obsedat de o slăbiciune ascunsă în public, grăbit, amabil, convingător ca Don Quijote în faţa morilor de vînt, pertinent, diabolic, principial, burlac, nedespărţit de lulea, într-un cuvînt o curiozitate umană. Nu m-a intimidat acest şir caracterologic cînd am pornit într-o dimineaţă să-l provoc la o discuţie sinceră.

Şantierul, un patrulater de bărăci nelocuite, adăpost pentru cîrdul de basculante şi tractoare, păzit de două excavatoare galbene, păstra o pace grea, de cetate asediată. Pe Ilie Andronic l-am găsit într-o baracă la ora cafelei. Răsfoia nişte dosare pe o masă de campanie. Pe pereţii barăcii atîrnau tot felul de planşe ce reprezentau grafice cu indicatorii de plan, toţi realizaţi. N-am refuzat cana din tablă cu lichidul aproape violet. Şi-a aprins pipa cu îndemînare şi m-a privit atent cu ochii săi, punctaţi de nişte pupile... (v-aţi privit pupilele în oglindă? Întrerupeţi lectura acestei cronici şi cu răbdare contemplaţi-le. Pupilele dumneavoastră seamănă cu ale inginerului-şef. Şi reciproca este adevărată, nu vă speriaţi !). Mi-am aprins o ţigară, scrumînd într-o cutie goală de conservă. Arătam ca doi generali pregătiţi să semneze armistiţiul. Am început stîngaci, chinuit de o inexplicabilă emoţie. L-am întrebat unde îl pot găsi pe inginerul Virgil Toderiţă, aseară îi împrumutasem fierbătorul şi văd că nici la această oră n-a catadixit să mi-l aducă, din cauza lui nu-mi pot prepara ceaiul. Pe măsură ce fraza cursese ca un rîu spre mare, sprîncenele stufoase ale inginerului-şef se strînseseră ca un baraj la rădăcina nasului. Potolindu-şi încordarea frunţii, mi-a răspuns că inginerul Virgil Toderiţă este plecat la bibliotecă pentru a se documenta într-o problemă strict personală, apoi a continuat pe acelaşi ton oficial :

— Virgil este un tînăr al zilelor noastre !

„Ruşine, ruşine !" am strigat în sinea mea. Zilele noastre nu admit un asemenea exponent !

— Am studiat cu atenţie dosarul Virgil Toderiţă. N-am găsit ceva senzaţional, doar o biografie liniară. Şi tocmai această liniaritate mi-a ridicat o întrebare ascuţită ca un pumnal : ce eveniment l-a aruncat pe Virgil în Stăncuţa? Toţi ştim cum am ajuns aici, ce sîntem şi ce ne doare, că unii ştiu mai mult sau mai puţin, asta este altă poveste...

Mi s-a făcut dintr-o dată frică. În primul rînd că nu-mi aminteam cum ajunsesem în Stăncuţa şi mai mult, bănuiam că omul din faţa mea îmi cunoaşte dosarul — dacă ar exista acest dosar ! Trăiam un sentiment neplăcut. Cafeaua se răcise, eram atent la buzele umede, groase, ca de cauciuc ce frămîntau un monolog absolvit de orice întrerupere.

— Persoana care mi-a răspuns la întrebare a fost, trebuie să-ţi închipui, a fost Virgil Toderiţă. Stătea pe scaun, în locul dumitale. Vinovat şi neputincios. Am fost uimit de sinceritatea lui. Da, Virgil este cinstit. Mi-a povestit totul cu sufletul deschis.

„Ha, ha ! Asta e circ !" m-am înfuriat, simţindu-mă silit să asist la un spectacol neinspirat. Marele clown nu era omul ce gîndea ridicarea complexului de îngrăşare al porcilor, ci Virgil Toderiţă, mai diabolic decît şeful său. Eram curios să aud cum îl minţise.

— În facultate învăţase foarte bine. Avea un carnet monoton cu note de zece şi nouă. Ultimul său examen cuprindea patruzeci şi ceva de cursuri pe care trebuia să le parcurgă în şapte nopţi... Să nu uit ! Virgil învăţa numai noaptea. M-a asigurat că nu era obosit şi nu avea emoţii. În prima noapte s-a pus pe treabă şi a citit, a citit, a citit şi dimineaţa s-a trezit că nu ştie nimic, nici măcar o formulă. Ce ai reţinut totuşi ? l-am întrebat. Nimic din materie. Dar putea să afirme fără urme de îndoială că citise primul capitol dintr-un roman. In a doua noapte lucrurile s-au repetat, a străbătut cele şase cursuri planificate, dar cînd ceasul a sunat de ziuă, Virgil putea să povestească al doilea capitol al romanului. A încercat să înveţe ziua, rezultatul a fost acelaşi. De teamă să nu rateze examenul, şi-a ascuns la vecini toate cărţile de beletristică pentru a nu fi influenţat de simpla lor prezenţă în rafturile bibliotecii personale. În zadar ! Cum se aşeza în faţa cursurilor, cum firul acţiunii se lega, personajele prindeau contur şi după patru ore Virgil Toderiţă ştia încă o sută de pagini din roman. În şapte zile inginerul nostru a citit pe nerăsuflate o carte de patru sute de pagini şi i-a rămas timp s-o repete de trei ori. Cu cîteva ore înaintea examenului, exasperat că nu reuşeşte să reţină o definiţie din materie, Virgil a ars cursurile. Cît despre examen... În loc să prezinte subiectele înscrise pe bilet, bietul student a povestit cu chiu cu vai — pentru că Virgil n-a fost lăsat în voie — a povestit romanul citit. Omul de la catedră a rămas interzis. Bănuind oboseala acumulată în cei cinci ani de facultate, profesorul i-a dat nota cinci, notă care nu i-a diminuat prea tare şansele obţineri, unei repartiţii onorabile. Dar culmea, în ciuda mediei mari, Virgil a ales Stăncuţa !

— Nu văd legătura între alegerea Stăncuţei şi tulburările suferite! am strigat pentru prima dată.

Inginerul-şef a surîs ca un om care ştie totul, care te poate strivi cu adevărul său. Nu-mi luase în seamă izbucnirea. Fusesem ridicol.

— Dumneata eşti foarte suspicios. Trebuie să ne bazăm pe un adevăr: sinceritatea lui Virgil. El nu ştie să povestească romanul, nu are talentul necesar şi dacă-l povesteşte de unul singuri nu înţelegi nimic. Ajutat însă, poţi scoate ceva de la el, iar eu cu răbdare am scos. Romanul se află în acest om. Nu-l poate scrie, dar îl simte, este locuit de el. Din păcate nu-şi aminteşte titlul romanului si nici numele autorului. Lucru grav. Romanul pare a fi al nimănui. În acest caz, înseamnă că este al tău ! l-am încurajat. Scrie-l ! A tăcut. L-am întrebat : Acţiunea romanului se petrece în zilele noastre ? Aproximativ. Într-un oraş ? Nu. Într-un sat ? Da. Cam în acest fel mi-a povestit Virgil romanul. Este un roman istoric ? Aproximativ. Personajul principal este un bărbat ? Nu. Este o femeie ? Nu. Dar cine dragă Virgile ? m-am revoltat. Cine ? Sînt mai mulţi. Aşa deci, personajul colectiv ! Se întîmplă o poveste de dragoste? Nu. Are trimiteri politice? Aproximativ. Se petrece o crimă ? Da. O răzbunare? Da. Un război? Da. O nuntă? Nu. Un chef? Da. Vai, dragă Virgile, dar ăsta este un tămbălău. Romanul tău nu are nimic comun cu realitatea. Şi pînă la sfîrşit cine supravieţuieşte? Un cal. Cine ? Un cal ! mi-a repetat cu o candoare cuceritoare. Şi cum se numeşte satul, trebuie să-ţi aminteşti !

— Stăncuţa ! am ghicit eu şi inginerul-şef m-a felicitat cu o privire îngăduitoare. Dar, am continuat, observ că vă interesează individul numai sub aspectul senzaţionalului. Eu cunosc însă abjecţia ce colcăie în sufletul său, lucru care ne poate ucide pe toţi, mai ceva ca-n romane ! am întărit ultimele cuvinte în speranţa că-l voi trezi.

— Bine ! a încuviinţat nervos Ilie Andronic. Şi ce rău vezi în asta ? Şi în dumneata există abjecţie şi în mine şi în orice om bun. În Virgil locuieşte o carte ce-l absolvă de orice pedeapsă. Noi ar trebui să-l ajutăm s-o scrie, să spună pînă la capăt adevărul. Este ca o femeie însărcinată, să-l lăsăm să nască pentru noi. Este un paradox, să ai în tine, dar să nu poţi. Părerea mea este că geniul e doar un om talentat cu mult noroc. Doar atît ! Spun noroc, deoarece inspiraţia îl vizitează cînd vrea. Accept noţiunea de geniu, sînt de acord şi cu libertatea de a-şi face de cap în numele ei, dar Virgil nu este un geniu. Trebuie să aşteptăm să-l viziteze inspiraţia. Doar inspiraţia... Apoi va scrie şi cred că va scrie peste media diletanţilor. Pînă atunci, Virgil se cultivă, sau, ca să fiu răutăcios, caută în biblioteca satului, dacă nu cumva s-a scris cartea pe care o ştie. Ai priceput ?

M-am ridicat politicos, mulţumindu-i pentru cafea şi pentru timpul preţios...

Nu te formaliza, mai bine spune-mi ce-ţi face proza. Ţi-o publică sau nu ? „A." este o revistă serioasă şi dumneata ai talent.

Ironia lui mă obligă să mă asez. I-am explicat ce mi se întîmplase, cum aşteptam, proiectele mele, concluzionînd în grabă că important este să scriu, să citesc si mai puţin să public. A strîmbat din nas. Cu un pai de chibrit începu să-şi cureţe pipa.

— Uite ce trebuie să faci: te urci în autobuz şi cu şase lei îţi cumperi un bilet pînă în oraş. La ora 23,45 pleacă un personal spre Bucureşti. Te costă 66 de lei la clasa a doua. Fiind noapte poţi dormi cîteva ore bune. În Gara de Nord ajungi la ora şase. Tocmai bine. Îţi cumperi un ziar şi un cîrnăcior cu muştar. Te aşezi pe bancă în parcul din faţa gării. Mănînci şi citeşti pînă la ora 9. Este prea devreme ca s-o porneşti la drum. Mai iei un cîrnăcior sau te plimbi prin gară, faci cum vrei ! La ora 10 o iei la dreapta, Pe o străduţă aglomerată. Sînt multe maşini si troleе. Trotuarele sînt mai libere, asa că poţi merge pe jos două staţii de troleu. Dai în Calea Plevnei, faci la stînga si o ţii tot aşa pînă treci de spitalul militar. Prima la dreapta e Ştefan Furtună. La intersecţie cu Splaiul Independenţei, pe dreapta, vezi o clădire cu etaj, solidă, trainică, are un gard si o uşă din fier forjat, lucrătură frumoasă. Dacă uşa e închisă, nu suna, n-are rost. Te mai foieşti prin jur, admiri Dîmboviţa, dar ai grijă la traversare, că şoferii bucureşteni nu sînt duşi pe la biserică. Dacă uşa e deschisă, înseamna c-au venit. Nu toţi. Măcar secretara. O blondă. Te va întreba ce doreşti, tu să nu te pierzi, îl caut pe domnul I. P. Dacă n-a venit îl aştepţi pînă vine. Cînd apare, te apropii discret, te prezinţi, el o să-ţi întindă mîna şi i-o strîngi bărbăteşte. Este un tip blond, înalt, prezentabil, volubil şi fii foarte atent, este ironic. Uneori e grăbit, dar cu tine nu va fi. După o oră te plimbi fericit prin Cişmigiu. Fumezi o ţigară, mănînci o ciorbă de burtă, mai fumezi o ţigară pînă se face ora. La trei ai tren. Un rapid. În Stăncuţa te vom aştepta şi ne vei povesti cum a fost. Ai să vezi ce fericiţi vom fi, ascultîndu-te.

— Şi dacă nu mă mai întorc ?

— Ba ai să te întorci ! rîse surprins de curajul meu. Sigur te întorci, că doar eşti de-al nostru. După două săptămîni vei scrie o proză despre aventura ta la Bucureşti, o vei trimite la „A", I. P. ţi-o va publica, iar noi vom spune că eşti un textualist. Şi vom fi fericiţi. Nu vrei să ne vezi fericiţi ?

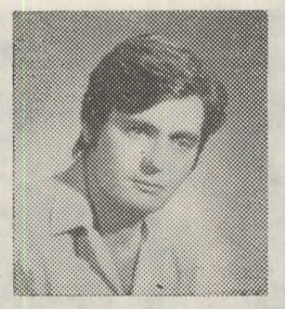
A tăcut cîteva secunde, înghiţind în sec. Apoi a continuat transfigurat de emoţie :

— Aş avea o rugăminte la dumneata ! Dacă nu te superi şi dacă n-ai să uiţi, întreabă-l pe I. P. dacă a citit piesa mea, are două acte şi i-am trimis-o acum zece ani. De atunci n-am avut timp să trec pe la el. Vezi si dumneata, am o grămadă de treabă ! Promite-i că-l voi căuta la primul „sereleu"... Nu uita, te rog !

— Da... da sigur ! m-am bîlbîit şi atunci mi s-a părut că Ilie Andronic, aşa cu părul vîlvoi şi faţa buhăită, seamănă cu un păianjen încîlcit în propria-i pînză.

(fragment din nuvela „Surîsul cailor")

Un manuscris

Nicolae Panaite

1.

tu nu ai de unde să ştii
cum arăţi
sol al melancoliei
al nopţilor şi-al veşniciei
prin dimineţile făţărniciei
cu faţa tot mai aproape de lumînare
cu trupul — el însuşi lumînare
de carne

lumea va spune :
două torţe aprinse
una de la alta
topindu-se una pe alta
pînă la ultima picătură
pînă la ultima existenţă
prinse de suflet cum funigei
pe aripa corbului
vieţile tale trecute :
un manuscris care a ars
deasupra jarului încins al realităţii
pînă la ultima suflare
mereu născîndu-se
din propriu-i scrum
din propria-i viaţă
din propria-i moarte...
(pentru Marea Înfăţişare
va rămîne scrisul şi înălţarea)

2.

de la naştere piatra lutul însufleţite
te binecuvîntă şi te blestemă
te urmăresc şi te vindecă
şi tu printre ele trăieşti
ca-n braţele unei mame
ce te ţin de-a pururi
şi te hrăneşte cu sînii ei
de culoarea amurgului

mîinile ei —
îţi trag cînd inima
cînd mintea
cînd ochii
cînd toată fiinţa
spre frumuseţea de-o clipă
a dulcelui haos al vieţii

în fiecare noapte stelele scriu
pe chipul tău stihuri
lacrimile-ţi trec pe sub ele
absorbindu-le
tropii cresc de nu-ţi mai vezi faţa
în gură simţi gustul de sînge :
cerneala ta pentru ultimele epistole
anticarului Umberto Saba

3.

priveşti medaliile trecutului
şi te cuprind fiorii metalici ai ceţii
frica îşi îmbracă mantaua-i de gheaţă
mantaua-i fierbinte
apoi ca o senzuală femeie
de tine se apropie
pe obraji te sărută pe piept
şi pe întreg lăuntru-ţi
dezgolindu-şi încet plăcerile-i amare
în care luneci ca pe o pîrtie
de omăt în plină vară...

trandafirii de aur ţi se ofilesc
şi brusc parcă eşti înconjurat
de animale carnivore...

4.

(iarba creşte florile cresc :
cutremurătoare semne
că şi acolo sub pămînt
morţii noştri
şi-au închinat frumuseţii
viaţa lor veşnică...)

5.

pe cerul gurii tale
razele de aur ale astrului lăuntric
se ating unele de altele s-au copt
roadele lor sub greutatea lunii
plesnesc
seminţele acoperă foaia
de pe care de-abia
îţi mai tragi mîna...

Trandafirul de aur

niciodată aşa de timpuriu
trandafirul de aur
cu ale cărui petale
zilnic îţi ştergi chipul
nu a înflorit ca acum

eu — sclav al umbrelor
şi luminilor tale, —
culeg în amurg nectarul
în a 36 primăvară

pe rugul de ghiaţă fierbinte
clipele dinaintea scrierii
clipele dinaintea Înfăţişării
se dilată
prin carnea lor pătrund
rădăcinile gîndului meu
despre tine

Sub salcîmii înfloriţi

Elenei

tu dormi sub salcîmii înfloriţi ai întunericului
la creştetul tău îngerul îşi face rugăciunea
vorbele lui mătăsoase
ca o imaculată pînză
îţi acoperă chipul

şi-n vis priveşti aurăriile lumii
şi-n faţa lor
eu plivind macii de lîngă prăpastie

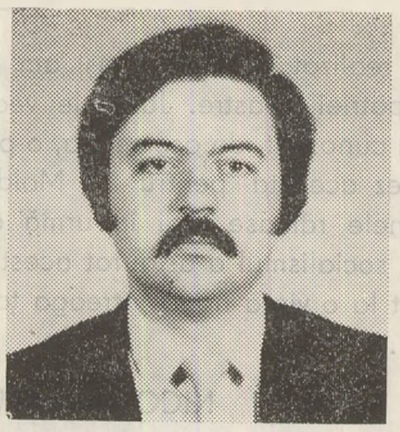
în aburul respirării tale
săbiile luminii stelare se topesc
pe vorbitoarele-ţi oase
de parcă ar merge pe ape
se aud păşind păsările cîntătoare ale nopţii

mădularele trupurilor
iau forma cuvintelor
curg...

prin valurile lor tu întinzi
mîna spre mine
pentru o altă lume pentru o altă viaţă...

din logos şi haos pod înălţa-voi
pe el tu vei trece
şi zeii te vor ţine de mîini...

Aurel Maria Baros

Ușa care se deschide

Mai întîi, omul răsuflă așa cum se răsuflă în somn, adînc; apoi mîna stîngă îi alunecă de sub plapumă și se încleștă, albindu-și încheieturile, peste ciucurii macatului.

O sudoare nesuferită, rece, îi împînzi fruntea și cealaltă mînă tremurătoare, cu degete de ceară, o șterse anevoie.

Încet, încet, toate simțurile lui amorțite de atîta vreme, dădură semne că s-au trezit; nările prinseră să se zbată; buzele, — mai alaltăieri parcă făcute cu foiță, ca ale fetelor mari — acum, fără culoare, plescăiră uscat; pleoapele, veștede, pîlpîiră și ele, stins. Iar de l-ai vedea, n-ai ști ce-are de gînd: vrea să trăiască sau nu poate să moară.

El soarbe însă lacom, c-o gură de mreană, aerul stătut al odăii. Ochii, verzi ca niște solzi de pește, i se deschid mari, drept în grindă, se rostogolesc pe urmă, cuprind tavanul.

Și omul, deodată, întoarce fața spre fereastră, se luminează; pare năuc cum stă așa, mijindu-și ochii într-acolo; cînd îi închide, cîteva clipe lungi, poate că zeci de gînduri fără șir se-nvălmășesc în mintea lui după cît de tare-i strînge. Bărbia singură dă seama că omul n-a dormit din nou: tremură.

La un răstimp, trasă de un fir nevăzut, mîna dreaptă urcă iarăși la frunte; dar nu pipăi rana din tîmplă, cum se cuvenea, ci se-nfipse, pîn-la prăsele, în păr; iar degetele, rămaseră acolo, zgîrcite. Ori asta, ori altceva îl făcu pe bolnav să se ridice în capul oaselor.

Privi rătăcit în jur sărăcia odăii: nimic nu i se arătă cunoscut. Nici soba, mușuroită într-un ungher, nici ușa, de un albastru închis, geamurile strîmte, cu cercevele în cruce și nici, mai ales, preșul de trențe care acoperea lutul galben spoit pe jos.

Pereții îl luminară și ei, străini.

Se-ntoarse atunci, răsucit cu totul, către ochiul de fereastră care ia lumină dinspre Brebină: jos, su' coastă, dibăci cu privirea, e satul; iar mai încolo, departe, bulucite în dealul Burzii, pînze de nori vineții.

Ca o bulboană îl soarbe geamlîcul ăsta, îl sperie și-l atrage. Sare-n picioare și prinde sub geană din nou, în scînteierea zăpezii, casele din vale, apoi zăvoiul din marginea gîrlii, acoperișurile de dincolo și, precum un brîu roșiatic, coama celuilalt deal.

Dintr-un pas, ajunge și la fereastra mare; curtea, înălțimile subțiratice ale pomilor, ostreața gardului de nuiele și o cîmpie lipită de cer — îi cad pe rînd sub văz, necunoscute. Pădurea boierească, în stînga, crește ca un zid de cremene, albită în vrăjmășia iernii.

El stă și cumpănește, ca și cum n-ar avea ce să creadă despre toate cîte, iată, le vede. Picioarele i-au înghețat și, cum caută spre ele, îi zboară pe dată din minte orice altceva: tălpile goale calcă într-adevăr niște preșuri de cîrpă; își dibuie genunchii, sub izmenele de bumbac țesut în casă, sub cămașa lungă, de noapte, cu flori pe piept și la manșete. Privirile îi alergară, tulburi, împrejur: cum au nimerit lucrurile astea aici? parcă se minunează și el. Se uită la ele ca unul care ia aminte la toate, dar nu poate să le-nchege într-un gînd pe înțelesul lui.

De sub pat, o oaie albă îl cerceta cu ochii beliți. N-avu putere să se mai mire și nici nu încearcă să alunge această vedenie, de vreme ce dinspre ea adia un miros de obiele nespălate.

Și apoi, liniștea asta din jur îl zăpăcește. Nu-și mai dă seama ce este cu el...

Un freamăt ușor pune stăpînire pe trupul lui, dar omul nu se așează pe scaun — este unul aici, își aminti că s-a lovit de el —, dă de-a-ndaratelea cu spatele în sobă; se ține să nu plîngă.

De-afară, ca niște suflări grele, vînturile se surpă-n ferestre, spulberă zăpada. Lui însă nu de-astea-i e; rămîne lipit de pămîntul fierbinte al sobei, cu capul lăsat pe spate, răstignit acolo, și din cîte gînduri l-au năpădit, niciunul nu i se alege cu limpezime sub frunte; ba, mai rău îl sleiesc.

*

...Pe neașteptate, lătrături scurte de cîine răzbătură prin pereți și-atunci el se repezi la ochiul de geam. Fără să știe ce face, bîjbîie să șteargă abureala cu degetele, dar nimeri alături, în răscrucea ferestruicii. Și nu mai apucă să miște: o femeie tînără, cu broboadă neagră, urca încoace, spărgînd nămeții.

Nu era greu de ghicit, după mersul ei hotărît, că femeia se grăbea anume încoace. „Ce caută ea aici?" se ridică din adîncul lui o întrebare și, fără să piardă vremea, porni către ușă; doar că, punînd mîna pe clanță, se clătină: ușa era încuiată!

Pentru cîteva clipe, un licăr de groază îi trecu peste chip; mai dădu o dată roată camerei — „Sînt ca într-o cușcă!" — tot căutînd, pătruns de neliniște, ceva care nu putea fi găsit nicăieri în jur. Trecu de la o fereastră la alta, ca apucat; îi venea să urle: femeia ajunsese de-acum în curte, țopăia cîinele dinaintea ei, jucăuș.

Numai el, aici, înăuntru, încremenise ca pălit în moalele capului, crezîndu-se la sfîrșitul unei nenorociri care tocmai sta să i se întîmple. De-abia se descleștă de la geam.

După ce foșniseră ușor prin zăpadă, încălțările se auziră bătînd cu putere pe prag, în două-trei rînduri.

— Și tu mă așteptai, mă, amărîtule?! răsună glasul femeii. Uite că plecai pe fugă și nu ți-am adus nimic de la porc...

O cheie se învîrti cu greu în ușă și, la un răstimp, vocea aceea unduioasă, acum prefăcut aspră, acoperi schelălăiala cîinelui:

— Eeei, nia, d-aici, Duluș!... Gata, gata! O să-ți dau mai tîrziu să mănînci.

Și din nou clincăni o cheie, de data asta cu grijă, în ușa odăii... Femeia intră înăuntru, șovăind parcă, sfioasă, se apropie de pat. S-o fi uitînd la bolnav, fiindcă murmură:

— Of, Lică, Lică! Ce-o fi în sufletul tău!... Zaci tu de atîtea zile...

Se aplecă să-l mîngîie, dar își luă singură seama: vine înghețată de-afară... Aranja doar plapuma pe lîngă el, din obișnuință. De sub macat, scoase capul Mărgelușa, oaia ei cea necăjită, se-alese cu-o scărpinare între cornițe:

— Tu să-l păzești cu credință, ca și pînă acum... Of-of!

Cel din pat, ca și cum ar fi fost neînsuflețit, se adîncise și mai tare între așternuturi; auzul, treaz, îl înștiința că femeia ieșise în tindă după niște lemne, pe care le înfunda în sobă, șopăcăind ceva nedeslușit; cînd se înapoie, scoțîndu-și scurteica, rămase așezată pe capătul patului, uitîndu-se mereu și mereu la bolnav, ai fi zis că ascultă cum se întețește focul. Însă numai răsuflarea lui, acum grăbită, acum domoală, umplea odaia; vîlvoarea din sobă nu prinsese încă tărie și nimic altceva nu tulbura tăcerea stătută, chinuitoare, care-i învăluise.

Pentru că s-a mai încălzit puțin, femeia se duce și-i pipăie fruntea, îi vîră o mînă la piept să simtă cum bate inima. Omul, încordat, are toate gîndurile sucite în afară, arde. Ea îl pupă ușor și-i închină perna.

— Off, off! Dogorești mai rău ca soba!... O să te ia fierbințeala din nou... De, dacă stai tot pe spate!

Și parcă, spunînd asta, smulse plapuma de deasupra lui, ca să-l răcorească. Bolnavul aproape să tresară, simți pînă și privirea ei arzătoare cum umblă peste el; stînd cu ochii închiși, ca-ntr-o beznă subțire, încearcă să afle mișcările pe care le face femeia în lumină; și-o închipui cercetîndu-l pe îndelete din ochi, curioasă, pînă în cele mai ascunse unghere ale trupului și un val de sînge îi urcă-n obraji...

— Vezi că te-ai aprins, ți-am spus eu, îl mustră, în glumă. Da', decît să răcești...

Mai veghe un timp alături, pe urmă — ca să facă și ea ceva — se întinse și potrivi fitilul candelei, ștergînd apoi pe fruntea lui degetul muiat din greșeală în ulei.

— 'Ai, c-am plecat... Să mă aștepți cuminte... în două ceasuri sînt înapoi, îi suflă în șoaptă, ca unui copil mic, știind prea bine că vorbește de una singură.

Îl acoperi pînă la subțiori, cu multă grijă, și, trăgîndu-și peste umeri scurteica, ieși pe nesimțite din odaie.

Cheia se răsuci în broasca ușii, și, mai stins, altă cheie umblă în cealaltă ușă; apoi, pașii femeii se pierduseră în pustiul curții.

El, prin fereastra mare, o petrecu pînă dincolo de poartă: se ducea liniștită în treaba ei.

N-ar fi putut spune de ce îl apăsa, de ce îl răscolise această întîlnire... Ochise, lîngă masă, o laviță veche și-i ridică într-o doară capacul: „Cît ea n-a coborît încă, poteca în sat!" își zise, aiurea. Printre pînzeturile care bat în albastru, sînt acolo pantaloni groși de dimie, negriți cu coajă de nuc; îi îmbracă la repezeală — de n-ar fi cam largi în brăcinar, i-ar veni ca turnați. Își pune o vestă de șeviot și-un ilic sein peste ea. Caută cu îndîrjire mai departe pînă găsi și ciorapi de lînă, peticiți la călcîie. La fundul laviței află o manta veche militară, pitită sub un surtuc negru de aba.

De cum o despături, înțelese: era mantaua lui!... Luă dintr-o smucitură, surtucul. Își aminti de niște bocanci răscopți puși la adăpost pe sub masă, se duse de-i încălță: erau bocancii lui! Pe cap, își aruncă o căciulă alburie și, descheiat la haine, se-ndrepta spre ușă. Apucă zdravăn de clanță și trase, trase din toate puterile; însă nu mai avu timp să se înverșuneze asupra ei: o amețeală, o moleșeală fără margini îl cuprinse din senin... Picioarele, ca retezate, nu-l mai ținură și se lăsă încet într-o rînă, prăvălindu-se apoi, trăsnit, pe spate.

Căciula i se înfundă adînc peste ochi.

(FRAGMENT DIN ROMANUL „ATÎT DE TÎNĂR ȘI NEDREPT")

Ion Hurjui

Entelehia

liniște deplină
în oceanul meu
îndreptat către
marea uimire

peste tot trupul
supus muncilor grele
îndepărtat de instincte
rațional în desăvîrșire

liniște deplină
orizont finit
privirea verde
a pămîntului primăvara!

Eol

și-mi pari atît
de singur și stingher
mister al vîntului
mereu nehotărît

nesărutat decît în fugă
îmbrățișat în sunet
ca-ntr-o harfă
de unde se înalță rugă

Armonia

fără să știu
am stricat o armonie
am rupt echilibrului
partea lui forte
m-am dezis în casă
și în afara ei
am scris o frază
pe un lampadar
cu pești călători
într-o seară!

fără să știu
am stricat ceea ce
ar fi putut fi virtute
luna de miere prezumtivă
s-a spulberat
dulcețuri terapeutice
pe buzele sărutate
de floarea otrăvitoare
și totuși îmbăiată
în parfum de migdale

Semn matinal

privirea-mi cuprinde
întregul/somnul
mai lung/zilele mici
noapte veșnică

foarte departe
de visu-mi
mereu mai departe
somnul pipăie
semnul matinal

cu tine alături —
trec străzile —
nici o veste
dinspre somn
nici un cuvînt!

mergem tăcuți
sub pămînt trecem
sîntem atît de aproape —
privirea-mi cuprinde întregul

Clepsidra

neliniștea îmi acoperă
glasul și auzul
și singur mă destăinui
mie
ca într-o clepsidră
nisipul neștiutor
simt o parte din partea
mea
vinovată de emoția
fără frîu
cum se\ așează întîi
lîngă gleznele mele

surd și mut
cad ca nisipul
în clepsidră
încet dar sigur
muritor împărțit clipei
demult programate!
încolo toate bune
și frumoase —
echilibrul
guvernează universul
și toate reacțiile lui
încă neaflate

Cupa

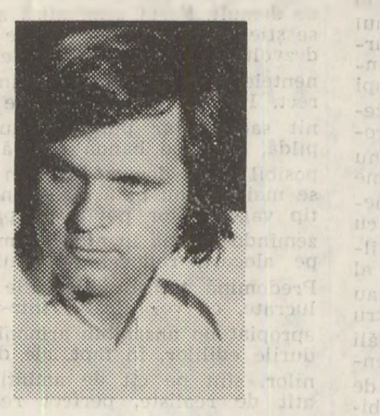
altceva decît o coroană
altceva decît mielul născut
în februarie

cupa cu deșarte trofee
la nașterea mielului —
ora de grație

altceva îmi spunea în șoaptă
șoapta mea auzită
într-o dimineață de iarnă

coboram treptele unui oraș
din vechime era zăpada albă
cerul cenușiu

o coroană de gheață
înconjura fruntea poetului
universul întreg

Sterian Vicol

Muntele

Știu că muntele ne vindecă
rănile cîte-au fost cîte sînt,
El, numai el, poate, doamne,
să ne salveze viața pe pămînt!

N-are cum, n-are aripi să vină
în miezul florii de fum, în
ceea ce mai sperăm lîngă-un fluviu
să mai fiu sîngelui stăpîn —

Gloanțe de-argint ca o arsură
rămîn risipite în strigătul meu,
Cineva le preschimbă-n brățări și inele
pentru-a suna sub stele, mereu —

Știu că muntele e cel ce salvează
Scrierea furnicilor la amiază!

Casa cu absidă

Un fel de gură nevăzută
un fel de buze ce nu sînt
tăcerea casei o sărută
cu somn de aur din cuvînt

Săpînd la vechile abside
surpate-n deal și amintiri
o stea abia de mai deschide
nisipul altor vechi iubiri

Și-n clopot sunete adorm
aproape de pămînt, aproape,
părinții-n somn aud un corn
involburînd păduri și ape

Poeții-atunci se nasc plîngînd
și-o ploaie-nmugurind e plînsul,
de-a lungul vieții, rînd pe rînd,
și steaua luminează-ntr-însul!

Cineva

Cînd tremuri de iarna ce va veni,
lipești urechea de țărîna
din umbra pietrei de-acasă;
atunci, sub bătaia stelelor
ce se-ngroapă în clopotele
din satele Moldovei,
aud venind pe cineva, pe cineva
plutind ca pe vîrfuri de plopi —

Geamăn cu tăietura rîpii,
drumul sfărîmat mai atîrnă
de vocea mamei plîngînd
înflorind chiar și după moarte...

Cineva deapănă drumul
spre-a fi desfășurat de cineva
cum firul din crisalidă,
cum borangicul din trupul fără preț
al viermelui de mătase
înmormîntat în rochia miresei!

Viorel Veșcă

Sub stele

Marmura albă și pură
Din valul de mare
Stă peste umbre
Așternînd diminețile
Crude
In soare.
Și urme
Săpate-n adînc
Ascund o comoară
Sub stele.

Căutînd rădăcinile

Ochiul
Boltit în piatră
Deschide porțile
Rodului
Incătușat de vise.
Se-ntorc clipe
De chipuri călătoare
Inmugurind copacul,
Fîntînile
Scaldă grădina
Alungată de vînt.
Năluciri de umbre
Dorm întinse
Pe grele tăceri
In marginea ceții
Trece peste lume
Timpul
Adînc,
Căutînd rădăcinile.

Tandrețe

E amurg
De-atîta
Trecere prin mine
Boarea foșnind
Insoțește trandafirii
În ecouri.

Dragoste pierdută

Ies ca uitat
Din lume
Prin fluorescența
Valului de frig —
Aștern amintiri
Și văi de stele
Să caute
Chipul
Gîndului meu
Curat
Ca ziua bună
Pe mări de suflet.

Ctitorii moldave în Epoca Nicolae Ceaușescu

> Ceea ce am realizat în județul Iași am înfăptuit în toate județele patriei noastre. Județele vecine, județele Moldovei, au cunoscut, de asemenea, o puternică dezvoltare. Subliniez aceasta pentru că Moldova se număra printre zonele rămase mai în urmă din țara noastră – și numai socialismul a asigurat acest progres uriaș, care a ridicat la o viață nouă întreaga țară, deci și Iașul și Moldova".
>
> NICOLAE CEAUȘESCU

Peceți pe tîmpla Iașului de azi

Trecuseră ceva ani de cînd nu-l văzusem pe un prieten din Capitală, trăitor și el la Iași o vreme. Mereu are nostalgia Iașului. Și, ca un făcut, zicea, vine foarte rar în orașul „teiului sfînt". Un semn fundamental pentru iubirea sa. E poet. Deși, își propune să-l vadă în fiece an. L-am lăsat să bată cetatea dintre coline — cineva le-a numărat și-au ieșit șapte, vor fi fiind, însă, definitoriu nu-i, desigur, să aibă același număr precum Roma —, l-am lăsat în voia pașilor săi. Ne-am revăzut după cîteva ore. E știut faptul că opiniile, impresiile celor din afară sînt mai aproape de adevăr, mai „realiste" decît opiniile și impresiile personale. Vis-à-vis de locul în care trăim. Oricît l-am iubi. Poate, tocmai de aceea părerile noastre pot fi și subiective. Ori, obișnuiți cu ceea ce privim zilnic, nesesizînd transformările ce se petrec, într-o curgere a lor — nu peste noapte —, ochiul „obosește", scapă nuanțele. Ca la șah. Cînd stai prea mult cu tabla în față. Sau ca în fața propriului text, parcurs cu intangibilă grijă... maternă. Prin urmare, eram curios să aflu de la prietenul poet — dar și ziarist sagace — cum re-găsește „Iașul marilor iubiri". (Între timp, colindase și prin ceva metropole străine). Ei, ce spui? Știa unde bate întrebarea. De la prima re-vedere, era deschisă. Are aerul unui modern oraș european, zice. A fost prima constatare-opinie. O clocise sau nu, mă bucura. Argumentează, l-am îndemnat. Nici nu era nevoie. Și-a dat drumul. Ceea ce îi sporește personalitatea de mare oraș european, dar și farmecul, e că între clădirile moderne, care domină totuși, vechile zidiri sînt parcă și mai bine puse în valoare. Vorbesc, precizează el, de perimetrul orașului de odinioară. Pentru că, pe unde știam eu, din studenția de acum un sfert de veac, căsuțele din Frumoasa, Păcurari, Canta, Zugravi, dughenele de la gară, sînt niște blocuri de toată frumusețea. Bulevarde generoase, arborii încep să umanizeze zidurile de beton, străzile. Ce mai? Nu știu cum, revăzîndu-l, am avut senzația, care nu mă părăsește, că Iașul e într-un fel ca Dresda. Întrebările noastre au fost laconice, răspunsurile — desfășurate.

Prin ochii prietenului Grig priveam Iașul altfel. Mai atent la detalii, dar și la ansamblu, înviorat parcă de noul sunet al sufletului unui constant doritor de Iași. Cu toate că știm foarte bine toate cartierele, am bătut cu piciorul toate arterele principale, ba, chiar și fundacuri patriarhale, deși am văzut, la scurte intervale de timp, cum se încheagă ansamblurile de locuințe din preajma Combinatului de Utilaj Greu, din noul centru cultural, pivotînd în jurul Palatului Culturii, acest muzeu cu patru muzee — curînd, al cincilea, de istorie contemporană, va intra și el în circuitul public —, cum se înalță Teatrul „Luceafărul", cum s-a rezidit Casa cu absidă ce adăpostește Asociația Scriitorilor și revista „Convorbiri literare" — mărturie, această casă renăscută, a atît de necesarei conservări a patrimoniului nostru arhitectural —, cum s-au rotunjit marile cartiere Alexandru cel Bun, Galata, Nicolina, Frumoasa, cum străzi înguste, insalubre, mărginite de locuințe nevoiașe, se metamorfozează în adevărate bulevarde, cum s-au durat pasaje și s-au extins căile de transport... (Troleibuzul parcă e de cînd lumea, așa s-au obișnuit ieșenii cu el). Cu toate astea, e nevoie, probabil, ca din cînd în cînd cineva din afară să ne spună, înregistrînd cu ochi proaspăt, ceea ce se petrece în jurul nostru.

...Coborîm Copoul. Zăbavă la statuia Poetului. De aici, se deschide larg piața ce poartă din acest an Centenar numele „Mihai Eminescu". Chiar dacă materială, e și aceasta o atestare a prețuirii pentru eonul permanentei deveniri spirituale a neamului românesc. În răscrucea de drumuri se întîlnesc, precum spițele fixînd butucul de roată, căi vechi și noi. Lăpușneanu, Independenței, Copoul, Păcurari, Rîpa Galbenă, Gavriil Musicescu... Edificiile din istorica Piață a Unirii încep să prindă cumva mușchiul vremii. Ici, colo, meșteri grijesc — cum trebuie să grijească — de chipul lor. Pe „Ștefan cel Mare", simbioza dintre trecutul maiestuos și ardentul prezent constructiv e revelatoare. Cea mai recentă lucrare, în acest sens, este perimetrul mărginit de blocuri elegante, unele, acum, înălțîndu-se, unde se găsesc și vestite ruine. Izvodiri de pe timpul lui Vasile Lupu, ce vor fi conservate și etalate într-un original muzeu. Spre aducere aminte și cultivare a ieșeanului ce calcă pe asfalt. Iașul de sub pașii noștri ne face mereu cîte o fascinantă surpriză. Doar noi să fim sensibili, atenți la ce-a fost cu... noi. Aici. În vatra aceasta de splendidă civilizației urbană. Ctitoria voievodului poftitor de lucruri durabile și de preț — „Trei Ierarhi" — e o emblemă indelebilă de cultură și civilizație.

Trecem peste pasajul Nicolinei și o vastă arteră se întinde privirii — un veritabil bulevard, am zice —, flancată de zvelte blocuri, dispuse într-un sistem ce sparge posibila monotonie. Arhitecții ce le-au zămislit pe hîrtie probează talent. Numai și acest ansamblu, clădit pe axa giganticului Combinat de Utilaj Greu, fundat în prezența secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu în 1976, și pus în funcțiune, cu prima capacitate, în anul următor, în aceeași prestigioasă asistență, numai acest ansamblu ar putea cuprinde populația unui oraș de mărime mijlocie.

★

Un simbol-omagiu, pe care îl aduc contemporanii eroilor neamului, în Iașul marilor Uniri, lucrare de referință în plastica noastră de acum și — pentru totdeauna —, este Monumentul Independenței. Autorii, Gabriela-Manole Adoc și Gheorghe Adoc, au fost onorați, în ziua dezvelirii statuii — 15 septembrie 1980 — cu prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu și a tovarășei Elena Ceaușescu. Frecvent găsim, în reviste și ziare, reprodusă ca o efigie această superbă creație. Ea este a Iașului, cum sînt și statuile lui Ștefan cel Mare, Miron Costin, Cantemir, Dosoftei, Kogălniceanu, Cuza, Maiorescu, Asachi, Xenopol, Eminescu, Creangă, Spiru Haret, Ibrăileanu, Procopiu... Ca și lăcașele, fie arătoase, fie modeste, unde rememorăm viața iluminaților fii ai acestei așezări dăruite, ca și nestematele de lut și cremene din zidurile cetății istorice, ca și ctitoriile acestor decenii de sfîrșit de mileniu. Putem zice, ușor parafrazînd titlul unei cărți a lui Blaga, că toate sînt pietre pentru templul nostru.

Prietenul meu avea dreptate. Nostalgia Iașului se aprinde mai avan ori de cîte ori te îndepărtezi de el, după ce l-ai revăzut, de fiecare dată, mai eflorescent. Iar cînd balsamul dulce al florilor de tei îl învăluie, chiar și cele mai moderne alcătuiri par atinse ineluctabil de o romantică aură.

PE BĂTRÎNE ZIDIRI MUȘATINE

Sînt sălașe umane cu un trecut mustind de istorie, traversată de acțiunea unor bărbați glorioși, mustind însă și de tulburătoare legende ale căror sîmbure de adevăr, ce ține tot de istorie, îmbrăcat în hlamida fanteziei populare, incită mereu mintea oamenilor. Hîrlăul, din vatra căruia zărești dealurile Cotnarilor si Cătălinei, unul, domeniul faimoaselor vinuri, celălalt, cuibul unei puternice cetăți daco-getice și izvod de fabuloasă poveste despre o prea-frumoasă fată. Hîrlăul este o asemenea așezare. Iar marca urbană se știe din hrisoave și se vede după chipul ctitoriilor Mușatinilor, după vestigiile arheologice — ziduri de cetate, pivnițe adînci, instalații de apă, perfect păstrate pe alocuri, cahle de teracotă „brodate". însemne artistice în tăria pietrei... Și cîte altele. După îndepărtate vremuri de îndestulare și măreție, precum în evul de mijloc, după căderi și urcușuri timide, tîrgul cunoaște, de cîțiva ani, cu osebire, din 1968, cînd a fost statuat ca oraș, o prefacere urbană lăuntrică. Peste drum de muzeul orășenesc, adăpostit în fosta casă a logofătului Ionică Tăutu, împuternicitul cu treburi străine al domnului Ștefan, clădire solidă, cu un pregnant stil arhitectonic moldovenesc, sînt urme ale bătrînelor curti domnești, cu rădăcini din veacul lui Petru I Mușat. Curți rezidite și întărite de Ștefan cel Mare, care, firesc, a oblăduit și o ctitorie de incintă. Se vede și acum, numai că Radu Mihnea, mutîndu-și temporar capitala aici, după focul cel mare de la Iași, din 1624, cheamă meșteri italieni, și aceștia o modifică, parțial, în stilul lor. Esența, însă, rămîne. Ștefan aici aduce vitejii după bătălia triumfătoare din Codrii Cosminului, cinstindu-i cu daruri; Petru Rareș a avut tot aici o ctitorie, precum și reședință domnească; Lăpușneanu aici a fost înscăunat domn întîia oară. Și fapte ca acestea curg în veacuri, încît Nicolae Iorga apreciază că „de la Hîrlău au pornit atîtea documente, atîtea drumuri și atîtea hotărîri pînă la jumătatea secolului al XVII-lea..." Se spune că și Cantemir Savantul, pe cînd era principe, și-a pus semnătura pe un zid din ctitoria Mușatinilor, poftindu-l și pe musafirul său, țarul Rusiei, Petru cel Mare, să-și aștearnă numele alături. Simbolice înscrisuri ale alianței antiotomane. Se înțelege că asemenea mișcări diplomatice, politice, de curte, au avut consecințe benefice și pentru comerțul tîrgului.

Fie că intri dinspre Iași ori dinspre Botoșani, impresia este că la Hîrlău te afli într-un oraș patriarhal. Casele curate, cu cerdacuri primitoare, cele mai noi, cu verande cochete, sînt înfășurate în viță de vie, pomii și florile vorbesc de oamenii dinlăuntru... Impresie care se întețește prin starea de liniște. De cum străbați urbea, primenirile urbanistice și economice ți se dezvăluie imediat. Dovadă — citeam într-un documentar de la primărie —, aproape 2 000 de apartamente la 10 000 de locuitori, platforma industrială, creată din 1968 încoace, cu secții și ateliere de industrie ușoară, de mobilă, de produse alimentare, dovadă, unitățile agroindustriale, produsele care sînt cunoscute și peste hotare, dotările de tip urban. Centrul, cu o centură de blocuri, îngrijit făcute, complexul turistic „Răreșoaia", magazinele comerciale înlocuind înghesuitele prăvălii de altădată, străzile curate, toate dau măsura bunului gospodar. Meșteșugurile de tot felul sînt la cinste mare. Lucrăturile de lînă și fibră vegetală, în lemn, metal sînt realizate acum la scară industrială și cu mijloace moderne. Într-o vitrină a muzeului, văzusem cîteva piese din sticlă. Pînă la al doilea război mondial, în preajma Hîrlăului, au funcționat două fabrici de sticlărie menajeră și decorativă. Nisipurile de prin părțile locului sînt bune pentru fabricarea sticlei. A rămas și un eponimic — „La Sticlărie". Cu oarecare osîrdie se valorifică și apele minerale de la Pîrcovaci. La Hîrlău, oamenii lucrează ce este nevoie și ce-au învățat din moși-strămoși. Așa se face că bărbații și femeile știu să sculpteze mobilier rafinat, să țese covoare pentru export și veșminte frumoase, știu să pritocească vinurile bune, să crească animale, să cultive pomi și alte plante pe dealurile, nu prea darnice, din jur. Dar, la Hîrlău, respectul pentru învățătură și lumina culturii este neostenit, iar demersurile întru rodnicia cărții și a actului de artă sînt mereu fertile. Pe făgașul unor oneste tradiții. După ani de uitare a ceea ce a fost, Societatea culturală „Petru Rareș" reia, pe alte coordonate, firul întrerupt. Teatrul popular „Petru Rareș", cu stagiune permanentă, cenaclurile literar și muzical pun în valoare talentele locului. Acest oraș dintre vii și livezi își croiește un destin demn, prin voința lucidă, inteligența și pasiunea pentru faptele de cuget și inimă ale oamenilor statorniciți aici. O ultimă și semnificativă noutate: au început lucrările la calea ferată Hîrlău—Botoșani. Între orașul nașterii lui Mihai Eminescu și cel unde Poetul și-a deschis corola geniului creator — așezarea Mușatinilor va sta la mijloc de drum de fier. Un alt însemn durabil al civilizației contemporane.

AȘEZAREA ORTACILOR DINTRE OBCINI

Din Gura Humorului, mergînd pe firul rîului Suha, pe șoseaua betonată, frumos străjuită de obcine și munți, însoțit de susurul apelor, la vreo 35 de kilometri, dai în Ostra. Așezare veche, de țărani cu îndeletniciri strămoșești, cioplitul lemnului în fel și chip, oieritul, ca la munte, menționată și într-un act scris pe timpul lui Ștefan cel Mare, la 1488. Peste muntele Puzdra, la 20 de kilometri, se află altă localitate, ce s-a născut, practic, după 1965, ca așezare minieră, puternică, aidoma Ostrăi, colonia muncitorească Broșteni. Pînă acum 20 de ani, viața oamenilor s-a desfășurat în limitele preocupărilor de odinioară. Mai cu seamă, la doborîrea copacilor, corhănit, transportul arborilor către fabricile de cherestea. La sfîrșit de secol XIX, se punea în funcțiune și o linie ferată îngustă, forestieră. Cei mai vîrstnici țin bine minte cît lemn se căra din acești munți cu mocănița. După temeinice prospecțiuni geologice, în iulie, 1965, se deschidea cea mai mare exploatare minieră din nordul țării, aceea de la Leșu Ursului, de pe teritoriul comunei Ostra. Minereurile cuprifere trebuiau preparate. Și s-a construit o uzină în acest scop. La Tarnița, în perimetrul aceleiași comune. Au venit mineri din toate colțurile Moldovei. Unii au învățat meseria aici, pe lîngă ortacii mai vechi. Pentru că bărbații din Ostra nu ajungeau, mulți forestieri de prin împrejurimi au intrat și ei la mină.

Ostra, acest mic așezămînt omenesc adăpostit între munți, unde, în iernile grele, cu geruri și troiene, greu ajungeai, Ostra trăiește altă viață. Exploatarea minieră își adîncea și ramifica galeriile, uzina, la fel, se extindea, era nevoie de tot mai mulți oameni, naveta nu se putea face de la prea mari distanțe. Mai ales că prin aceste părți iernile țin mult. Bărbații și familiile lor trebuiau rînduite definitiv. Nu poți lucra în subteran după ce calci cu pasul 15—20 de kilometri. Sînt oamenii de la munte obișnuiți cu drumurile lungi — că de-l întrebi pe vreunul unde-i cutare sat, îți spune imperturbabil că-i colea, peste culme, și constați că pînă la acel „colea" îți rupi călcîiele mergînd —, dar în subteran, cînd disloci cu forțele tale rocile geologice dure, e muncă, nu șagă. S-au pus cu acuitate probleme presante: cazarea familiilor și tinerilor necăsătoriți, aprovizionarea cu toate ce sînt de trebuință traiului zilnic, școlirea copiilor, timpul liber al minerului... Și, rînd pe rînd, s-au construit: blocuri și cămine pentru nefamiliști, școală nouă cu 10 săli de clasă, complex comercial, dispensar uman, cămin cultural cu sală de spectacole ca un adevărat teatru, bibliotecă, grădiniță și cămin cu peste 20 de locuri, aducțiune pentru apă potabilă și canalizare, drumuri de beton și asfalt. Peste 85 la sută din populația acestei așezări, cu o mare colonie minieră, viețuiește în vreo 730 de apartamente și în case noi și refăcute, după pretențiile săteanului de-acum. Centrală termică, două cantine, la Tarnița și Isipoaia, unde se servesc bucate consistente, brutărie, cofetărie, farmacie, ateliere pentru tot felul de reparații, mă rog, ca la oraș. Grija pentru odrasle este simptomatică la acești bucovineni, învățați cu treburi aspre. Spațiile grădiniței și căminului arată splendid. Prin ferestrele mari, luminoase, vîrful Ciuha stă parcă să intre în interior cu brazi, cu tot, pereții sînt împodobiți cu fresce din lumea basmelor, pictate de plasticianul-fotograf Corneliu Bulmaga. Așa, de dragul copiilor. Sigur, mai sînt multe de făcut, altminteri, Ostra n-ar evolua pe măsura ascensiunii generale a țării. Cerințele cresc. E firesc.

Într-una din cele mai mari așezări miniere din Țara de Sus, oamenii muncesc cu osîrdie, dar cu gîndul la ce vor face la anul și în anii ce vor urma. Cum este în firea românului înțelept.

ÎN ARHIVA MEMORIEI

„Sacaua, a veniiit sacauaaa..." Se mai auzeau încă aceste vorbe pe străzile și ulițele tihnite din Dorohoiul anilor '60. Să nu se mire cititorul neavizat, dar apă de băut se mai aducea și așa. Chiar și la început de deceniu șapte. Orășelul, de fapt, un tîrg ceva mai răsărit, era curat. Oamenii, edilii țineau ca măcar prin curățenie și bogăția de arbori și flori localitatea aceasta din nordul îndepărtat al Moldovei să se păstreze în memoria trecătorului. Firește, cinstea locurilor este marele Enescu, născut într-un sat nu departe. Există aici și o casă memorială și o stradă principală, ce duce de la gară către centru, cu numele genialului muzician. Iar dorohoienii, aplecați către istoria spiritului, mai știu de Spiru Haret, de Dimitrie Pompeiu și de alți fii celebri plecați în lume din acest colț de țară. Puterea economică, însă, aceea care este esențial suport și impuls pentru împliniri urbane autentice, era foarte precară. În urmă cu două decenii, producția industrială, realizată cu preponderență din activități meșteșugărești și prestatoare de servicii, dacă ajungea la 150 de milioane de lei. Tot pe atunci, se finisau și primele zece blocuri de locuințe. Apa potabilă continua să fie o problemă. Orășenii de prin mahalale erau pe jumătate țărani. Care, ce-i drept, știu din vechime să cultive pămîntul, să crească animale cu pricepere. Spre cîștigul lor. De aceea, și cooperativa agricolă Dorohoi este distinsă cu titlul de Erou al Muncii Socialiste. Trei repere ale prezentului: în jur de două miliarde de lei producție industrială, peste 6 500 de apartamente, 30 000 de locuitori — adică o populație dublă față de 1965. Tradițiile de muncă ale țăranilor și meșterilor din zonă s-au convertit binefăcător în solide și de prestigiu izbînzi industriale. Întreprinderea de sticlărie și porțelan, cu export masiv, valorifică prețioase resurse locale de materii prime — nobilul nisip cuarțos de la Miorcani și Hudești, argila, ce-a fost plămădită în vase de olarii de demult. Forța economică are, cum se știe, efecte multiple. Între acestea, dezvoltarea edilitară, cu toate componentele ei civilizatorii, s-a impus direct. Iar anacronica strigare „A venit sacaua" ar putea fi auzită, de pildă, doar pe banda sonoră a unui posibil film documentar. În centru, se mai vedeau pînă de curînd casele tip vagon, ușor povîrnite, parcă rezemîndu-se una în alta, se mai ițesc, pe alocuri, relicvele vechiului tîrg. Predomină totuși blocurile dichisit lucrate, ce vor alcătui într-un final apropiat un ansamblu armonios. Gîndurile edililor, în fapt, ale dorohoienilor, sînt pe cît de ambițioase, pe atît de realiste, perfect realizabile. Există și proiecte care bat mai departe. Și astfel, măruntele prăvălii, locuințele roase de propriul lor mucegai, străzile înguste, mahalalele prăfoase, sacaua vor rămîne definitiv în arhiva memoriei.

Vasile IANCU

Centrul de creație și cultură socialistă „Cîntarea României" pentru tineret — Iași

Teatrul pentru copii și tineret „Luceafărul" (foto, Dan Mititelu)

dialogul artelor

Matei Millo în rolul lui Barbu Lăutaru

Matei Millo — o conștiință artistică

Actor, dramaturg, director de trupă, pedagog, susținător al repertoriului național, strălucit interpret al personajelor lui Alecsandri, autor al primei operete românești, Matei Millo este unul dintre întemeietorii teatrului românesc.

S-a născut și, se poate spune, a crescut odată cu acesta, dăruindu-și viața și talentul pentru triumful artei adevărate. Originar din Moldova (s-a născut în urmă cu 175 de ani, la Stolniceni—Pașcani, în ziua de 24 noiembrie 1814), actorul nu și-a legat numele doar de scena Iașului, ci a străbătut Muntenia, Oltenia, Transilvania, Banatul, Bucovina, Moldova... în nenumărate și lungi turnee, atrăgînd un public tot mai larg și mai receptiv în lumea fascinantă a scenei. El a fost actorul țării întregi, acționînd în spiritul „Daciei literare", cu mijloacele artistice ce-i stăteau la îndemînă, pentru întărirea ideii de unitate națională. Concepția despre teatru a lui Matei Millo se apropie pînă la identificare cu cea a întemeietorului dramaturgiei naționale, Vasile Alecsandri, acesta găsind în fostul coleg de pension interpretul cel mai potrivit al personajelor sale, considerîndu-l „singurul om de talent adevărat" și mărturisind cu recunoștință că „... lucrez mai mult pentru el și am întreprins o serie de portreturi, de tipuri sub numele de cînticele comice carele sînt totdeauna jucate la perfecție". Colaborarea îndelungată, prietenia adevărată dintre Alecsandri și Millo, animată de aceleași idealuri, este una dintre cele mai luminoase și mai fructuoase din cultura noastră... amintindu-ne de aceea dintre Eminescu și Creangă sau dintre Caragiale și Delavrancea. Interpretul perfect al Chiriței, al lui Barbu Lăutaru, al Babei Hîrca, al lui Ciubăr-Vodă și al atîtor personaje... cu care a cutreierat țara în lungi și istovitoare turnee, în 1895, avînd peste 80 de ani, se reîntoarce la Iași cu gîndul de a susține un spectacol de adio. În acest scop adresează președintelui Comitetului o cerere „primită la 7 oct. 1895" și înregistrată la „nr. 279", document ce se află în Arhiva Muzeului Teatrului din Iași. Cererea este scrisă de mîna altei persoane, dar, cu siguranță, este dictată și semnată de Matei Millo. Iată textul :

„Domnule Președinte,

Dorind a încheia cariera mea dramatică prin două sau trei reprezentații de adio în orașul Iași, locul nașterii mele, vin a vă ruga cu tot respectul ca să binevoiți a acorda înalta Dv. autorizare membrilor Societății dramatice care vor consimți a onora cu concursul D-lor la aceste spectacole, pe decanul artiștilor români, pe mine, veteranul artei naționale.

Domnule (Director) Președinte, sunt 63 de ani de cînd încă foarte june, călcînd în picioare prejudițiile societății de atuncea, am sacrificat poziția mea socială, averea mea și anii juneței mele pentru a mă urca pe scena Teatrului Național.

Domnule Președinte, sunt 45 de ani de cînd, întorcîndu-mă în țară, după săvîrșirea studiilor mele în Franța, am organizat teatrul în capitala Moldovei, am înălțat scena lui la culmea artei sub patronajul ilustrilor mei amici V. Alecsandri și C. Negruzzi.

Astăzi, în etate de 82 de ani, vin a vă solicita mijlocul de a mă prezenta pentru ultima oară dinaintea publicului ieșean și a-i face supremul meu adio ; sper, domnule președinte, că nu numai vei binevoi a acorda octogenarului artist respectuoasa lui cerere, dar vei îndemna chiar pe colegii lui de sub autoritatea Dv. ca să ofere talentul D-lor la această operă de artă și de consacrare al falnicului trecut al Teatrului nostru Național din Iași. Mai cu seamă că ofer Onorabilei Societăți, ca o justă despăgubire, jumătate din produsul acelor spectacole, după scăderea cheltuielilor generale.

Primiți, D-le Președinte, cu respectuoasa gratitudine și asigurarea profundei stime și considerațiuni al supusului dv. serv

M. Millo"

Cererea primește următorul aviz, notat deasupra textului de pe prima pagină :

„Se admite cererea D-lui Millo, cu condițiunea ca Societatea dramatică să înceapă stagiunea a.c. cu concursul D-lui Millo, rămînînd că venitul net al reprezentațiunilor se va împărți în 5 părți, din care petiționarul va lua 2, iar Societatea 3 părți". Semnează C. I. Ivașcu.

Spectacolul de adio, solicitat de M. Millo, fiind aprobat de Comitetul teatral, are loc în Sala Circului „Sidoli", într-o atmosferă emoționantă. Artistul este ovaționat de un public ce nu mai încăpea în sală. La sărbătorire au vorbit, între alții, Xenofon Gheorghiu, din partea Comitetului teatral, Emanoil Manoliu, din partea Societarilor, iar studenții au fost reprezentați de către State Dragomir.

În cuvîntul său, Millo și-a exprimat crezul lui de artist care și-a pus talentul în slujba înălțării patriei prin artă și cultură.

Tot acum, făgăduiește publicului ieșean că în anul următor va fi prezent la inaugurarea noii clădiri a Teatrului Național, cînd va juca rolul său de predilecție, Barbu Lăutarul, promisiune care nu a putut fi onorată întrucît artistul se stinge din viață, la București, în ziua de 9 septembrie 1896, cu cîteva luni înainte de evenimentul așteptat.

Încredințat de locul său în istoria teatrului românesc, de fondator al acestuia, Millo nu se sfiește să afirme că „a înălțat scena... la culmea artei" și se alătură cu convingere „ilustrilor săi amici" : V. Alecsandri și C. Negruzzi. „Decanul artiștilor", „veteranul artei naționale" își face un titlu de glorie din faptul că „încă foarte june fiind, călcînd în picioare prejudițiile societății de atuncea", a sacrificat totul, „averea și anii juneții" pentru a sluji scena românească. Rezumînd meritele lui Millo, bunul său prieten și colaborator, Vasile Alecsandri, arăta, într-o scrisoare către Al. Hurmuzachi, că acesta „a îndreptat teatrul pe calea progresului, prin îngrijirea punerii în Scenă, prin împărțirea nemerită a rolurilor, prin perfecționarea jocului actorilor, cărora el le-a servit ca model și prin buna compunere a repertoriului dramatic. El a știut să mențină teatrul nostru în caracterul său român".

Creator și susținător al repertoriului național, reformator pe linia realismului în interpretare și în montarea spectacolelor, îmbinînd fericit talentul cu adîncul său patriotism, Matei Millo se înscrie și rămîne ca unul dintre cei mai de seamă artiști militanți ai istoriei teatrului românesc.

Maria-Magdalena PARASCAN

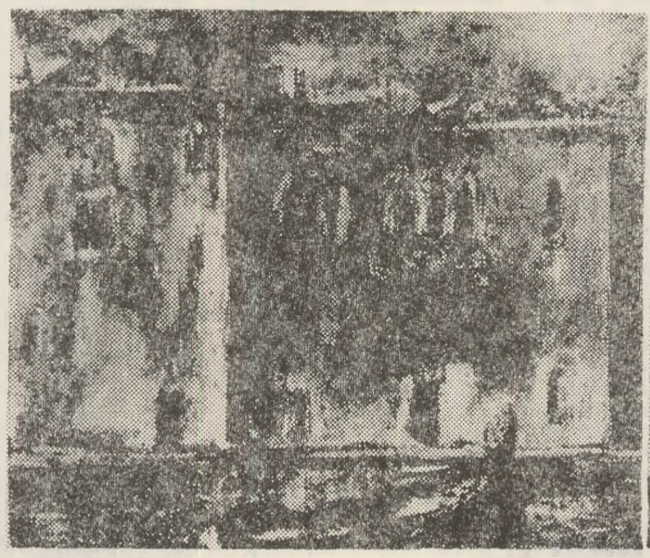
Vatră a spiritului

La începutul acestui veac în Bîrlad, în tîrgul din ținutul Tutovei, nu doar negoțul și meșteșugurile făceau faima locului. În plasma așezării pulsau fosforescent atomii spiritului. Acel vestit liceu Gheorghe Roșca Codreanu reprezenta ceea ce un colegiu însemna în aceeași vreme în viața unor celebre centre culturale ale lumii. Mulți dintre profesorii acestei școli ar fi putut ilustra cu brio catedre universitare. În acest climat se ivea dragostea de cultură, vocația pentru lucrul spiritului, prindeau contur personalitățile viitorilor cărturari, scriitori sau artiști. Deși mijloacele materiale erau puține, exista puterea jertfei personale a unor oameni, care-și sacrificau mai mica ori mai marea lor agoniseală pentru a crea instituțiile fără de care propășirea culturală nu poate fi concepută. Exemplul lui Stroe Belloiescu, ctitorul atîtor așezăminte culturale ale Bîrladului, este pilduitor.

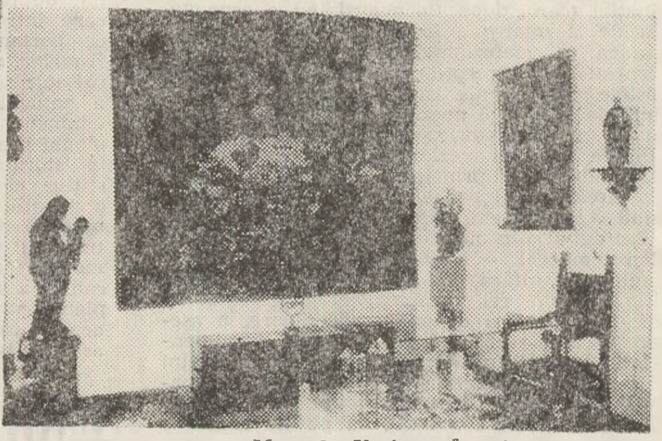
Încă din 1906, intelectualii bîrlădeni, mai cu seamă profesorii liceului Gheorghe Roșca Codreanu, și-au pus problema creerii unui muzeu care să conserve mărturiile bogate ale trecutului și să dea seamă în viitor despre ceea ce am fost și sîntem ca popor. Abia în 1914, deci în anul declanșării marii conflagrații mondiale, Muzeul de la Bîrlad și-a deschis porțile. S-au împlinit în acest an trei sferturi de secol de la nobilul gest de întemeiere al acelor entuziaști cărturari, pierduți în negura timpului. Sămînța aruncată de ei a rodit miraculos, de vreme ce astăzi muzeul, care poartă numele unui ilustru bîrlădean, Vasile Pârvan, are un prestigiu și o ținută ce-l situează la nivelul marilor muzee din țară și din lume. Întreaga atmosferă a acestui lăcaș este impregnată de elevație. Colecțiile, atît cele de istorie, bogate și de o mare valoare științifică, cît și cele de artă, vădesc prin amenajarea lor pricepere și rafinament muzeistic, iar viața științifică, culturală, întreținută de muzeu prin manifestări și publicații, demonstrează seriozitatea și nivelul echipei de muzeografi condusă cu iscusință de directorul ei, Nicoleta Arnăutu. Manifestările organizate în zilele de 22—23 septembrie 1989, pentru a marca jubileul de 75 de ani de existență a Muzeului Vasile Pârvan din Bîrlad, au probat tinerețe, entuziasm, dar și competență și temeinicie spirituală. Sub semnul acestor elemente s-au desfășurat atît sesiunea științifică, cu participarea unor cercetători și muzeografi din întreaga țară, cît și vernisajul expoziției Ștefan Constantinescu, deschisă în prezența artistei Clody Bertola, soția pictorului, care a rostit tulburător două poeme eminesciene.

Și ar mai fi ceva ce se cere neapărat consemnat. E vorba de acea dragoste, acea afecțiune pentru lucrarea spiritului, fără de care nimic nu se alege și nici culege, de acel simțămînt, ce i-a determinat pe oameni aleși, ca Ritta și Ion Chiricuță, sau bîrlădeanul de astăzi, doctorul Constantin Teodorescu, să-și consacre viața colecționării artei, pe care au adus-o apoi ca ofrandă meleagurilor obîrșiei lor. Dintr-un asemenea simțămînt a apărut, în urmă cu 75 de ani, muzeul bîrlădean și din acesta, cum se vede, își trage sevele vieții viguroase de astăzi.

Grigore ILISEI

C. BABA : „Veneția"

Muzeul „Vasile PÂRVAN" — Bîrlad

UNIVERSALIA

Spiritul veacului

Memoria asasină, foarte elegantul volum (apărut la Editura „Libertatea" din Novi Sad) al poetului de limbă română din Iugoslavia Ioan Flora, conține o selecție din cărțile publicate în cele două decenii care au trecut de la debutul autorului. Numele lui Ioan Flora nu este necunoscut cititorilor noștri. El a scos cîteva culegeri la editurile din țară, a apărut cu grupaje în revistele literare din București și din provincie, iar cărțile i-au fost comentate de critici români.

Caracterul antologic al volumului îndeamnă, înainte de toate, fără îndoială, la relevarea etapelor de creație. În cazul de față o astfel de întreprindere e însă dificilă. De la un volum la altul se poate observa, desigur, o oarecare precizare a mijloacelor și o concentrare a gîndirii artistice, dar acestea nu sînt esențiale ; se poate spune că poetul se fixează aproape de la început într-o formulă — pe care o explorează apoi consecvent ; traiectoria scrisului său e mai degrabă circulară ; ni se prezintă o reluare continuă a premiselor, la care se revine după ce au fost „întoarse" pe toate părțile, la fiecare rotație turbionul cîștigînd în adîncime.

Experiența ne învață că nu trebuie să ne conducem după ceea ce scriu poeții despre propria lor literatură. Nu pentru că n-ar stăpîni îndeajuns procedeele analitice ale criticilor (unii poeți sînt pătrunzători comentatori de poezie) sau pentru că, fiind în cauză, n-ar reuși să se obiectiveze. Motivul e altul : între ideea artistică (vie în imaginația creatorului) și discursul fixat se întinde un spațiu care, oricît de familiar, nu e niciodată supus cu totul creatorului de literatură. In acest teritoriu nu e ușor să distingi între lumea cuvintelor și aceea a fenomenelor (cuvintele, spune undeva Ioan Flora, sînt „cămașa lucrurilor, / pielea lucrurilor smulsă cu dibăcie / într-o singură fracțiune de secundă"). Poetul nostru delimitează însă cu suficientă exactitate, într-o finală incursiune teoretică intitulată Ioan Flora despre faptul de a scrie, **condiția poeziei sale. Poetul contemporan, consideră el (și versurile reiau de mai multe ori această idee : „Vai, ce calamitate ! Ce apropiat sfîrșit de lume ! / Nu mai ai ce scrie de atîta scris /.../ Iată la ce duce progresul comunității umane !"), nu mai este un creator de lumi, profet sau tribun, cum se simțeau poeții de altădată ; poetul contemporan, crede Ioan Flora, e „perfect conștient că nu poate interpreta (și nici recrea) la adevărata măsură lumea (lumea fiind realul și imaginarul, fizicul și socialul și metafizicul, conștientul și subconștientul) și cu atît mai mult, că nu poate îmbrățișa, fără ezitări ce se soldează de obicei cu o renunțare inechitabilă și definitivă dar absolut justificată, dezideratul, utopic desigur, de a o schimba". Aceasta înseamnă că poetul e condamnat să se definească în negativ : prin ceea ce nu poate să facă, prin ce nu trebuie să se aștepte de la el, prin ceea ce respinge pentru că nu e sarcina lui... Ca atare lui îi revine „atribuția de a comenta lumea în diversele, în infinitele ei ipostaze, spre a putea conchide ferm și mai ales spre a sugera, în definitiv, cum că lumea și existența în ansamblu nu sînt interpretabile, că acestea nu sînt decît simple himere verbale sau modele mentale în toată materialitatea lor cumplit de prezentă și vie". Am reprodus aceste considerații teoretice în locul unor versuri ilustrative deoarece ele spun esențialul despre poezia lui Ioan Flora. E adevărat, aceasta e condiția poeziei moderne în întregul ei, dar o astfel de poezie asta și presupune : integrarea într-o mișcare care a cucerit de multă vreme lumea, ridicîndu-se deasupra caracteristicilor culturale naționale (chiar în spațiile culturale în care tradiția nu pare să indice o asemenea evoluție — cum exact arată Adrian Marino scriind chiar despre Ioan Flora : „...spiritul veacului suflă peste tot, nu numai la Paris și București, dar și în Voivodina") și subordonîn- caracteristicile individuale. Altădată revoluționară, arta modernă înregimentează astăzi sub drapelul deconstrucției. Comentatorii au vorbit copios despre modernitatea poeziei lui Ioan Flora, încît nu cred că mai trebuie să insist. În acest gen de poezie consemnarea realității netransfigurate a devenit un loc comun. Ioan Flora completează o serie de „fișe poetice" și se referă la „lumea fizică". „Poezia-i document", spune într-un poem : „Citește ziarele, dă telefoane, cutreieră străzile, / apasă tare pe clanță, cumpără-ți pieptene, / scrie la fața locului : / sînt drepturile tale, sînt singurele tale obligații". Apoi poezia nu e nume, nu mire, nu marele păstor, nu crinul crucii, nu lemnul crucii, nu har, nu prunc, nu înviere, nu lapte de capră cu iz mistic, nu mai propune metafore, cuvinte și formule literare, ci introduce în descrierea faptelor lirice elemente care evocă duritatea existenței, tinzînd la o suprasaturare de... concret a realității. („Ser, eprubete, lampa și flacăra lămpii cu gaz, / pensete, pansamente, recoltări : / din nas, de pe talpă, dintre degetul mare / și cel arătător" — „cîntă" poetul pe muzica unui Gottfried Benn). Notațiile devin cîteodată „veriste"** (În acest scop), **brutalitatea cotidianului e înregistrată fără nici o înfrumusețare, dimpotrivă, cum am și spus, îngroșîndu-i trăsăturile „nepoetice" — brutalitatea, lipsa de sens. Terapia muncii reprezintă, se pare, momentul acut al acestei direcții. Violența („Strîng din dinți, suport ninsorile devenite reale, / învinuirea de a fi violent") notațiilor nu mi se pare a fi totuși numai consecința aderenței la o formulă literară. Discursul poetic „neutru" e sfîșiat din loc în loc, în indiferența lui, de prezența morții — care, nu poate fi „banalizată" sub nici o formă de cinism. Vizionarismul care răzbate din versurile culegerii** O bufniță tînără pe patul morții, **sau în** Tălpile violete **(poeme inedite) este datorat, aș zice, dramatismului care, caracterizînd la modul general poezia lui Ioan Flora, este lăsat să se mărturisească. Nu este vorba de dramatism ca stare existențială, ci mai degrabă de dramatismul situației limită în care se află poezia modernă — descrisă atît de exact în reflecțiile din care am citat. Amplificarea realului în perspectivă vizionară mi se pare a fi, de altfel, modalitatea care îl reprezintă mai bine pe acest scriitor iugoslav de limbă română : „Eu calc prin moloz și grohotiș cum aș alerga / nestingherit peste imemorialele cîmpii antice, spui. / Cînd scriu, e cum aș iubi și aș ucide și-aș da / socoteală de unul singur, / nețimînd cont de penați și complici și martori oculari".**

Constantin PRICOP

William Shakespeare

XIII

O, dacă-ai fi al tău ! Dar tu nu ești
Mai mult decît respiri pe-acest olat,
Pieirea vine. I te-mpotrivești,
Gingașul chip în altul de-ai lăsat.
Ți-e în arendă frumusețea dată
Fără soroc, și după moarte iar,
Prin tine însuți, iar întruchipată
In gingaș fiu, purtînd gingaș tipar.
De ce-n paragini lași o mîndră casă,
Ce-ar ține-o gospodaru-n mare preț
Să stăvilească iarna viforoasă,
Și moartea stearpă, veșnicu-i îngheț ?
Părinte ai avut ; totu-i țărînă.
Un fiu și ție-ai grijă să-ți rămînă.

XIX

Timp hulpav, leului să-i sfîrteci laba,
Fă maica humă puii să-și îngroape,
Să-și ardă Phoenix în cenușă slava,
Pe colții tigrului turbat să crape.
Senină, stinsă, firea fă să meargă,
O, Timp fugar, ca tine cum vrei, fie,
Cu veștede-amăgiri, cu lumea largă ;
Iți stăvilesc doar o nimicnicie :
Nu-i sape ceasurile-ți draga frunte,
Nu-i scrijelească rînduri vechea-i peană,
S-o lași, cum pasul tău o să-ți înfrunte,
Isvod de frumusețe pămînteană :
Haina-ți poznă nu-i, moș Timp, pierzare,
In viersu-mi dăinuie iubirea-n floare.

XXI

Nu-i Muza mea acea care stîrnește
Sulemenite frumuseți să scrie,
Chiar cerul ia podoabă și-mpletește
Minuni de-o zi-n minunea din vecie.
Nuntiri semețe-ncinge : soare, lună,
Pămîntul cu-ale mărilor mademuri,
Boboc de-April, tot ce-i odor adună
Din uriașa boltă, de sub ceruri.
Adevărate-mi sînt slova, iubirea,
Iar dragostea, v-o spun, e dintre-acele
Ca maicii pruncul, chiar de n-au sclipirea
Din aurul bătut pe cer de stele :
Vorbească-acei ce-n vorbe dau crezare,
Nu vreau să laud ce n-am de vînzare.

XXVIII

Cum să mă-ntorc pe-a fericirii urmă,
Cînd roada tihnei nu mi-e-ngăduită,
Prigoana zilei noaptea nu o curmă,
Zi-noapte, noapte-zi mi-e asuprită.
Vrăjmașe-ntr-a domniei împărțeală,
In prigonirea mea fac bună casă,
Obidă-i noaptea, ziua osteneală,
Sînt mai departe truda cînd m-apasă.
Strig zilei : darul strălucirii tale
Zîmbește cînd de nori mînjită-i zarea,
Iar noaptea neagră-o țin în osanale
Și fără stele aur e-nserarea.
Cînd ziua cu mai mare chin m-adastă
Mai grea îmi pare-a nopților năpastă.

Sonete traduse de Maria MOSCU

CENTENAR EMINESCU

Memento mori și timpul ciclic

(Premiul revistei „Convorbiri literare“ la cea de a XV-a ediție a Colocviului național studențesc, Iași, 1989)

Memento mori e calificat de Tudor Vianu **ca un poem sociogonic,** un vast tablou al nașterii și morții civilizațiilor, o radiografie a metabolismului fluctuant al destinului umanității. Poemul poate fi considerat cu la fel de multă îndreptățire din perspectiva accentelor sale gnoseologice, accente ce sînt pe cît de explicite pe atît de dificil de eludat în beneficiul vreunui sens abisal, al vreunei semnificații subsidiare.

În această ordine, începutul poemului pune în ecuație, în opoziție „lumea cea aevea“ și „lumea-nchipuirii“ ca două modalități distincte, antinomice chiar, de cunoaștere. Prima este de situat în teritoriul accidentului empiric, al aparențelor statistice supuse determinărilor cauzalității, e lumea acțiunii, a reflexului pragmatic și a reacției primare, imediate, în intolerabilă dependență de realitatea brută, în timp ce a doua, „lumea-nchipuirii“, iese de sub determinările spațio-temporale, scapă de presiunea fatalității cauzale, de controlul destinului. Grație acesteia din urmă, omul capătă acces la un spațiu autonom și compensatoriu ce-i transfigurează contururile accidentate ale existenței și-i permite să pună sub emblema plenitudinii și a totalității neîmplinirile și fragmentarul realului ori să regizeze vaste excursuri în trecutul omenirii. În regimul imaginarului timpul își pierde conformația opresivă, ireversibilă, materia temporală devine maleabilă și, într-un fel, benefică.

„Lumea-nchipuirii“ recuperează timpii trecuți, ce-și pierd caracterul lor ireversibil, putînd fi somați de imaginația poetică să-și refacă traiectoria într-o veritabilă resurecție: „Cînd posomorîtul basmu — vechea secolilor strajă — / Îmi deschide cu chei de-aur și cu-a vorbelor lui vrajă / Poarta naltă de la templul unde secolii se torc — / Eu sub arcurile negre, cu stîlpii nalți suiți în stele, / Ascultînd cu adîncime glasul gîndrilor mele, / Uriașa roată-a vremei înapoi eu o întorc“.

Prin grația închipuirii, a „basmului“, a imaginației (care, după Bachelard, nu e capacitatea de „formare“ a imaginilor, ci e forța dinamică ce „deformează“ copiile pragmatice furnizate de percepție), eul liric configurează vastele tablouri ale istoriei civilizației proiectîndu-le în mit și poezie. Nu avem aici a face cu un adevăr istoric, cu date verificabile, în limitele deplinei veridicități, ci cu unul poetic, tutelat de principiul verosimilității evenimentelor, ordinea discursului poetic **in-formînd** oarecum entropia evenimentelor istorice.

Extrăgînd din nediferențierea haotică — în plan temporal — a eternității secvențele destinului umanității, eul liric își rezervă o poziție într-un fel transcendentă, privește de sus, își asumă o distanță ordonatoare, o așezare care să-i permită panoramarea evenimentelor. Această poziție transcendentă a eului liric e deopotrivă în ordine temporală și spațială (eul liric e deasupra timpului și spațiului, nu în afara lor însă), ea putînd fi într-o oarecare măsură echivalată cu situarea naratorului omniscient față de personajele sale, cu poziția Creatorului față cu creatura sa. Panorama e așadar rodul imaginației poetice, stînd cu predilecție sub semnul vizualului: „Și privesc... Codri de secoli, oceane de popoară / Se întorc cu repejune ca gîndirile ce zboară / Și icoanele-s în luptă — eu privesc și tot privesc / La vo piatră ce înseamnă a istoriei hotară, / Unde lumea în căi nouă, după nou cîntar măsoară — / Acolo îmi place roata cîte-o clipă s- o opresc“.

Ieșind din regimul închipuirii, ce a trasat poetului o fizionomie aproape demiurgică, după ce a re-proiectat panorama civilizațiilor, eul liric recade în „lumea cea aevea“, umanizîndu-se. Inițialei poziții transcendente, posturii similidemiurgice de la început (datorată imaginației poetice) îi urmează asumarea condiției umane. Evidenței apodictice dinainte îi succede interogația, iar vocația demiurgică e înlocuită printr-o nesigură invocare a „spațiilor infinite“. Divinul e invocat acum, reclamat cu intempestivă și argheziană ardoare: „Vai! în van se luptă firea-mi să-nțeleagă a ta fire / Tu cuprinzi întregul spațiu cu a lui nemărginire / Și icoana-ți n-o inventă omul mic și-n margini strîns“. Poetul sesizează, arghezian **avant la lettre,** am zice, neputința omului de a face sensibil imponderabilul divin, de a cuprinde infinitul în materie, de a formula informulabilul: „Jucăria sclipitoare de gîndiri și de sentințe / Încurcatele sofisme nu explic a ta ființă / Și asupra cugetării-ți pe mulți moartea i-a surprins“.

Memento mori este, în ultimă analiză, un poem al dezabuzării gnoseologice. O dezabuzare gnoseologică ce urmează, e consecința firească a spectacolului „panoramei deșertăciunilor“, a avatarurilor derizorii, delirante — **sub speciae aeternitatis,** desigur — ale omenescului. Unei conștiințe ontice agonice i se asociază, așadar, în finalul poemului o dispoziție gnoseologică dezagregantă, dezarticulată. Divinul nu poate fi circumscris, redus la datele gîndirii conceptuale, logice. Neputînd fi concepută, ființa divină se dovedește chiar inexistentă, lipsită de consistență ontică, simplă ficțiune, simplă farsă în epoca de solstițiu în care se află omenirea acum: „Ș-astăzi punctul de solstițiu a sosit în omenire. / Din mărire la cădere, din cădere la mărire / Astfel vezi roata istoriei întorcînd spițele ei; / În zădar palizi, siniștri o privesc cugetătorii / Și vor cursul să-l abată; ...Combinații iluzorii — / E apus de zeitate și-asfințire de idei“. „Dumnezeu a murit“ pare să exclame nietzschean poetul căci, nimic nu mai ține în ființă divinul într-o lume cuprinsă de o vădită degringoladă ontologică, dezarticulată și în derivă: „Nimeni soarele n-oprește să apuie-n murgul serei, / Nimeni Dumnezeu s-apuie de pe cerul cugetării“.

Spectacolul apocalipsei din finalul poemului își are echivalentul într-o reevaluare relativizantă de către poet a gîndirii conceptuale, într-o critică a rațiunii incapabile să cuprindă infinitul și eternitatea, neputincioasă în fața imperativelor destinului și a iremediabilului morții. Repudiind cunoașterea conceptuală ce interoghează în van realitatea și o reduce la „semn“, la schemă ori concept, Eminescu revine în finalul poemului la opțiunea inițială pentru „lumea-nchipuirii“, a mitului, pentru cunoașterea poetică: „Și de-aceea beau păharul poeziei înfocate / Nu-mi mai chinui cugetarea cu-ntrebări nedezlegate / Să citesc din cartea lumii semne ce mai nu le-am scris“.

Poem cu implicații gnoseologice și cu incontestabile valențe ontologice, **Memento mori** e ilustrativ și pentru o anumită concepție cu privire la devenirea istorică. Istoria umanității, devenirea civilizațiilor sînt văzute ciclic, în succesiunea naștere — apogeu — moarte. Metabolismul istoric cuprinde perioade de flux și de reflux repetate, progresul e urmat cu necesitate de o mișcare regresivă (concepție nu fără legătură cu acele **corsi** și **ricorsi** ale lui Vico). Această demonie a repetiției ciclice a istoriei umanității poate fi raportată la mitul „eternei reîntoarceri“ pus în lumină de Mircea Eliade. Eterna reîntoarecere e „eterna repetiție a ritmului fundamental al Cosmosului: distrugerea și recrearea sa periodică“. Timpul ciclic este timpul mitic prin excelență, un timp care prin repetarea gesturilor exemplare, a timpului originilor capătă acces la dimensiunile eternului și sacrului. Cu toate acestea, atunci cînd „nu mai este un vehicul pentru revelarea unei situații primordiale și pentru regăsirea prezenței misterioase a zeilor, cînd este desacralizat, Timpul ciclic devine terifiant: el se revelează ca un cerc ce se rotește în mod indefinit în jurul lui, repetîndu-se la infinit.“ Timpul ciclic din **Memento mori** este un astfel de timp terifiant, din care dimensiunea sacrului s-a retras, un timp deposedat de atribute mitice. Cîteva secvențe decupate din poem pot ilustra, credem, convingător atributele negative ale acestui timp ciclic, din care decurg, de altfel, ca o consecință logică, deriva ontologică și dezabuzarea gnoseologică pe care deja le-am relevat. Magul egiptean, Orfeu, gînditorul grec nu sînt decît tot atîtea ipostaze ale desacralizării și demitizării. Pentru a sancționa degradarea spiritualului, Magul declanșează apocalipsa: „Și se poate ca spre răul unei ginți efeminate / Regilor pătați de crime, preoțimei desfrînate, / Magul, gard al răzbunării, a citit semnul întors“. Cugetătorul grec este exponentul gîndirii raționale, conceptuale care „grămădește lumea într-un semn“. Neîncrederea, înstrăinarea sînt emblema acestui spirit marcat de un tragic divorț cu lumea și cu sine însuși: „Acel semn ce îl propagă el în taină nu îl crede“.

Chiar mirajul mitic al Daciei se dezagregă o dată cu intervenția spiritului latin, dominat de rațiune și de abilitate practică, spirit care introduce ordinea și rigoarea rațională, comportamentul pragmatic și versatilitatea sofismelor acolo unde înainte era vrajă și miraj mitic, armonie între om și lucruri, poezie a naturii. Sub impulsul rațiunii, modalitate eminamente critică de cunoaștere, acordul, armonia între om și cosmos dispare, instalîndu-se în istoria omenirii, din nou, „punctul de solstițiu“ ce va marca agonia și disoluția unei civilizații. Demitizat, timpul are în **Memento mori** o structură ciclică, circulară, este un timp al eternei reîntoarceri, terifiant și demonic, funcționînd în virtutea unei inerte mecanici a repetiției, din care orice progres, în plan ontologic, este exclus și în care, din această cauză, nici optimismul gnoseologic nu-și are loc și rost.

Iulian BOLDEA

> **O însemnătate deosebită au cunoașterea valorilor reprezentative ale culturii naționale, purtătoare ale idealurilor de progres și libertate ale poporului român, apărarea și dezvoltarea continuă a patrimoniului nostru cultural.**
>
> **TEZELE pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român**

Eminescu în enciclopedii

Cele mai multe dintre articolele publicate într-o enciclopedie sau un dicționar, deși amîndouă celebre în întreaga lume, sînt considerate, nu o dată, niște demersuri anonime, peste care se trece în grabă, cu rare excepții. De aceea, unele enciclopedii, unanim recunoscute drept pertinente lucrări de referință și solicitate de specialiști, apar cititorului ca simple albume, unde imaginile sînt abia schițate, cîteodată deformate și deci greu de identificat.

Pentru cel interesat de reprezentarea enciclopedistă a poetului nostru național, care este gîndită și se constituie, realmente, într-o treaptă a manifestării sale universale, nu toate enciclopediile și dicționarele lumii își justifică rostul lor dintotdeauna. Eludînd o discuție posibilă pe această temă, a cărei utilitate însă o recunoaștem, ne grăbim să vedem cum apare Eminescu și mai ales opera lui în viziunea reputatei **Encyclopaedia universalis,** editată la Paris în 1970, unde Alain Guillermou semnează un articol intitulat **Mihai Eminescu.** Textul în cauză nu este însoțit de vreo fotografie a poetului, dar deasupra numelui său apare reprodusă o scenă ce simbolizează luna aprilie, din fresca **Triumful lui Venus** (1470), aflată în salonul lunilor, al palatului Schifanoia (Ferrara). Efigia pe care i-o creionează A. Guillermou, însă, este mai mult decît ceea ce s-ar fi realizat prin reproducerea vreuneia dintre fotografiile poetului. La data cînd scria acest text, care este un adevărat studiu, exegetul francez își publicase (Paris, 1963) monografia despre poezia eminesciană. De aceea, schița sa enciclopedistă este altfel decît toate celelalte. Excursul său începe cu remarca potrivit căreia poetul român, născut în anul morții lui Balzac, „își publica primele poezii, de un romantism cînd melancolic, cînd brutal pesimist, într-o epocă în care romantismul occidental era la sfîrșitul lui. Un asemenea decalaj, precizează mai departe Guillermou, reprezintă o caracteristică generală a istoriei literaturii române, dar pentru Eminescu nu este vorba într-adevăr de o influență cu întîrziere“. Aflat „la răscrucea influențelor“, „acest poet [...] a elaborat o extraordinară sinteză între, pe de o parte, vechile teme pe care i le furniza erudiția sa: vanitatea lucrurilor, fragilitatea ființei, a naturii și a dragostei, amenințarea neantului sau revolta împotriva destinului, și, pe de altă parte, inspirația originală și puternică a acestui popor de săteni și de păstori, proveniți din îndepărtații daci, colonizați de romani“. Înainte de a se lansa în considerații filosofice privind pesimismul eminescian, criticul francez se întreabă: „cum să rămîi optimist cînd cunoști istoria națiunii tale? Ea oferă în miniatură același spectacol dezolant ca și istoria civilizațiilor umane. Dar printr-o curioasă **coincidentia oppositorum,** Eminescu juxtapune disperării sale de filosof și istoric o pasiune naționalistă care face din el un Charles Maurras sau un Barrès al României noi, cea a anilor 1870—1880“. Pentru interpretul său francez, „Eminescu este înainte de toate un poet liric de o extraordinară putere verbală. Există — observa același, asemeni tuturor — o limbă română anterioară operei sale și o limbă nouă, pe care el a creat-o și pe care toți poeții români, de după el, încearcă să o modeleze“. Poet al dragostei, el „cîntă fericirea imposibilă“ într-un decor ce se confundă cu natura însăși. Dar în tot „acest timp, altundeva, mai sus, mai departe și ca într-un alt univers, viziunea unei rătăciri de aștri formați din minerale ostile, într-un cosmos de apocalips, nu încetează de a obseda imaginația lui Eminescu“. Aprecind dimensiunile unei „opere neterminate“, „Guillermou notează că „în afara celor cinci scrisori, care sînt relativ lungi — ele au cîteva sute de versuri fiecare — opera lui Eminescu se reduce la o culegere de poezii scurte, sonete, compoziții în formă de romanțe populare, aproximativ o sută treizeci de lucrări. Dar această operă publicată — sublinierea aparține unui cunoscător — nu reprezintă decît o foarte mică parte, a douăzecea, poate mai puțin încă, din textele manuscrise lăsate de poet. Și acesta — încă o apreciere notabilă aparținînd aceluiași studios — nu este unul dintre aspectele cele mai puțin dramatice ale unei existențe care încetează în momentul fecundității ei celei mai mari“. Guillermou se arată convins că Eminescu avea „conștiința clară a geniului și a destinului său ca poet și ca om“, lăsîndu-ne „în capodopera sa, poemul «Luceafărul», un fel de testament spiritual“.

Imaginea creației eminesciene, inserată de Grigore Nandriș în paginile celebrei **Encyclopaedia Britannica** (1972), nu este prea distinct conturată. Totul se reduce la unele afirmații generale, avansate și altădată în asemenea ocazii: „înclinat către misticism și o dispoziție melancolică, el a trăit în gloria trecutului medieval românesc și a folclorului, pe care și-a fundamentat unul dintre cele mai remarcabile poeme, **Luceafărul.** Peste întreaga sa poezie — continuă comentatorul — plutește un nor de melancolie. L-au influențat filosofia lui Schopenhauer și concepția indiană despre viață“. Evitînd parcă analiza la obiect, autorul mai notează că „Eminescu a transformat poezia românească atît în formă cît și în conținut“, evidențiind „simplicitatea limbajului, manevrarea desăvîrșită a rimei și a formei versificației, profunzimea cugetării și plasticitatea expresiei“. Din proza eminesciană, el menționează **Cezara** și **Sărmanul Dionis,** „cel mai bine cunoscute“. Comentariile din articolul consacrat lui Eminescu au fost întregite de Martin Pierce, care a scris, în aceeași enciclopedie, despre „renașterea națională“ a literaturii române. Într-o manieră similară este prezentată opera eminesciană și în **Chambers's Encyclopaedia** (1973). **Der Neue Herder** (1973) amintește doar nuvelele și basmele poetului, care „a creat o lirică de o formă desăvîrșită și un pesimism adînc“. Tot în 1973, **Funk and Wagnall's Guide to Modern World Literature** scria despre „Hölderlin al României“, care „a durat un corpus de poezie ce nu a fost încă egalat. Particularitatea fascinantă pe care o produce uimitoarea și originala folosire a limbii — temele sale sînt simple — **este inevitabil pierdută în traducere**“ (subl. ns.).

În 1982, **The New Encyclopaedia Britannica** relua, cu neînsemnate reformulări, articolul publicat în urmă cu zece ani în **Encyclopaedia Britannica. Meyers Grosses Taschenlexicon** (1983), în cele nouă rînduri ale articolului dedicat lui Eminescu, precizează, fără vreo exemplificare, că opera „creatorului limbii literare românești [...] poartă amprenta culturii germane (printre altele a romantismului german și a filosofiei lui Schopenhauer) și se distinge prin armonia muzicală și prin bogăția de sentimente, gînduri și imagini“.

Discutînd opera eminesciană, **Grand dictionnaire encyclopédique Larousse** (1983) remarca de la început că poetul român, „înnoitor al sensibilității și al expresiei poetice românești, abordează teme filosofice (**Memento mori, Mureșanu, Rugăciunea unui Dac, Glossa, Odă în metru antic, Veneția**), sociale (**Împărat și proletar, Scrisoarea III**), erotice și naturiste (**Floare albastră, Lacul, Dorința, Povestea codrului, Sara pe deal**). Capodopera sa, poemul filosofic **Luceafărul** (1883), tratează incompatibilitatea dintre geniu și lume, între etern și efemer“. Autorul articolului **Mihai Eminescu** mai reține „latura vizionară a poetului, expresia desăvîrșită și muzicalitatea absolută a operei sale“, adăugînd, în final, că proza, „compusă din elemente filosofice și din lirism, cuprinde nuvele (**Sărmanul Dionis,** 1872; **Cezara,** 1876) și un roman neterminat (**Geniu pustiu**)“. Pentru **The Concise Columbia Encyclopedia** (New York, 1983), însă, „opera lirică, pasionantă și revoluționară a lui Eminescu [...] este reprezentată de «Călin», preamărind natura și viața simplă țărănească“. Cine ar putea presupune că sub această „reclamă“ tipică Lumii Noi se ascunde un clasic al literaturii universale?

Dincolo de orice posibile considerații, concluzia care se desprinde din aceste sumare investigații este aceea învederată cîndva de Gheorghe Tomozei: „poetul încă necunoscut întru totul chiar de noi românii își continuă Verbul. Și Versul. Lexicoanele străine sînt zgîrcite cu el, multe translații sînt nesemnificative, de nu trădătoare. Istoria nu ne-a alintat și Eminescu nu putea avea, proiectat în universalitate, o altă soartă“.

Gh. I. FLORESCU

Maxime latine în opera lui Eminescu

Problema studierii maximelor și a cugetărilor latine în opera lui Mihai Eminescu n-a fost abordată decît tangențial. Astfel: G. Călinescu în **Opere,** vol. XII, pp. 362—363 consemnează, înșiruind stereotipic, numeroase maxime și citate latine, fără a le comenta. D. Murărașu (Eminescu — **Poezii**), în notele explicative, menționează maximele și dictoanele latine întîlnite în fiecare poezie. Nicolae Sulică, în două articole: **Clasicismul greco-roman și literatura noastră** (în special la Eminescu), în care analizează pe larg înrîurirea clasicismului greco-roman asupra lui Eminescu, dă cîteva citate, însă nu le comentează: **Eminescu și clasicismul latin,** unde insistă asupra influenței unor poeți latini cu predilecție în opera lui Mihai Eminescu, cum ar fi: Horațiu, Catul, Tibul, Properțiu, Lucrețiu... Nu comentează nici o maximă din acești poeți.

Eminescu a cules maximele și cugetările latine din diferite domenii: filozofie, etică, logică, istorie, sociologie, literatură, artă, religie, tehnică, știință, geografie, astronomie, științele naturii... și, ca ansamblu de selecție, din operele lui Goethe și Schopenhauer.

NERVUS RERUM GERENDARUM

Această maximă trăiește de peste 23 de veacuri; ea și-a dovedit existența, cu prisosință, prin valoarea ei practică, ancorată în viața zilnică; a mers în pas cu dezvoltarea relațiilor de producție, fie sclavagiste, fie capitaliste. Sensul metaforic și l-a căpătat cu timpul, pentru că „b a n u l pune în mișcare savîrșirea tuturor lucrurilor...“. El trece peste orice, chiar și peste conștiința și virtutea oamenilor...

Versurile 47—48 din **Scrisoarea II-a,** rememorînd nostalgic: „...anii, cînd visam în academii, / Ascultînd pe vechii dascăli cîrpocind la haina vremii“, cuprind un crîmpei din declinarea pronumelui demonstrativ: **hic, haec, hoc,** la genitivul plural: **horum-harum,** rimînd cu expresia **nervum rerum gerendarum.** Ambele forme latine au comportat multe discuții și variate opinii, — toate convergînd spre un oarecare sîmbure de adevăr: „Cu murmurele lor blînde, un izvor de **horum-harum** / Cîștigînd cu clipoceală **nervum rerum gerendarum...**“.

Carlo Tagliavini (**Postilla Eminesciana,** 1927, vol. I) susține că **horum-harum** ar fi o reminiscență din cunoscuta epigramă **Zeichen der Zeit** (Semn al timpului) a lui Goethe. Redam în traducere primele două versuri: „Din puțin se formează speranța secolelor / Ascultă vorbele **harum-horum...**“.

Printre comentatorii români, care au sesizat această reminiscență amintim pe Vasile Bogrea, eminent cunoscător al limbii latine și al limbii germane, ca fiind primul care a stabilit influența lui Goethe asupra lui Eminescu în folosirea lui **horum-harum.**

O a doua ipoteză, plauzibilă și ea, ar fi isonul lecțiilor de limba latină din școala românească. Nu trebuie să uităm, că în școala noastră limba latină se învăța și acustic și mnemotehnic, adică profesorul, după ce explica separat fiecare unitate morfologică și, în special, declinarea pronumelor și excepțiile de la regulele generale, repeta cîteva minute în cor, cu toată clasa, lecția pentru consolidarea și cimentarea cunoștințelor de pură gramatică. Probabil că și Eminescu a învățat tot așa; de aceea, ca o obsesie, amintește pe acest sonorizant **horum-harum...**

Cît privește maxima **nervus rerum gerendarum,** ea circula curent și intens pe vremea lui Eminescu, ca expresie de epocă, cu sens de excepție, mai ales în mediul studențesc, îmbîcsit cu citate latinești. Ele se rosteau, de obicei, la îndeplinirea unor anumite ritualuri riguros circumspectate, pe la diferite ocazii, festivități, onomastici sau prin asociații.

Acest trinom expresiv circula frecvent prin Evul Mediu. El s-a transmis generațiilor pînă în zilele noastre cu semnificația sa inițială.

Împăratul german Henric al V-lea (1106—1125) utiliza, în relațiile zilnice sau diplomatice, el personal, o expresie identică sub forma: **nervus rerum agendarum,** cu înțelesul de **bani** = motor principal, forță motrice, forță a vieții economice..., care pune în mișcare toate lucrurile din lume...

S-a ajuns la opinia generală că maxima **nervus rerum gerendarum** provine, ca izvor principal, de la Crantor (aprox. 310 î.e.n.), filozof din Vechea Academie. El a afirmat, la timpul său, că „**banul este nervul ce mișcă toate lucrurile...**“ (apud I. Berg, p. 281).

Filozoful Bion din Borysthenes (circa 300 î.e.n.), contemporan cu Crantor, adept al doctrinei cinicilor, ne-a lăsat aforismul: **banul** (respectiv **bogăția) este nervul lucrurilor“...** (ton plouton neura pragmáton = **divitias nervos rerum esse).**

La Romani, această maximă de ordin material-economic a avut și ea trecutul ei sub anumite aspecte, ancorate în viață.

Sensul că **banul (pecunia)** este **nervul lucrurilor...** își are sorgintea în **Legea celor XII Table** (Tabula III, 3), unde termenul **nervus** are înțeles de: **legătură, funie, lanț, cătușe...:** banul constituie o **legătură, un lanț,** care ține pe om încătușat și-i ordonă ce să facă...

Trebuie să precizăm că maxima, sub forma ce-o avem astăzi, o găsim concretizată, pen-

tru prima dată, în opera istoricului Quintus Curtius Rufus (sec. I e.n.) : **„Viața și faptele lui Alexandru cel Mare** — trad. Const. Gerota și Paul Popescu-Gălășanu, București, Minerva, 1970, p. 55/I) : **...etiam nervus gerendarum rerum pecunia defecerat...** = Apoi Alexandru cel Mare ducea lipsă și de bani, — izvorul tuturor lucrurilor..."

Eminescu, aflîndu-se într-o vară, la Băi „de glod cald" la Liman (Cetatea Albă), îi scrie lui Vasile Burlă (18 august 1885) : „...E timp asemenea să chibzuiți în privința lui **nervus rerum**, căci de m-oiu vindeca, de nu m-oiu vindeca, de plată știu că nu pot să scap. Îmi trebuiesc 100 de ruble cel puțin...".

Neculai V. BARAN

„Veselia" lui Creangă

N-am înțeles niciodată prea bine de ce lectura **Amintirilor din copilărie** provoacă atîta bună dispoziție. Știu bine că întîmplările narate acolo sînt nostime, hazlii, și că trebuie să fii de piatră ca să nu te distrezi citindu-le. Și, totuși, cunoscînd cît de cît destinul omului Creangă, îmi vine greu să accept că el le-a scris numai pentru a-și binedispune contemporanii și urmașii. Dedicația din fruntea primei părți — „Domnișoarei L. M." — pare, ce e drept, să încurajeze considerarea **Amintirilor...** drept o scriere, dacă nu destinată a desfăta cititorii de toate vîrstele, adresîndu-se cu deosebire copiilor. Cei din imediata vecinătate a povestitorului așa o și socoteau : o poveste **ad usum delphini.** Că ea poate fi receptată și astfel, cine se mai îndoiește? Atîtea generații și-au găsit un ideal tovarăș de copilărie în zburdalnicul Nică, și-au comparat năzdrăvăniile cu ale lui, rîvnind să-i egaleze performanțele, de nu cumva să le și întreacă. Și, totuși...

Dacă urmărim cu atenție **Amintirile,** nu la nivelul amănuntelor, ci al sensului lor general, trebuie să recunoaștem că ele nu respectă defel tipicul poveștilor. De obicei, poveștile sfîrșesc în chip fericit : vrednicul fecior de împărat se însoară cu rîvnita fată de crai, trăind împreună pînă la adînci bătrînețe. Relatări ale bătăliilor pentru dobîndirea fericirii, ele se încheie deodată cu instalarea acesteia. **Amintirile din copilărie,** în schimb, dau seamă de neștirbita fericire a copilăriei, pentru ca finalul să vestească tocmai pierderea ei, intrarea într-un alt univers, din care fericirea pare exclusă. Poveștile se ocupă de avatarele eroului pînă la cucerirea unui loc în edenul terestru ; **Amintirile...** — de viața în raiul pămîntesc pînă la izgonirea omului de acolo. Mai departe. Povestea face elogiul cinstei, al bunătății, al curajului și al altor virtuți, ce condiționează dreptul la fericire. Ea este, așadar, posibilă ca răsplată a unor alese merite personale. E suficient să te conformezi unui model al omului, pentru ca să ai liber acces la fericire. De aceea și sînt poveștile utopii, pentru că tratează chestiunea fericirii ca pe o realitate accesibilă. Omul poate fi fericit în măsura în care probează cu fapte că merită să fie. Și, tot de aceea, poveștile au, invariabil, un pronunțat rost pedagogic, întreținînd ideea melioristă a omului capabil să se autodepășească. Și în **Amintiri...** fericirea e accesibilă. Însă nu ca răsplată, ci ca un dat natural, obținut prin naștere. Nu presupune condiții obligatorii, căci este o fatalitate. Atîta doar că durata ei e riguros măsurată. Paradisul este privilegiul ființei imature, anulat prin simpla maturizare. Cîtă vreme trăiește în cuprinsul său, omul nici măcar nu e conștient că se numără printre aleșii soartei. Trebuie să-și piardă privilegiul, să coboare în prozaica realitate, pentru ca frustrarea să-i deschidă ochii. Nici un copil nu știe că e fericit. Cînd ajunge să înțeleagă acest lucru, e deja prea tîrziu : a încetat să mai fie copil. Și eu am fost în Arcadia — iată subtextul **Amintirilor din copilărie** —, e adevărat că demult, pe cînd n-aveam habar că e chiar vestita Arcadie. Ce n-aș da să mă întorc iarăși acolo ! Însă, din păcate, nu există drum de întoarcere !

În fine, sensul poveștii e ascendent : dinspre mizeria existenței diurne, care-i pune tot felul de piedici eroului, către ideala armonie ; al **Amintirilor...** — coborîtor. Una face din oricare om un potențial candidat la fericire ; cealaltă — un definitiv condamnat la suferință. Aici e de căutat și rațiunea pentru care ultima nu este, în esența ei, o scriere pentru copii. Copilul învață, de la părinți și din cărți, că virtutea are întotdeauna cîștig de cauză. Povestitorul **Amintirilor...** și-a pierdut însă demult această credință. În istorioarele didactice, Creangă respectă morala poveștii. Dar aici, în **Amintiri...,** triumfă experiența vieții. De la înălțimea acesteia (pardon ! din hăurile ei), tînjește el după ordinea din care a fost exclus. Nouă ni se adresează Creangă, celor deopotrivă cu el, ca și el trecători prin paradis, îndepărtați ca și el de acolo, amintindu-ne de ceea ce am pierdut iremediabil.

Mi se pare că Ibrăileanu, subțirele analist, a sesizat printre primii semnificația de adîncime a scrisului lui Creangă. El era de părere, de altfel, că numai intelectualii veritabili îl pot înțelege cum se cuvine pe acest artist de mare finețe. Și e, într-adevăr, o probă de finețe să lași impresia că te adresezi copiilor, că le vorbești pe limba lor, despre lumea lor, dar — de fapt — să pui în circulație, sub aparenta simplitate, un gînd dintre cele mai grave, inaccesibil copiilor. Ce i-ar fi fost mai la îndemînă lui Creangă decît o lamentație pe tema copilăriei pierdute? Decît o descriere a mizerei existențe a omului matur? Ideea predestinării în nefericire era un loc comun în atmosfera intelectuală a epocii, așa încît o asemenea întreprindere ar fi găsit terenul pregătit. Însă Creangă nu e omul care să-și declare în public sentimentele. Cel puțin pe acelea deconspiratoare ale intimității stricte. Celelalte, comune, ce-i asigură un loc în rîndul oamenilor cumsecade, pot să circule în voie. Dar pe cele în care se află întreg, trup și suflet, ieșind cu mult în afara tiparelor elementarei cuviințe, devastatoare în hiperbolica lor energie, le păzește cu străsnicie. **Amintirile din copilărie** sînt o confesiune a autorului numai între niște limite foarte generale, neangajante aproape. În sensul restrîns al cuvîntului, de radiografie a sufletului, de mărturisire necenzurată, pînă la capăt, ele stau, mai degrabă, la polul opus. Tipul acesta de confesiune, crudă, masochistă poate, scoțînd la lumină și ceea ce, îndeobște, sîntem deprinși a considera stînjenitor, impudic, umilitor, nedemn va să zică de ochiul semenului nostru, nedemn — se subînțelege — nici de noi înșine, îi displace instinctiv lui Creangă. Chiar dacă, uneori, simte că trebuie să se spovedească, să scape de povara interioară, pe zi ce trece mai grea, își reprimă întîiul impuls, preferînd să o îndure, cu stoicism. Tocmai el, cel care la întrunirile Junimii era neîntrecut în istorisirea anecdotelor „pe ulița mare", el, pidosnicul, „buruienosul" Creangă, este, în ce-l privește, de o extraordinară cuviință și discreție. Contemporanii i-au reținut mai ales „țărănia", pitorescul, exteriorul. Însă cine ar putea emite pretenții la titlul de confident? Poate fratele Zaharia, poate Eminescu. E, în raporturile lui Creangă cu ceilalți, mă gîndesc la persoanele apropiate, o sfială, o rezervă, o cenzură permanente. Are, bineînțeles, cum are oricine, cunoștințe, amici, prieteni. Pe mulți îi stimează, îi prețuiește, îi admiră, le caută tovărășia și sfatul. Dar legăturile acestea, cît de strînse și de sincere, nu trec, totuși, de un anumit prag, dincolo de care e posibilă completa deschidere a sufletului. Mizantropie? Mai degrabă țărănească reținere. Creangă se „rușinează" a vorbi pe șleau despre sine. E pudic din instinct și din calcul : dacă nu se poate ajuta singur, ceilalți cu atît mai puțin i-ar putea fi de vreun folos. Tace și suportă.

Își va păstra, deci, nevindecabila durere pentru sine, silindu-se a evoca în **Amintiri...** doar neasemuita frumusețe a paradisului prin care trecuse. Așa se face că, revelator pentru starea celui care le scrie nu e mai ales ceea ce ele exprimă fără înconjur, cît ceea ce trec sub tăcere ; nu textul propriu-zis, ci subtextul.

În vremea elaborării **Amintirilor din copilărie,** Creangă are în jur de patruzeci de ani. Fotografia din 1878, destinată tabloului Junimii, arată un bărbat la mijlocul vieții, cu fața plină încadrată de o barbă îngrijită și cu buze senzuale de epicureu. Fruntea e netedă, fără riduri, lățindu-se în dauna părului bălai. obrazul destins, imortalizat într-un moment de împăcare cu sine și cu lumea. Doar ochii, ferestre ale sufletului, distonează. Ficși, uitîndu-se fără să vadă, cătînd niciunde. Este privirea unui om furat de propriile gînduri, întoarsă mai degrabă spre înlăuntru decît îndreptată într-o direcție anume. Are la ce se gîndi bărbatul din fotografie. E de douăzeci și mai bine de ani în Iași și n-a avut parte decît de dezamăgiri, tristeți, suferințe. Practic, după plecarea din Humulești, n-a mai cunoscut liniștea. Eșecul căsniciei, excluderea din rîndurile clerului, darea afară din învățămînt s-au succedat într-un răstimp ce abia trece de un deceniu. Și, peste toate, boala, ale cărei prime semne s-au arătat cu puțin timp în urmă. Ori de cîte ori a crezut că și-a găsit, în fine, liniștea rîvnită, aceasta s-a dovedit fragilă și trecătoare. Iar dacă omului i-a fost dat să îndure atîtea, cum să ne închipuim că scriitorul din el a rămas pururea nepăsător, că nimic din calvarul primului n-a găsit ecou în scrisul celui din urmă? Literatura nu e o desfătare a ceasurilor de tihnă, ci cutia de rezonanță a suferinței omenești. Nimeni nu poate face abstracție de sine cînd scrie. Nici măcar vigilentul Creangă. Și condeiul său e purtat pe hîrtie de imensa durere a sufletului. Face tot ce-i stă în puteri ca ea să nu se vadă. Își propune să povestească numai despre minunata copilărie, făcîndu-se a uita cît o regretă. Descrie cu lux de amănunte paradisul, ignorînd infernul ce i-a urmat. Dar, în fața presiunii durerii, puterile omului sînt limitate. Cît de mari ar fi sforțările celui care scrie, sentimentele ce-i umplu cămările sufletești — tristețea, regretul, spaima, disperarea — pătrund și în această aparent senină descriere. Degeaba s-a căznit Ion Creangă să le țină sub control, să le anuleze efectele vizibile. Date pe ușă afară, au revenit prin gaura cheii, prin porii tencuielii, prin crăpăturile dușumelelor. Nu mai au, firește, obișnuita-le vigoare și măreție. Sînt palide, firave, timide, gîtuite, miniaturizate. Însă există, împotriva voinței autorului, mesageri ai imperfect zăgăzuitelor adîncuri. Ar fi o gravă eroare să le minimalizăm însemnătatea, luîndu-ne după infimele lor dimensiuni. Ea este, de fapt, invers proporțională cu întinderea. La rigoare, atîrnă mai greu în balanță decît fericirea risipită cu dărnicie pe toate paginile. Căci, sfrijite, minoritare, ele ne amintesc, de vom fi uitat cumva, că infernul nu este o ficțiune, ci o cumplită realitate și că, deocamdată, artiștii nu se recrutează dintre fericiții locatori ai paradisului, neputincioși să lege două cuvinte ori să miște penelul pe pînză, ci exclusiv dintre nefericiții prizonieri ai infernului lumii.

Adrian OPRINA

Documente

Elena Grigoriu — soția lui Creangă

Întrebat de un țînc, pe la 1883, ce face soția sa, Creangă răspunde întristat : „Hei! mă țîcă! Cucoana mea o fi acum un pumn de țărînă" (G. Călinescu, **Ion Creangă,** Buc., EPL., 1966, p. 150). Tristețea scriitorului nu era justificată căci, la acea dată fosta sa soție era după cum vom vedea, în viață. Alte informații nu aflăm despre ea nici în articolul **Soția lui Ion Creangă** de M. Lupescu (în Ion Creangă, nr. 10, din 1912, p. 309) ci doar că murise de vreo 30 de ani. Știm din actul de căsătorie (Arh. St. Iași, Col. Starea Civilă, Mitrica bis. 40 de sfinți, f. 131 v — 132, act. 125/1859) că avea, la oficierea ceremoniei de căsătorie, 15 ani, deci se născuse prin 1844, în familia preotului Ioan Grigoriu Nu este exclus să se fi născut chiar prin 1845, de vreme ce Ion Creangă, la 13 ianuarie 1860 susținea că avea „14 ani trecuți" (Gh. Ungureanu, **Ion Creangă, Documente,** EPL., Buc., 1966, p. 114).

Frecventele imixtiuni ale socrului — Ioan Grigoriu — în viața tinerei familii au favorizat apariția și dezvoltarea unor neînțelegeri între soți ce au culminat, în 1867, cu părăsirea domiciliului conjugal de către Elena.

La încercările de mediere Elena a ripostat ferm că „nu voește a mai trăi nici o zi cu soțul său" (Lucian Predescu, **Divorțul lui Ion Creangă** în Opinia, XXVII, nr. 7281, din 11 aug. 1931). Creangă credea în 1872 că aceasta era consecința „corupțiunii" unui călugăr, faptă imorală rămasă nesancționată.

Sperîndu-se poate într-o reconciliere, acțiunea de divorț e intentată însă abia la 25 februarie 1873, sentința pronunțîndu-se la 5 septembrie același an. Opinînd că viața trebuie trăită și dincolo de lanțurile căsniciei ori de teama unui nou eșec cei doi nu se recăsătoresc legal ulterior.

Este greu de precizat cum a evoluat viața Elenei Grigoriu în continuare. Oricum, la 9 iunie 1873 închidea ochii tatăl său, fără a-i lăsa moștenire o locuință. Dacă pînă atunci putea locui cu el, suportîndu-i chefurile prelungite, de acum încolo trebuia să-și găsească adăpost în altă parte, locuința parohială trebuind a fi eliberată.

Intrînd în cel mai desăvîrșit anonimat îi mai semnalăm existența la 5 octombrie 1881 cînd semna, impropriu, Elena Creangă, pe consimțămîntul de căsătorie al fiului său, sublocotenentul Constantin Creangă. După o căsătorie eșuată, din vina sa dar și a fostului ei soț, Elena Grigoriu s-a stins prematur din viață la numai 40 de ani, în ziua de 29 martie 1884.

Actul de deces al Elenei Grigoriu

Registru stărei civile pentru morți, nr. 321. Elena Grigoriu. Din anul una mie opt sute opt deci și patru. Luna Mart, diua trei deci și una, ora unspredeci dimineața. Act de mórte a Dnei Elena Grigoriu de trei deci șese ani, de religie ortodoxă, divorțată, domiciliată disp. II, mórtă alaltăieri la douădeci și nouă mart, ora șese post meridiane, în casa din strada Palatu, cu nr. 91. Martori au fost D. Costachi Dodon, de patru deci și cinci ani, aprod, domiciliat în disp. III, și D. Soroceanu, de opt deci ani, liber, domiciliat disp. III, care au subscris acest act după ce li s-a cetit, împreună cu noi și cu D. Herman Ulrich, verificator de morți, domiciliat disp. III, care au constatat acest cas de mórte. Făcut de noi Petru Verussi, consilier comunal și oficer stat civil comunei Iași.

Marturi (ss) indescifrabil

Verificator (ss) Ulrich

Oficer stat civil P. Verussi.

(Arh. St. Iași, Col. stare civilă a municipiului Iași, Morți 1884, desp. II, IV, V, vol. II, p. 123).

Convorbiri — 1889

După Ioan Slavici și A. D. Xenopol, proaspătul atașat de ambasadă (ca ajutor junimist) Duiliu Zamfirescu trimite revistei „ilustrate" italice căutînd să surprindă un anumit și mereu tentant specific local. Acesta e urmărit nu în linia sinuos-zigzagată a Apeninilor, a colinelor Romei ori în adîncimea săpăturilor etrusce și nici în „nocturnul" hipnotic-lacustru venețian ori în înfloritoarea cultură și dramatica istorie florentină (sub de Medici, de pildă, ca mai toți predecesorii) ci în moliciunea aparentă și asprimea socială a litoralului peninsular sudic, cu clarități marine celeste și tălăzuiri neprevăzute de vendetă corsicană. Viitorul romancier, autor al unei largi fresce evocative cum ar fi **Neamul Comăneștenilor,** de acasă, nu e tentat deocamdată nici de prea multă invenție epică, nici de potențarea artistic-problematică a „realului" parcurs, ci tratează mai curînd modern, „reportericește", drama unui bătrîn pescar (și vîslaș de ocazie pentru agrementul vilegiaturiștilor străini), dramă provocată de „infidelitatea" unui segnor ce-i seduce „dintr-o privire" încrezătoarea și fermecătoarea fiică, diseusă amatoare, frenetic aplaudată în locante sezoniere, cu acompaniamentul nelipsitului manager ghitarist „ghebos" și gelos, profitor și intrigant. Frumoasa Nanina, ce vrăjește auditoriul cu glasul, mandolina, sfiiciunea copilului sărac și tristețea melodiilor, este repede reperată de impetuosul don Fabrizzio (desigur cam plictisit de vechea achiziție, donna Giulia). Nanina acceptă lesne propunerile versate ale contelui și, la una din vizitele ce-i face în fascinantul (pentru ea) apartament, constată că-i abandonată și înlocuită. Știindu-și din instinct farmecele (mai puțin naivitatea), caută să-și recapetele iluziile, spionată cu aviditate de ghebos (excelentă pagina furișării umbrei șovăielnice pe lîngă unda misterios șopotitoare a mării în beznă). Spionul „rănit" o denunță bătrînului care nici el nu fusese „orb". Dar tatăl nu-și tratează cu violența scontată progenitura sedusă și adînc nenorocită, ci pregătește meticulos și în taină răzbunarea „sîngelui său" : anume, răsturnînd în valuri cu luntrea-i iute barca „irezistibilului" tocmai cînd corupătorul adulmeca îndelung făgăduințele unor noi desfătări. Odată cu impactul violent al bardului urmărit cu tenacitate satanică și momente de „suspans" reușite, bătrînul dă dovada nebuniei într-o explozie de gesturi triumfale. Nanina își riscă (sau își pierde?) simbolic și... cinematografic viața sărind în adînc să-l salveze pe Don Fabrizzio.

Relatare netedă, fără „tolstoianismul" rîvnit în pregnanța caracterologică și finețea de nuanță în mirabile analize psihice ; totul este acum cu intenție redus la sugestivitatea (polivalentă) a peisajului ca decor și „cadru" insolit. Spre deosebire de alți peregrini români, cam uimiți peste măsura decenței de priveliștea **almei mater,** la D. Zamfirescu se distinge ceva din „aristocratismul" omului de cultură și gust, avizat și întrebător, „lacom" și distant ; privirea focșăneanului este a unuia dornic să ardă la nivelul proprie-i fantezii ipostazele ieșite din comun ale înfățișării lumii, depășind în grabă presupusul și „necesarul" discurs livresc. De pildă, spre Torre d'Astura, uscatul strînge în brațe puternice orășelul tăcut al poeziei : Anzio ; de la Cicerone (numai?) valul mării sună, valul trece, zidurile vilelor patriciene rămînînd eterne ca și gloria romană ; dar marea se ridică amenințătoare, coama tulbure izbește cu furie zidurile, recăzînd, frîntă. pe spate ; „rigle" verzi și înspumate „se aleargă", oglinda golfului se sparge, iarăși valurile se lovesc „sînuri de sînuri", se înalță, cad, zdrobindu-se într-un viscol de „praf umed". E carnavalul himeric al unei lumi de sirene, de tritoni, de nimfe, cărora „vîntul le taie forme rotunde și brațe agitate" — și într-un asemenea decor de peliculă-raliu se înfiripă povestea pescarului Alesio și a frumoasei Nanina. Evident, „corespondența" are și o dedicație... dezinteresată : „Către donna Bianca d. G.".

Lucian DUMBRAVĂ

CENTENAR CREANGĂ

Ioan Grigoriu — socrul lui Creangă

Între persoanele aflate în anturajul lui I. Creangă, o scurtă perioadă a fost semnalat și socrul său Ioan Grigoriu. Iată motivația pentru care vom contura cîteva elemente biografice ale existenței sale.

Sînt cunoscute repetatele vexațiuni la care a fost supus I. Creangă de către acesta, încă din primele luni de la căsătorie („socrului meu... e-am fost desăvîrșitul sacagiu, rîndaș, cărătoriu de vin și rachiu de pin crișme, ba chiar și întregul lăutariu") care au culminat cu incidentul din noaptea de 12/13 ianuarie 1860 („cînd era să mă și gîtuie cu totul") (Gh. Ungureanu, **Ion Creangă. Documente,** Buc., EPL, 1964, p. 112—117).

Ca urmare a petrecerilor repetate, de fapt adevărate orgii, și a atitudinii brutale față de ginere, superiorii au decis sancționarea lui Ioan Grigoriu — în realitate unicul vinovat — dar și I. Creangă a fost pedepsit cu arest. Aceste măsuri au temperat, momentan, disensiunile dintre socru și ginere. Resentimentele și-au urmat însă cursul ascendent și ele vor culmina pînă la divorțul lui I. Creangă de fiica lui Ioan Grigoriu. Deocamdată însă s-a optat pentru separarea ginerelui de socru, Ion Creangă mutîndu-se la 23 martie 1863, atît cu serviciul cît și cu locuința la Mănăstirea Bărboi.

Din investigarea unor surse rezultă că Ioan Grigoriu s-a născut prin anul 1817. Nu cunoaștem ce studii a urmat, dar din scrisul său (după 1870) cînd utiliza o scriere chirilică rudimentară, ar rezulta că nu le dedicase prea mulți ani. Scrisul nu-l prea atrăgea, motiv pentru care apela la ginere cînd trebuiau întocmite diverse situații sau acte. Oricum, la 30 martie 1846 a fost hirotonisit, iar în anul 1859 funcționa la biserica 40 de mucenici. Aici a funcționat pînă în anul 1870, cînd, la 25 august i s-a aprobat demisia. La 5 septembrie același an era recomandat să ocupe locul rămas vacant prin decesul lui Vasile Coroi, la biserica Sf. Gheorghe Lozonschi. Ca urmare, la 12 septembrie 1870 prin înalta carte de permutare nr. 1746 era investit la respectiva biserică, instalat fiind la 24 septembrie 1870. La 19 octombrie 1870 epitropii bisericii 40 de mucenici îl reclamau că nu părăsise încă locuința parohială, cerîndu-i-se „să deserte fără amînare casile", fapt încheiat pînă la 9 noiembrie 1870.

Nici la Sf. Gheorghe Lozonschi, Ioan Grigoriu n-a funcționat prea mult, solicitînd, la **10 martie 1871** să fie mutat la Cuvioasa Paraschiva de sus, în locul rămas vacant prin dispariția lui Costache Pavilescu. Și de această dată doleanța îi este satisfăcută, prin cartea de mutare nr. 1330, începînd cu 18 august 1871 ființează la noua parohie. În pofida bătrînețelor care-l asaltau, Ioan Grigoriu nu-și schimbase conduita prea mult, fiind tot mai greu suportat de enoriași. La noua parohie n-a funcționat prea mult, la 9 iunie 1873 trecînd în eternitate. La 20 noiembrie 1873 în locul său era angajat Gheorghi Costin, peste el așternîndu-se uitarea.

*

Adeverința. Subsemnatul iconom Ionu Grigoriu, primindu Decretulu Înaltei Chiriarhie sub nr. 1746 prinu Siinția Sa sub Protoeru sept. I-a pentru permutarea me de la Biserica Sinților 40 de martiri la Biserica Sant Gheorghe, pronumită Lozonschi cu serviciulu de preutu anu datu acesta. I. Ioan Grigoriu, 1870 septem. 20 (Arh. St. Iași, fond mitr. Mold. permutări de preoți, Ds. 32/1871, f. 93).

*

1871 mart 10. Onorabilei Protoierii a orașului Iassy. Pe lîngă suplica ce au adresat onorabilei protoierii poporenii bisericei în patronul bisericei precuvioasa Paraschiva din Muntenimea de sus, pre care mă ceru de servitoriu la ei, vin și cu profund respect a ruga pe onor protoerie se bine voiască a înainta lucrările ce va găsi de cuviința pentru strămutarea me de la Biserica pronumită Lozonschi și statornicirea me la sus mencionata biserică I. Ioan Grigoriu.

(Arh. St. Iași, fond cit., f. 49).

*

Adeverință Sftie Sa Iconomul Ioanu Grigoriu prin adresa primăriei nr. 10347 din 19 septemvrie 1870 ; motivatu dupre adresa Protoerii Urbei Iassy nr. 309 să recomendată subsemnatului ca preotu servitoriu la besserica Sftul Gheorghie Lodonscie. Dreptu care pasindu la aciasta îndatorire la 20 septemvrie 1870 a funcționat pînă astăzi cu tótă buna cuviință; voindu încă a continua serviciul pînă la 30 iunie 1871, cîndu atunci dupre permisiunea ce o are de la Chiriarhie se va permuta unde este renduitu de chiriarhie. Totu odată aretu ca Sfție sa să primitu salariu cuvenitu pănă la 1 aprilie 1871, iaru din trilunia presentă a primitu, uon acontu de 6 șasă galbeni remanendu restul a și lu primimi la finitulu triluniei. Dreptu care spre sciintă și regulă amu datu aciastă subscrisă de mine în calitate de epitropu mencionatei besserici N. Popescu, 1871 iunie 10 dile Iassy.

(Arh. St. Iași, fond cit., f. 51).

Actul de deces al lui Ioan Grigoriu.

Registrul Starei civile pentru morți. N. 338. Preutul Ioanu Grigoriu. Actu de mórte. Din anul una mie optu sute șepte deci trii, luna iunie diou unspredece, din zi. Actu de mórte a preutului Ioanu Grigoriu de cinci deci șepte ani, de religiune ortodocse véduv, domiciliat în despărțirea I. Motru alaltă eri la noue iunie, oara unspredece antimeridiane, în casa din Strada Păcurari cu N. Marturiau fostu D. Gheorghie Constantinescu, de patru deci duoi ani preut, domicilat în desparțirea I și D. Costache Sava de treideci doi ani, casapu, domiciliat în despărțirea a V cari au subscrisu acestu actu, împreună cu noi și cu D. Stan Anastasescu de douădeci trii ani, verificator de morți, domiciliat în despărțiria V care au constata acestu casu de mórte. Făcut de noi, Alecsandru Baronzi, oficer state civil al comunei Iassy, desparțiria I și II. Marturii : (ss) Gh. Constantinescu, Costachi Sava.

Verificator (ss) indescifrabil)

Oficiar stare civilă (ss) A. Baronzi

(Arh. St. Iasi, Col„ Stare Civilă Iași, Morți, Desp. I—II, vol. II, f. 140, verso).

Gh. SIBECHI

„Un martor privilegiat“

Profesor la Universitatea Alberta din Edmonton, autor al unor cărţi despre Mauriac, T. Mann, Gide, Camus, Sartre, Moravia etc., Myo Kapetanovich consacră un eseu operei poetice şi picturale a lui Mimmo Morina, eseu intitulat **Sfidarea imposibilului** (**Le Défi de l'impossible**, Euroeditor, Luxemburg, 1989). Mimmo Morina este un nume cunoscut iubitorilor de poezie de la noi, datorită atît celor două culegeri tipărite de editura Univers (**Cavalcada inocenţilor**, 1974, traducere şi prefaţă Dan Ciachir, **Insula regăsită**, 1987, traducere Geo Vasile, prefaţă Marin Sorescu) cît şi neobositelor sale strădanii în direcţia stringerii legăturilor dintre poeţii de pe toate meridianele. De altfel, într-un scurt cuvînt introductiv, Georges Emmanuel Clancier subliniază vocaţia europeană a acestui sicilian (director al revistei **NEuropa**) care, păstrînd nealterată nostalgia meleagurilor natale, s-a lansat, cu convingere şi ardoare, într-o acţiune poetică şi culturală amplă, mărturie a încrederii în forţa cuvîntului şi în prezenţa exemplară a Poetului în viaţa cetăţii. Din interviul pe care Mimmo Morina îl acordă lui Myo Kapetanovich şi care precede eseul propriu-zis putem deduce însă şi rolul delicat, deloc confortabil, ce-i revine drept urmare a poziţiei sale instituţionalizate: ca secretar general al Organizaţiei Mondiale a Poeţilor, el are obligaţia de a apăra poezia (şi poeţii) într-o epocă dominată de progresul tehnic şi de invazia mijloacelor publicitare. Pentru Mimmo Morina, poezia este o „chestiune de credinţă“ iar poetul un „martor privilegiat“ şi „simbolul însuşi al speranţei“. Scriitorul se declară ostil violenţei, anarhiei, dogmelor, rutinei, conformismului, servilităţii; literatura trebuie să servească valorile libertăţii, ale demnităţii umane, să fie o cale de „deschidere“ şi un mijloc privilegiat de contact. Să notăm şi refuzul modelor, al încadrării în şcoli, curente, grupuri etc., socotite manifestări de „exhibiţionism intelectual“. Nu are rost a discuta aici această atitudine, formulată cu o destul de excesivă vehemenţă; de remarcat însă că Myo Kapetanovich pare a respecta punctul de vedere al lui Morina, întrucît în întregul volum nu face trimitere decît la un singur scriitor modern, poetul francez Jacques Prevert. Revenind la interviu — dens, plin de miez, evitînd chestiunile paraliterare —, să spunem că el conturează limpede profilul unui poet care a reuşit să confere credibilitate unor idei considerate de mulţi utopice, şi derivînd dintr-un umanism generos, militant şi eficient.

Cele zece capitole ale eseului urmăresc evoluţia poeziei lui Mimmo Morina în desfăşurarea ei cronologică, volum după volum. Debutul corespunde, fireşte perioadei „uceniciei existenţiale“, perioadei tatonărilor şi încercărilor în marile teme poetice. Prima culegere poartă un titlu în engleză (**I want to pay myself**, scrisă în 1955), semn al vocaţiei internaţionaliste de care am amintit şi care va fi confirmată prin folosirea alternativă a două limbi, franceza şi italiana. **Le Fragole** (1964) marchează o lărgire sensibilă a universului liric: lumii mediteraneene i se opun ceţurile nordului, puritatea e agresată de corupţie şi de luxură, armonia lumii e ameninţată de birocraţie şi de minciună. În **Psyche** (1967) predomină rememorarea: poetul îşi reface itinerariul existenţial, scoţînd în relief momentele decisive, cruciale; evocarea dictaturii şi a războiului îşi găseşte, în final, replica în poemele erotice prin care se exaltă virtuţile memoriei: „Iată de ce fericirea memoriei e comparată cu strălucirea unei dimineţi senine, a unui cer de vară răcorit de trecerea unei averse. (...) Poetul culege elementele satisfacţiei ultime în certitudinea iubirilor trecute. (...) Viaţa merită să fie trăită. A iubi şi a povesti într-o manieră superb lirică acest fapt fundamental înseamnă întotdeauna a reinventa, a reintegra umanitatea“. Exegetul consideră volumul din 1970, **Sei tu la terra**, drept centrul creaţiei de pînă acum a poetului, cartea în care viziunea sa despre lume şi concepţia despre rolul creatorului îşi află expresia cea mai deplină; poetul stăpîneşte o scriitură laconică, nervoasă, trece cu rapiditate de la ironie şi sarcasm la tragic, de la austeritate la exuberanţă, de la deziluzie la speranţă şi încredere. Şi, încăodată, temele fundamentale sînt iubirea şi nostalgia originilor: „Forţa amintirii este nu doar cheia de lectură dar şi — înainte de toate — soluţia fericită, concluzia de neînlocuit a poemelor sale“. Ulterior, poetul recurge la o compoziţie a volumelor sale tot mai elaborată. **Contrappunto** (1974) utilizează sugestii muzicale combinate cu formule picturale; discursul se eliberează, dobîndeşte o coloratură aproape suprarealistă. Avem a face şi cu un contrapunct ironic, ironia vizînd snobismul, rutina birocratică, oportunismul. Dacă **A canne mozze** (1978) merge şi mai departe în direcţia ironiei şi a creionării unei lumi amintind de universul kafkian, **Poiemata** (1986) e o celebrare a actului creator, o „laudă a poeziei“, o încercare înfrigurată de regăsire a originilor. Myo Kapetanovich analizează şi volumul încă inedit (aflat, după cît se pare, sub tipar) **Bordereau**, în care relevă viziunea unei civilizaţii obsedată de tehnică, de consum, de cîştig, viziune adesea caricaturală, apocaliptică. Ultimul capitol se ocupă de opera picturală a lui Mimmo Morina, în care criticul vede o activitate complementară ce „garantează integritatea operei şi unitatea mesajului“. Jocurile coloristice, decupajul cadrului, combinarea formelor transpun obsesii şi visuri, sugerînd posibilitatea unor corespondenţe profunde, a unei armonii şi al unui echilibru către care tinde, de fapt, întreaga creaţie a lui Mimmo Morina.

Eseul lui Myo Kapetanovich e scris cu pasiune şi înţelegere, lectura e atentă, minuţioasă, sistematică, fraza — de o rafinată eleganţă. **Sfidarea imposibilului** (titlu camusian) e o excelentă carte de vizită pentru autorul **Insulei regăsite.**

Bogdan CĂLINESCU

panoramic

Nicolae SAVA: „Privighetoarea“

Normal, această carte a lui Nicolae Sava (**Privighetoarea**, Editura Junimea, 1989) se înscrie printre încercările recente de a înnoi limbajul poetic sau, măcar, de a-i semnala necesitatea primenirii. Cum altfel ar trebui interpretat un titlu de capitol precum „Fragmente de roman“, ca şi dispunerea neversificată a textului, continuă, în oglinda paginii? Înregistrăm astfel încă un simptom al mult discutatei „crize“ pe care ar traversa-o poezia contemporană. Dar acum, încă mai limpede decît în cazul altor autori, devine evident faptul că invocata criză priveşte mai curînd expresia, şi mai puţin sursele intime ale creaţiei. Firesc, din moment ce există un raport invers între întinderea nelimitată a **poeticului** şi aspectele numărate pe care le poate lua scriitura. Experienţele „textualiste“ au grăbit epuizarea acestui inventar. „Nu există subiect care să nu-i aparţină / poetului n.n. / — politica, economia, industria, îndeletnicirile agentului de bursă, la fel ca şi apusurile de soare şi sufletul omenesc“, scria R. W. Emerson. Însă nu fiecărui subiect / teme îi corespunde şi o modalitate proprie de transfigurare literară. Situaţia este indirect divulgată de intruziunea, mai mult sau mai puţin viguroasă, în domeniul altor genuri. Iată, Nicolae Sava pare să cocheteze cu epicul (romanesc), deşi avem de a face aici cu un simplu gest de simulare, însuşit ironic şi marcînd, de fapt, inadecvarea poeticii tradiţionale la unele fenomene actuale, ca vieţuirea şablonizată şi nivelarea sentimentelor, de pildă: „Firesc ar fi să port acelaşi model de pantofi cu ai dumneavoastră să zîmbesc la fel de amabil ca şi dumneavoastră să răspund la fel de inteligent ca şi dumneavoastră la ironiile dumneavoastră să trăiesc aceeaşi viaţă de familiuţă ca şi dumneavoastră livada mea de cireşi de acasă firesc ar trebui să înflorească odată cu viaţa dumneavoastră să-mi uit adolescenţa pe banca din parcul oraşului unde aţi sărutat dumneavoastră prima femeie şi dacă aş apăsa pe un buton pentru stările mele zilnice rece cald fierbinte aş şti că acord atenţia cuvenită acestor probleme de regie să trec prin viaţă încheiat la suflet cu toţi nasturii dar“. (**Fericită lume a roboţilor**).

În fond Nicolae Sava rămîne un poet din spiţa celor cu simţurile nealterate, bîntuit de nostalgii şi năzuind către visare. Discursul lui din **Privighetoarea** vine să apere tocmai aceste atribute, însă nu prin supralicitare ci, dimpotrivă, prin etalarea unei modernităţi care se resimte de absenţa lor: „Atenţie poate trece întregul convoi de cuvinte minele dedesubt stau cuminţi o eventuală declanşare nu ar stîrni decît o adiere ironică şi tiptil tiptil cu amintirile frumoase în colţul enigmatic al gurii (vezi Mona Lisa lui da Vinci) vom trece podul acesta trepidînd emoţionat sub tălpile noastre din buzunare ne curg stele furate împrăştiindu-se înapoi pe cer aştepîndu-ne la altă-ncercare la celălalt capăt al acestui pod catartic peste care curge calea lactee despre ea ne-a vorbit atît de frumos fostul nostru profesor de geografie care acum (scuzaţi) e mort de-a binelea“. (**Podul**). După cum se vede Nicolae Sava a deprins foarte bine tehnicile zise „postmoderniste“, pentru ca să le introducă într-o formulă de ambiguitate care inversează obsedant sensurile, în aşa fel încît pe orizontul fiecărui tablou să domine, implicit sau explicit, simbolul „privighetorii arse“...

Dacă în „Fragmentele de roman“, pe care deja le-am amintit, în ecuaţia autocontemplării era introdus mai ales textul, uneori pînă la limita destructurării, în următorul capitol („Semnul de întrebare“) prevalează preocuparea faţă de condiţia poetului, încercat de singurătate (**De la cuvintele simple**) şi de conflictul între istoria personală şi istoria obiectivă (**Confuzie istorică**), claustrat într-o provincie căreia zadarnic îi caută marginile (**Al doilea poem celebru**). Pentru ca în final („În aripi de gală“) poetul să recurgă la memorie şi să se salveze în lăuntru (asta însemnînd redescoperirea vîrstelor copilăriei şi adolescenţei), renunţînd la un iluzoriu zbor în afară. Cu **Privighetoarea** Nicolae Sava ne-a dat o construcţie poetică reuşită, interesantă prin înclinaţia spre problematizare şi atent echilibrată prin maniera rostirii.

Emil NICOLAE

Dan ANGHELESCU: „Poeme“

A patra — dacă nu mă înşel — carte a lui Dan Anghelescu, tipărită, recent, la Editura Eminescu, se intitulează, programatic simplu: **Poeme.** Aproape sigur aflat sub semnul de neşters al spaţiului originar — cel moldav — autorul transferă, cu sau fără voie, pecetea acestuia pe fiece vers, în fiecare poezie. Şi această pecete este semnificată de refuzul net al jocului şi gratuităţii, al teribilismelor şi trecătoarelor mode, de propensiunea către puritate, discreţie, către cuvintele noastre cele de toate zilele care să traducă sentimentele noastre cele de toate vieţile. Poetul nu-şi propune experimente ori revoluţii în planurile semantic sau formal: pornind de la adevărul că distanţa cea mai scurtă dintre două puncte este linia dreaptă şi interesîndu-l, mai presus de toate, comunicarea imediată şi deplină cu cel căruia i se adresează, el adoptă limbajul simplu, care nu are nevoie de cedări, a căror frumuseţe şi profunzime sînt perceptibile din primul moment, de la prima vedere, aceasta neexcluzînd existenţa unor meandre generate de faptul că, totuşi, universul fiecărui poet este unul labirintic. Calm şi tensionat în acelaşi timp (starea de dublu fiind necesară pentru perceperea exactă şi, respectiv, integrală, întru materializarea căreia converg toate simţurile, aflate în stare de alarmă), el se lasă agresat, apoi bîntuit şi, în fine, invadat pe deplin de o realitate pe care o trans-scrie, re-scriindu-se, realitatea, el şi lectorul nefiind altceva decît vase comunicante în care ritmează un lichid incandescent şi mirabil, sîngele fierbinte al vieţii adevărate.

Chiar dintru început, în **Odă limbii române**, afirmaţiile de pînă acum îşi găsesc suportul practic: „În graiul nostru limpezind dulci lave / Ni-e sufletul, seninul şi cerescul, / Ca un tărîm de aer unde-n cărări suave / Purtînd o stea povară visează EMINESCU. /.../ Cum nu m-aş face o frunză prin cuvinte / Cu mîini de aur, toamna-n văzduh să scrie carte / Cît limba românească e-o Dunăre fierbinte / Şi-o sorb spre-a fi în suflet întreg şi fără moarte“. Alte puncte de sprijin, tot atîtea argumente, se întîlnesc în poemele care urmează, tranşant împărţite, datorită tematicii, dar şi modalităţii de abordare, în două secţiuni distincte, fiecare dintre ele avîndu-şi farmecul particular, existenţa ambelor (iarăşi semnul dublului!) probînd deschiderea autorului, dorinţa sa de a nu se înscrie în repetabil. În prima categorie, aparţinînd poeziei pe care aş numi-o a cotidianului şi a citadinului, reuşitele notabile sînt cele intitulate **Oraş de veghe, Peisaj stradal, Desen pe asfalt, Gări de toamnă, Serbarea fericirii cotidiene, Confesiunile unui om de treabă, Civilizaţie de consum, Computer, Plimbarea de seară, Anticariat, Instantaneu.** În cea de a doua, unde predominante sînt accentele cumva exotice, oricum livreşti, rezultînd în urma visării unei alte realităţi, notabile sînt poemele **Ceas de fîntîni, Declaraţie de dragoste, Tratatul despre insule, Port de cuvinte, Cîntînd lîngă domnul Baudelaire, Scrisoare către Isadora, Poem în sticlă, Epistolă sentimentală, Scandaloasa şi neconcludenta epistolă a unui provincial, Utrillo.**

Avînd curajul să fie, către sfîrşit de secol XX, romantic sincer şi simplu, contemplînd şi implicîndu-se, Dan Anghelescu se dovedeşte a fi un poet adevărat, care incită şi convinge. Expediind către noi aceste poeme-scrisori deschise, autorul deschide sufletele fiecăruia dintre noi, precum ferestre către frumos şi peren.

Dorian OBREJA

Mira LUPEANU: „Călăuza luminii“

O poezie de notaţie scrie Mira Lupeanu în **Călăuza luminii** (Ed. „Albatros“, 1989), unde sugestia, descrierea, conturul general al lucrurilor, picturalitatea, grija pentru elementele prozodiei tradiţionale, intenţia realizării „muzicalităţii“ reprezintă obiectivele majore. Cum anticipă chiar titlul volumului, Mira Lupeanu face o „risipă de lumină“ în poemele sale care respiră, în majoritatea lor, un aer convenţional; revărsări de polen, cîmpuri albe, suavităţi şi vagi melancolii de album îşi fac loc în versuri de o transparenţă „jucată“, adesea, invocată mereu: **Sub vignetă tricoloră, Dăruire, Respiră în alb, Limpeziri, Recoltă de zbor, Melancolie albă, Ramură de salcie, Zahăr din vată, Viciul luminii, Suav, suav... Sărut de culoare, Dăruiri în toamnă, Polen pe gheaţă, Joc alb, Sub căi stelate, Ghioc-ghiocel, Primăvară, Hieroglifele luminii** — poeziile Mirei Lupeanu se fixează într-un spectru de culori unde nu poate rodi, desigur, decît un „adevăr sublim“. Rareori, cînd îşi face loc evenimentul biografic evocînd figurile celor ai casei (tatăl, mama, fiul), în universul domestic, liniştit, se simt nelinişti care sînt însă repede topite în efluvii de lumină şi culoare: tristeţea de la moartea tatălui, de pildă, se destramă în risipa oarbă a strălucirilor de tot felul: „Cu sorţii mici de aştri-ai nălucirii, / Să pîlpîie-ntre noi bolta-adusă-aproape; / În pulberea risipei oarbe-a strălucirii / Pămîntul îmi ia forma clară să te-ncapă: / Te simt şi-n lutu-mi viu sparg nuferii sub pleoape / Umplînd grădina plînsului de floare / Şi ne adună drumu-ntoarcerii pe ape / În undele unite să-nfioare“ (**Retur**). În general, Mira Lupeanu îşi compune versurile corect, fără accidente, ritmul şi rima jucînd un rol esenţial; totuşi, nu de puţine ori corsetul lor mai impune şi astfel de licenţe greu de acceptat: „Primeşte-mi aurul cuvintelor străine / Al căror preţ din ce-i al meu l-am smult / Şi-mi mai rămîne golu-ntreg durut“ (**Ochii visători**). Versul emblematic al poeziilor Mirei Lupeanu rămîne „În plină lumină, sărut de culoare“.

Caius DRAGOMIR: „Pluralitate“

Un poet cultivat, fin, inteligent este Caius Dragomir. Volumul său, **Pluralitate** (Ed. „Dacia“, 1988), cuprinde patru secţiuni — trei de versuri şi una de poeme în proză —, inegale valoric e adevărat, lăsînd totuşi în final o impresie favorabilă, de poezie elaborată, cu mize mai mari decît simpla/compunere în versuri. Ceea ce strică poemelor din primele două părţi ale cărţii, **Ipoteze** şi **De anima**, este limbajul de eseu, gen „primordialitatea inalterabilă“, „nerepetabilitatea originilor pure“ (**Schoenberg sub escortă**), „alcătuirile indestructibile ale întrebărilor“ (**Vita nova**) etc. Cînd nu e apăsată de discursivitate, poezia lui Caius Dragomir „scapă“ în scenarii mitologice (**Tinereţea hecatonchirilor**, o reluare lirică a „poveştii“ celor trei fraţi ce păzesc Insulele Fericiţilor: Briareos, Kottos şi Gyges), dar, mai ales, respiră liber în comprimatele din **Relieful tăcerii**, unde tensiunea ideii şi polii imaginii nu mai găsesc locuri de dispersare; sînt „doi“ poeţi în **Pluralitate**: îl prefer pe cel de-al doilea, dintr-un poem ca acesta: „Să porţi / prin lume / batista / negru-înstelată / şi zîmbetul / indecis al Ariadnei“. Titlul acestei a treia secţiuni este o definiţie a poeziei: un **relief al tăcerii**, în fond. Sînt şi aici destule locuri banale, dar şi (nu puţine!) semne clare de poezie adevărată, ca, de exemplu, definiţiile omului („Omul — amintire / transparentă / a nemuririi“) ori corpului („această decepţie / şi resemnare / a spiritului“). Poemele în proză din **Existenţă** se dezvoltă sub semnul propoziţiei „existenţa devine repede parabolă“: textele din ultima parte a volumului nu sînt încă parabole, reproducînd esenţa iar nu „povestea“ lor. În totul, **Pluralitate** ne arată un poet cu resurse.

Ioan HOLBAN

„Dramaturgia istorică română contemporană“

Volumul **Dramaturgia istorică română contemporană** (antologie, studiu introductiv, cronologie, prezentări, repere critice şi bibliografie de Ion Nistor), apărut la Editura „Albatros“ în colecţia „Sinteze-Lyceum“, impune un editor avizat şi un volum valoros, deosebit de util pentru studiul literaturii române contemporane. Continuînd metoda de lucru cunoscută din cele două volume apărute în 1981, Ion Nistor se referă în volumul recent, exclusiv, la „drama istorică contemporană“, completînd în acest fel alte două lucrări de valoare realizate de Valeriu Râpeanu (**O antologie a dramaturgiei româneşti 1944—1977**, 1978) şi Ion Zamfirescu (**O antologie a dramei istorice româneşti**, 1986). Potrivit colecţiei „Sinteze-Lyceum“, au fost incluse în acest volum şapte piese reprezentative pentru dramaturgia istorică actuală, grupate în ordinea cronologică a naşterii autorilor respectivi. Lucrările incluse în antologie sînt următoarele: **Petru Rareş sau Locţiitorul** de Horia Lovinescu, **Io, Mircea Voievod** de Dan Tărchilă, **Iancu la Hălmagiu** şi **Urme pe zăpadă** de Paul Everac, **Săptămîna patimilor** de Paul Anghel, **Muntele** de Dumitru Radu Popescu şi **Răceala** de Marin Sorescu.

Textul propriu-zis este precedat de un amplu studiu introductiv (p. V—XXVIII) în care se reliefează dimensiunea, originalitatea, semnificaţia etică şi estetică şi actualitatea (validată de sufragiile criticii de specialitate şi ale publicului spectator) pieselor antologate, autorul realizînd un pertinent excurs interpretativ din perspectivă cronologică şi tematică referitor la teatrul de inspiraţie istorică şi îndeosebi la realizările literaturii române actuale în acest domeniu. Deosebit de interesante şi utile sînt însă consideraţiile lui Ion Nistor privitoare la fiecare lucrare în parte, el realizînd un fel de „Micromonografie“, pe baza analizei şi a argumentelor convingătoare care duc, logic, la concluzia (p. XXVII) că „teatrul istoric actual este expresia unui proces de asumare conştientă a istoriei, iar situarea în istorie oferă dramaturgului perspectivă şi adîncime“.

Tot ca un fapt inedit (chiar şi pentru colecţia respectivă) trebuie considerată includerea în ediţie a unor opinii critice fragmentare despre autori şi piese, şi mai ales **mărturiile de creaţie** ale dramaturgilor contemporani din ţara noastră care au ilustrat teatrul istoric. Sînt invocate astfel aprecieri cu caracter general sau comentarii la unele spectacole, dar şi nume de prestigiu în critica teatrală românească.

Ilie DAN

Dorin BUJDEI: „Peripeţiile iepuraşului Emanoil“

Cred că a scrie cărţi pentru copii e un lucru foarte greu şi riscant. Copiii sînt — afirmaţia poate părea paradoxală — mai puţin „creduli“ decît adulţii, mintea lor încă nu este o fabrică de semnificaţii, şi, dacă epicul unei cărţi nu are consistenţă şi veridicitate (chiar aceea a fantasticului), nu se lasă ademeniţi de el. Nu poate decît să nedumirească şi să întristeze calitatea majorităţii producţiei noastre editoriale pentru copii. În afara cîtorva nume prestigioase, asumîndu-şi cu bune rezultate susamintitul risc, apar peste noapte autori care, mînaţi de dorinţa publicităţii, confecţionează la minut rime sărace cu duhul, poveşti-emanaţii ale unor minţi greoaie şi reci (suferind de un minus, nu de un surplus al imaginaţiei), „învăţăminte“ plicticoase şi agresive. Dacă asemenea cărţi nu stimulează fantezia copiilor, cu atît mai puţin pot să educe în sensul adevărat al cuvîntului.

Am în faţă **Peripeţiile iepuraşului Emanoil** („Junimea“, 1989, autor Dorin Bujdei, ilustraţii Mati Bo), carte care pare să fi depăşit în bună măsură dificultăţile genului, oferind o lectură plăcută şi antrenantă. Iepuraşul Emanoil, în urma unei lovituri, uită că e cel mai fricos animal. Amnezia îi anulează toate inhibiţiile şi complexele de victimă perpetuă. Revolta lui, manifestată printr-un tupeu de zile mari, sperie „personalităţile“ pădurii: Emanoil a turbat, sau a înnebunit! Cine ştie de ce e în stare! Frica lor creează confuzii, conferă dimensiuni fantastice sau atribuie alte semnificaţii celor mai mici gesturi ale protagonistului: vulpoiul Talabă, Lupul fioros cel cu trup armonios şi Ursul Calancea-Malacu oferă spectacolul trist al fugii ruşinoase dar sănătoase din faţa prezumtivului pericol, acţiune sancţionată printr-o cascadă de ironii de cîrcotaşa gaiţă Rita.

Toate ca toate, dar după ce i-a pus pe toţi la punct şi şi-a făcut o mulţime de duşmani (umilinţa îndurată de cei mari e cel mai sigur mijloc de a le trezi ura), Emanoil se plictiseşte. Dar nu şi adversarii lui care, adunaţi într-o şedinţă fulger, pun la cale vendeta. Rezultatele nu întîrzie să apară: în grădina de zarzavat folosită drept cantină personală, datorită unei gafe de tot hazul, iepuroiul cade în mîinile grădinarului, care îl pune faţă în faţă cu duşmanii lui veniţi cu jalba în proţap. În timpul unui „conflict armat“ dintre gaiţă şi urs, un băţ îl nimereşte pe Emanoil în cap, chiar pe locul care a primit lovitura metamorfozatoare. Şi, dintr-o dată, miracol: bietul iepuroi îşi reaminteşte cine este. Groaza lui, cînd îi vede în jur pe lup, urs şi vulpoi, cei mai mari şi îndîrjiţi duşmani personali nu mai cunoaşte margini. Numai fuga îl mai poate linişti: reintră în condiţia de victimă, el însuşi neîncrezător că a fost în stare s-o părăsească pentru o zi.

Cartea este scrisă cu simplitate şi naturaleţe, neliteraturizînd gratuit. Datorită scenicităţii ei accentuate, ai sentimentul că urmăreşti un desen animat bine „făcut“, cu personaje cunoscute, prinse într-o suită vioaie de gesturi şi reacţii, vorbind în cel mai autentic stil oral de azi. Iată cîteva mostre: guşterul Prudent „îşi încarcă bateriile la soare“ sau, ceea ce e mai rău, „umblă toată ziua cu şopîrla“, vîrîndu-şi coada unde nu trebuie; căpriorului Junior „a început să-i meargă mintea“; Arici-Lipici e „o glumă a naturii“ etc. Bine realizate sînt ilustraţiile lui Mati Bo. Ele se încadrează firesc în stilul textului, au plasticitate şi spontaneitate. Culorile puternice, îndrăzneţe, contrastele vii, contribuie la impresia de prospeţime a cărţii.

Mariana CODRUŢ

pro juventute

Convorbiri literare prin corespondență

MIHAELA ENESCU, Pitești: Nu, nu pot să vă public nici una dintre poezii. Versurile dv. fac parte din categoria celor (atît de multe!) cursive, frumos caligrafiate, la citirea cărora îți vine să ridici din umeri: „ei și?" Vorbesc despre stadiul în care vă aflați. Evident, nu pot încă să știu cum va fi următorul grupaj pe care îl veți trimite. Pot spera că mai bun, avînd în vedere rarele insule de poezie notabilă: „vîrsta adormită a lucrurilor", „nopțile / care îmbătrinesc visîndu-ne", „cu frumusețe ne hrănim"...

VALENTIN ISTRATE, Tg. Neamț: Textele dv. mărturisesc o sensibilitate feminină. Producție adolescentină, fără nimic deosebit.

MATEI FLORIN, Timișoara: Rima și ritmul clasic vă forțează mîna, vă iau înainte. E greu să te opui, mai ales în lipsă de experiență, despotismului formelor clasice. Ceva mai firesc sînteți în „mostrele" scurte. Mai trimiteți.

MUTU DANIEL, Zărnești, Neamț: Tare multe vorbe goale. De exemplu, poezia **In luna mai** poate fi redusă la aceste 5 frumoase versuri (deci celelalte douăzeci și șase sînt de prisos): „mă simt / ca un boboc de crin în întuneric / ce trebuie să se desfacă puternic / la lumina sclipitoare / a dimineții înalte de mai". Deci, vă recomand mai multă zgîrcenie în ce privește cuvintele.

FORTUNA LORIN, Timișoara: După cîte știu, nu mulți scriitori s-au încumetat să abordeze glossa. Și nu cred că lucrul e întîmplător. Dv v-ați ambiționat să vă încercați puterile cu ea. Ce-a ieșit? Un exercițiu care doar formal poate fi numit poezie, pentru că dv. ați asimilat problemele pe care le pune glossa cu acelea pe care le pune un careu de cuvinte încrucișate. Din tot grupajul expediat, am reținut doar un vers: „Cînd mă istovește ziua austeră". Să mai vedem.

DANA INDRU, Galați: Multe banalități. Ceva mai de bun augur ironia din „A fost o noapte de pomină", acolo unde nu devine ieftină: „Ne-am distrat grozav în această noapte. / Deschideam gura ca să eliberăm cuvintele / Și să ne bucurăm privindu-le cum se lovesc / cu capul de pereți și de stîlpul central și de geamuri. / Rar cîte unul scăpa pe geamul deschis lîngă mine / și elibera luna din vraja ploii. / A fost frumos".

VRÎNCEANU GABRIELA, Bacău: Deocamdată, tăcerea dv. ar fi un omagiu mai potrivit pentru Eminescu decît aceste „versuri... inspirate de fenomene trecute prin filtrul imaginației".

PĂVĂLOAIA GH., Suceava: Iată ce scrieți: „Moldova e a mea / Și eu scriu despre ea / Și despre Ștefan cel măreț / Iubitul nostru îndrăzneț". Și mai spuneți că-l iubiți pe Eminescu! Sinceritatea curată a inimii trebuie însoțită și de exigență într-ale scrisului.

MARIA SAMET, Craiova: Prea puține texte ca să-mi pot forma o impresie.

EMA ISTRATE, Tg. Neamț: Nimic notabil.

M. E., Fălticeni: Trimiteți un grupaj dacă vreți să vă pot spune ceva concludent.

STARCU DAN, București: Poeziile nu sînt rele, dar nici nu se impun prin ceva anume. Iar „paginile de proză" pe care mi le-ați trimis nu pot fi nicicum incluse în genul beletristic. Ele sînt pagini de compilație istorică, pur și simplu, referitoare la geto-daci. Poate locul lor e la revista „Magazin istoric". Cred că e bine sa frecventați un cenaclu de poezie.

CONSTANTIN ANTON, Iași: Tot ce pot să vă spun e că dv. confundați poezia cu o potriveală de cuvinte, eventual distribuite cît mai întortocheat, cît mai forțat: „ca vameș ploilor de hermină / mă întreg din sărutarea ei haină / inclement în starea de-a iubi / profundul divizat cu orice zi". Nu, aceasta nu este, hotărît, poezie.

BOGDAN MARIA, Prahova: Aveți simțul ironiei, al metaforei și chiar o anume forță. Dar toate acestea se risipesc într-un gen de poezie învechit, care sună din coadă din cauza ritmului și a rimelor banale, forțate.

LUCIAN DOROFTEI, Ploiești: Nu e rău. Am remarcat următoarele poezii: **Tristețe de toamnă, Jocul pe dos, Recviem, Acuarele, Ultima Thula.** Iat-o pe ultima: „Ce călătorii să mai facem. / Plouă / Argintiu peste casă. / O mînă nevăzută adună toate drumurile, / Flăcări împietrite / Rătăcesc prin firele de iarbă / Fiecare arbore a devenit o oglindă // Asist la o logodnă cu frunze / Care trec în vîrful picioarelor / Prin mine". Sfaturi: Lectură, lectură, lectură. Deocamdată, renunțați la expresii absurde de genul: clipa de mare, zîmbet rotund, „Spre capătul luminii vei îndrepta pleoapele", alcoolul pașilor etc.

ION POTOLEA, Galați: Plutește un aer straniu în poeziile dv. În special în acele începînd cu: „în casele de-atunci..." și „copil umil, copil nerod". În ele cred că am descoperit o abilitate a dozării amănuntului concret și a refacerii conturului unei întîmplări foarte concrete prin tușe disparate, aparent întîmplătoare, nevinovate.

Și fragmentele de jurnal trădează simțul amănuntului realist plin de adevăr și poezie.

CALCIU CORNELIU, Tulcea: „Eminescu a făcut ca prin limba română omenirea să dezlege taine și să înțeleagă lucruri, ceea ce a fost si este fără șanse în cele mai nobile limbi". Cît despre poezie, ce să mai zic?! Iată o mostră: „Reînvierea lui / o lume va cînta / Statuile poetului / În loc nu vor mai sta"!

CONSTANTIN DASCĂLU, Slatina: Grupajul nu e convingător.

GH. LULU, Bacău: Care e tonul dv. adevărat? Cel simplu pe care l-am remarcat la poemele dintr-un plic anterior, sau acesta, contorsionat, pretențios, de acum?

EDGAR MIREA, Fălticeni: Nimic nou.

IONI PLEȘA, București: Și în acest plic am descoperit cîteva reușite (**Desen, Văl, Continua,** chiar **Nord contra Sud**), din care voi propune ceva spre publicare. Aveți o destul de bună intuiție poetică, așa că veți înțelege că, apreciind aceste poezii, consider că în această direcție e bine să mergeți deocamdată.

REDACTOR

● **Manuscrisele nu se restituie**
● **Menționați pe plicurile adresate acestei rubrici: „Pentru Convorbiri literare prin corespondență".**

Arpegii

Bunicul

veacul i-a luat-o înainte
e trist și galben
cîteva riduri pe frunte
cîteva riduri...

doar privirea i-a rămas
la fel de
albastră
pe buze-i tremură
trena norilor

Am uitat

părul tău mirosind
a castane
coapte

mîinile albe două
rafale de
crin

mîngîierea sîngelui cald
tînăr aproape
...

Marcel LUCACIU

Inelul

copil umil copil nerod
uitat în geamul unui pod
cu vreasc de gheață pîlpîind
pe umbra umedului blid

copil cu rănile în rai
în rîpa florilor strigai
după un nor de cal stingher
scăpat de la păscut în cer

și cum bătea cine bătea
cu-n fel de grindină-n perdea
cînd a venit cine-a venit
foșnind prin stevii de argint

bărbați alunecau în humă
cu coasta ruptă dintr-o lună
fată de praf, fată de fum
prin care seri te pierzi acum?

Ion POTOLEA

Voci tinere

Eminescu

De o sută de ani
sîntem Eminescu
într-o așteptare
de luceafăr

Repetiție

S-a deschis în mine o rană
ca o fereastră
ce desparte umbra de lumină.
Mai sint încă

o urmă

spre a nu turbura celelalte
după care
se mai petrece odată
liniștea ce nu s-a sfîrșit.

Recviem

În biblioteca mîndră și
iubită,
din noapte-n noapte umbra ta
rămîne,
iar foșnetul din zid, ca să
te-nghită,
încet mă încălzește și pe mine.

Ce glonț m-ar fi învins odată,
să fi ascuns din firea mea o
ușă,
prin care tu să fii mereu
plecată
iar eu să vin în lumea noastră
dusă...

Vasile George PUIU

Peisaj în mișcare

o lebădă străbătea lacul
cu gîtul dincolo de amurg.

Re-amintire

ah! doamne!

iar a venit primăvara
și nu mai poate cuib să-și facă
sub pleoapa mea/rîndunica.

Liviu GAȘPAR

★
★ ★

Am ieșit din sală pe la jumătatea
spectacolului;
din locul meu nu vedeam,
iar mîna-mi continua să sîngere;
sînt acum singur.
orașul ține o condică de vise,

n-am unde să merg;
ceasul bate de trei ori:
e ora opt

Țin în mînă o foaie de hîrtie ce arde,
m-am născut ca să văd cum arde.

Zarul memoriei

Se vede luna pe umărul tău,
e bolnav cîmpul,
Știu că între două zile mai e loc
de una;
orașul și-a scos străzile înafară
nu mai e de fum toamna.

Mîine, cînd cauți dunga zilei,
ești deja tăiat de cea a clipei.

Elena M. CÎMPAN

Dicționar

Dacă mîinii mele drepte
I-ar fi dat să aibă
In loc de degete, cuvinte
Puterea brațului și antebrațului meu

Ar fi
O nesfîrșită stare de contemplație.
V-aș putea spune atunci:
Credeți-mă pe cuvînt

Sînt numai un poet
Aș putea scrie Dicționarul cu iluzii
Ingeniosul, vrăjitul

Mult visatul
Lapidarul,
Mult cititul
Dicționar cu iluzii.

Theodor George CALCAN

Nașterea poeziei

uneori schițez poezia pe un cîntec de mierlă.
o dată atins registrul sonor
dacă nu-i stăpînesc bine vibrarea
dau în instinctul primar — melodia cuvintelor

ca să o am din nou în palmă exersez flautul.
enervat pînă la suferință

înșelat și învins
adopt metoda lui Marcias de tortură dar pantera lirică doarme —
regină antică pe brațele eternității.

departe și de neatins înlănțuit prometeic
trădat de instinct schimb uneltele de tortură: flautul
harpa și muza cu angoasa melancolia și desperarea.

totul constă în a ști să aștept...
nu înarmat cu lasou rătăcind prin tufișuri de lauri și crini
ci atent într-o adîncă și sfîntă vibrare.

Brațele Afroditei au fost cîndva aripi

că s-a desprins din țărm
ca oul din pasăre știu

știu pentru că am văzut pe nisip
urmele brațelor în alergare
și cum am zis: — te implor
întoarce-te pe unde s-a depărtat valul de larg
s-a fost schimbat din zeu
în stea hohotitoare împodobind țărmul
și stînca de care va sfîrși valul
plesnind țărmul cum biciul de foc
aerul respirat de brațele ei aripi.

Marin CODREANU

Solilocvii

Despre „manualul perfectului cititor"

Mircea Eliade sugera o organizare a lecturilor în funcție de anumite date: ritmurile cosmice, succesiunea anotimpurilor și a sărbătorilor, „revoluțiile" vîrstei sau stările sufletești (în articolul **Cărți fundamentale** din „Universul literar", nr. 9/1940). Aș face adaos o tipologie a **spațiilor**: nu poți citi cutare volum cu maximă eficiență ignorînd locul în care „realizezi" ritualul — căci un ritual este — al lecturii. De exemplu, o lectură a **Ditirambilor lui Dionysos** e preferabil să fie efectuată într-un spațiu asemănător celui în care autorul și-a compus poemele: la 6 000 de picioare deasupra mării, undeva pe piscuri. Sînt cărți care pot fi citite mai convenabil în spații închise, altele în spații deschise... Acest determinism nu trebuie exagerat: ar fi destul de incomod să găsești locul cel mai potrivit al parcurgerii **Amintirilor din casa morții.** S-ar putea ca o incintă închisă, fără ieșire, să nu fie deloc recomandabilă în acest caz.

Un **Manual al perfectului cititor** trebuie să conțină cîteva dispoziții și în legătură cu utilizarea sa. Tot așa cum **Discursul asupra metodei** al lui Descartes sugerează să fie „traversat" în șase reprize, deși scurtimea acestui text **fundamental** ar permite parcurgerea sa dintr-o dată, în cel mult două ore. Dar să fim atenți: autorul cere ca opusculul său să fie citit divizîndu-l în șase părți și nu ca lectura să fie repetată de șase ori... Firește, **Manualul perfectului cititor** ar mai putea prezenta și alte exigențe: anumite costumații (să ne amintim de Machiavelli!), anume posturi ale „ipocritului lector", un anumit mod de a întoarce paginile ș.a.m.d. În acest sens G. Călinescu are un text foarte interesant. Deși redactarea unui astfel de „îndrumar" al lecturilor (în toate înțelesurile vocabulei) cere multă dibăcie psihologică (dar nu numai) m-aș încumeta să-mi indic aici — desigur în chipul cel mai sumar — cîteva reguli empirice: un cititor — nu zic perfect, dar orientat cît de cît în „materie" — va citi numai cîteva cărți pe an, dar **cărți fundamentale** (Eliade sugera cinci, dar cifra ar putea fi ridicată la douăzeci și cinci), se va abține de la tentația de a le citi încă o dată (doar), impunîndu-și să le străbată de minimum trei ori, va alege Descartes și nu cum zice Eliade, „ultimul autor lansat pe piață", va încerca mereu să ajungă la **original**, nerecurgînd decît în cazuri extreme la traduceri.

Pînă cînd va exista un **Manual al perfectului cititor**, cel puțin subsemnatul se va mulțumi să urmeze cît poate de strict aceste reguli provizorii de „igienă" a lecturii...

Valeriu GHERGHEL

Universul literaturii

● **Scrisul este treabă de vrăjitor: transformarea gîndului nevăzut în semne vizibile, negre, inerte, gata să prindă viață sub ochii altui vrăjitor ● Materia anorganică a inventat plantele; plantele au inventat animalele; animalele au inventat omul; omul a inventat zeii, îngerii, demonii, personajele literare și, în zilele noastre, extratereștrii. A se observa că numai omul a fost în stare să născocească povești. ● Romancierul care muncește ordonat, în fiecare zi, și care e cu gîndul numai la scrisul lui, la pasiunea lui de o viață, nu se plînge niciodată de lipsă de inspirație; chemată cu dorință fierbinte, ea vine și i se supune asemeni unei amante ● Altădată nu existau critici. Masele de cititori și spectatori își spuneau cuvîntul; ele i-au impus pe Homer, Dante, Boccaccio, Rabelais, Shakespeare. Astăzi, opinia celor mulți este aproape cu totul ignorată; numai cîțiva critici și istorici literari hotărăsc ce este bun și ce este rău în beletristică, ce trebuie să rămînă și ce trebuie să moară. ● Scriitorii care lucrează noaptea, epuizant, pînă către revărsatul zorilor, sînt repede strămutați la cimitir. Ca să-și completeze somnul ● Nimic mai amuzant decît întîlnirile și discuțiile scriitorilor mediocri: cînd se adună două opaițe la un loc, încep să-și spună unul altuia că soarele e plin de pete.**

Ionel BANDRABUR

dialogul literaturilor

Jean COCTEAU

Ce va rămîne din Cocteau ? Multe, în cele din urmă. Două din cele mai frumoase filme ale timpului nostru care este Evul Mediu al cinematografiei ; tragedii ; romane ; poeme ; cîteva pătrunzătoare eseuri despre artă. Va rămîne tot ceea ce, fără a fi a lui, a ieșit din el, de la baletele rusești la muzica Celor Șase, de la romanele lui Radiguet la tablourile lui Edouard Dermit sau Jean Marais. Vor rămîne fresce grațioase și nobile, capele, o sală a căsătoriilor. Și, mai ales va rămîne, atîta timp cît unul dintre noi va mai trăi, amintirea lui Jean Cocteau magician al limbajului, maestru al gustului, poet al invizibilului ; vor rămîne acel păr rebel, acei ochi vii și blînzi, în fine acea voce atrăgătoare și gravă care desena, parcă în joacă, cu o trăsătură fermă arabescuri de neuitat.

André MAUROIS

Jurnal

● Oamenii îmi reproșează adesea că nu scriu memorii și n-am făcut notații sistematice de jurnal. Ei bine, trecînd peste împrejurarea că sînt total lipsit de memoria datelor, că o relatare cronologică a faptelor îmi este imposibilă, totuși prea multe am văzut, destule lucruri incredibile am auzit. Altminteri, s-ar putea crede că le-am inventat.

● Tot răul provine de la enciclopediști. Ei au poruncit tuturor să gîndească. Ca urmare gîndește acum chiar și prostul, ceea ce mai înainte nu se pomenea.

● Cei ce se ocupă cu cinematograful nu știu că nu-i nimic mai ușor decît a face un film greu și nimic mai greu de realizat decît un film ușor.

● Dactilografierea este periculoasă în sensul că textele scrise cu o clipă mai înainte devin impersonale și se mortifică.

● La Picasso geniul înlocuiește inteligența și inteligența ține locul geniului. Este un fapt indubitabil. Încercați să-l înțelegeți.

● Un ziarist m-a întrebat : „De ce v-ați retras din luptă?“ ceea ce de fapt semnifica : „De ce lucrați aici, pe Coasta de Azur, în loc să vagabondați la Paris din local în local“. Pentru acești tineri tocmai aceasta este munca. Autentica muncă înseamnă pentru ei timp pierdut.

● Recitindu-l pe Swift (**Călătoriile lui Gulliver**), descopăr că este mai bun decît **Candide** al lui Voltaire. Sufletul nobil al lui Swift se află la antipodul sufletului corupt al lui Voltaire. Călătoriile în țara liliputanilor constituie o imagine foarte exactă a ceea ce se petrece acum în America și Europa.

● După o nouă lectură a cărților **Cei trei muschetari** și **După douăzeci de ani** reflectez dacă nu cumva Dumas este singurul adevărat istoric. Ceea ce a inventat el se substituie perfect adevărului. Adevărul relevat de alții pare un fals și probabil că și este, în timp ce Dumas surprinde tocmai prin neutralitatea sa perfectă.

● Oare vom înțelege vreodată desăvîrșita prostie a **Jurnalului** lui Gide ? O adunătură de minciuni și un bazar de ipocrizie, ascunse sub aparența mărturisirii adevărului, redusă exclusiv la elocvență și pitoresc. Evident nu consider infantil și plin de inepții **Jurnalul** lui Gide, numai pentru că mă tratează brutal și minte în ceea ce mă privește. **Jurnalul** gidian este cel mai lugubru ierbar, cea mai inertă colecție de plante presate, prevăzute cu etichete latine. Am cunoscut în Elveția niște pastori protestanți care-și petreceau concediul cu o ocupație asemănătoare. Umpleau ierbare cu plante cunoscute, botezîndu-le cu nume necunoscute.

● Cîndva i-am spus lui Gide : „**Călătoria în Congo** a dumitale este inspirată de stilul lui Lotti“. A recunoscut cu unul din rîsetele lui gîfîite și nechezate care-l făceau să semene cu un cocoșat. „L-am descoperit pe Lotti în sala de așteptare a unui dentist. Mi-ați descifrat secretul“. Cuvîntul „secret“ a sunat în gura lui ca o lamentabilă acuzare, servindu-i, ca în melodeclamația antică drept pretext pentru una dintre preferatele sale vocalize pe care le executa cu o silabă, strecurînd printre dinți vocalele și consoanele, de parcă le-ar fi scos dintr-o fîntînă. Îmi amintesc că în ziua ultimei vizite pe care mi-a făcut-o îmi recitase în hol de douăzeci de ori fraza domnului Jourdain „Apprenez-moi l'almanach“, atît de mult îi plăcea pronunțarea însăși a cuvîntului „almanach“. Îl simpatizam tocmai pentru această trăsătură puerilă a sa. Etica lui de amoralist mi se pare o aberație și cînd te gîndești numai că a obținut Nobelul poți să mori de rîs. Jean Genet (...) mi-a spus : „Amoralismul lui mi se pare foarte suspect“. Iar cînd Gide a vrut să-l cunoască : „Îmi repugnă judecătorii care se arată miloși cu cei condamnați“.

● Inteligența mi-a fost dată în postura de intuiție și de reflex fulgerător. Ceea ce îmi permite să trec drept om inteligent, deși în esență nu sînt.

● Veneția. Istoria cu **Otello** s-a întîmplat unui oarecare domn Mauro, ce făcea negustorie de mătăsuri la Veneția. Shakespeare în schimb a creat **Maurul**.

● Literații mă întreabă : „Cum ați făcut să treceți prin patru avangarde ?“ Răspund : „N-am aderat la nici o școală, ci la mișcarea în sine.“

● Contează exclusiv intensitatea. Talentul îl poți avea sau nu. Singura noastră năzuință trebuie să fie intensitatea. Tocmai ea nu permite ca opera să fie modernă dar deopotrivă interzice să iasă din modă.

● De fiecare dată cînd Picasso se interesează de ceva minimalizează acel lucru. Această trăsătură îl face să semene cu Goethe. Nu-și drămuiește în schimb laudele pentru ceea ce nu-l impresionează.

● Ceea ce oamenii definesc drept inteligența mea, personal o tratez ca pe o prostie dezgustătoare, zbătîndu-mă în ea ca un înecat care ar inventa înotul ca să se salveze.

● Mulți regi ai Franței au fost asasinați. Toți, în schimb, au fost asasini. Exceptînd poate, pe Francisc I. Dar atît, nici o altă excepție.

● Timpul nu există. Este un fenomen de perspectivă. Totdeauna dispunem prin urmare de timp. Nerăbdarea este o aberație. Tinerețea duce lupte grele cu ea. Pe lîngă aceasta, cu cît avem timp mai puțin, cu atît mai puternic este sentimentul de a-l poseda. Picasso are dreptate. Omul are nevoie de o perioadă foarte îndelungată ca să devină tînăr. Mă simt mai tînăr acum, decît atunci cînd eram într-adevăr. Cu mai mare independență, cu mai puțină lăcomie, cu mult mai răbdător.

● După o nouă lectură a primului volum din **Sodoma și Gomora**, am citit cu stupoare primele 150 de pagini din volumul al doilea. Să fi fost oare Marcel deja bolnav sau zăpăcit din cauza nenumăratelor scrisori, a prețiozității vizitelor sau a plimbărilor nocturne ? Căci textul este ilizibil. Am mai reluat încă o dată, cuvînt cu cuvînt. Încîlceala și haosul frazelor rău închegate, a parantezelor după care sensul rămîne suspendat, comismul rudimentar al personajelor uitate din neatenție și regăsite brusc.

● Proust, mai bine orientat decît Balzac în nuanțele înaltei societăți (de exemplu, în chestiunea folosirii particulei „de“) nu pătrunde nicăieri în sufletele aristocraților cu profunzimea lui Balzac din **Splendoarea și decăderea curtezanelor**, unde dialogul prinților de sînge constituie o capodoperă a genului.

● Am citit din nou pe Proust. Snobismul lui mă irită chiar atunci cînd este sarcastic cu personajele din lumea bună. Deoarece îi înfierează doar ca nedemni de numele pe care-l poartă. Proust salvează însă totul datorită formei geniale de narațiune.

● Ideea neantului la Sartre este foarte comodă pentru toți leneșii. Stilul neglijent al lui Prévert foarte salutar pentru cei care scriu, neposedînd îndemînarea scrisului. Moda proastelor traduceri din literatura anglo-americană a desăvîrșit restul.

În românește de
Natalia CANTEMIR

REPERE CLASICE

Johann Wolfgang GOETHE

Carte de citire

Cea mai miraculoasă carte dintre cărți
Este cartea iubirii.
Cu luare-aminte am citit-o ;
Bucurii — cîteva pagini,
Suferințe, -ntregi caiete.
Diferența-i doar de-un paragraf.
Revedere. Un scurt capitol.
Fragmentar. Tomuri de mîhnire
Prelungite-n explicații,
La nesfîrșit, făr' de măsură.
O Nisami ! — către sfîrșit totuși
Aflat-ai drumul cel drept ;
Enigmă, cin'să te dezlege ?
Cei ce se iubesc, regăsindu-se.

Din ce oare ne-am născut

Din ce oare ne-am născut ?
Din iubire.
Făr' de ce te simți pierdut ?
Făr' de iubire.
Ce te-ajută să supraviețuiești ?
Iubirea.
Cum poți iubirea s-o găsești ?
Prin iubire.
Cin' ți-aduce alinarea ?
Iubirea.
Cin' să ne unească pururea ?
Iubirea.

Iubitul aproape

La tine gîndesc, cînd a soarelui sclipire
străluce dinspre mare ;
La tine gîndesc, cînd a lunii licărire
se zugrăvește-n izvoare.

Pe tine te zăresc, cînd pe drumul din zare
colbu-i iscat ;
In noaptea grea, cînd drumețul pe-ngusta cărare
pasu' și-a afundat.

Pe tine te aud, cînd cu zvon 'năbușit
valul se avîntă ;
Ades merg s-ascult în luminișul liniștit
tăcerea crescîndă.

De-ai fi chiar mai departe, îți sînt alăturea,
aproape-mi ești, să știi !
Coboară soarele, curînd lumina-mă-va o stea.
Oh, aici de-ai fi !

În românește de
Carmen BENDOVSKI

Robert BROWNING

Iubitul Porfiriei

In seara asta a-nceput să plouă
Și vînt posac s-a înălțat devreme,
Rupînd cu ură cregile de ulmi
Și răscolind a răzbunare lacul ;
Bătea-n neștire inima-mi văzînd
Cum luneca Porfiria spre casă
Și închidea în urmă-i frigul, vîntul
Și-ngenunchea făcînd jeratecul
să-nvie
In flăcări ce-aduceau plăcut căldura;
Cum își scotea apoi mantoul umed
Și șalul... și mănușile-nnegrite ;
Lăsînd să-i cadă-n valuri părul lung,
Se-ntoarse ca să-mi spună
„bună seara“,
Se așează alături — n-am răspuns —,
Imi puse brațu-n juru-i, dezgoli
Un umăr alb și neted, parfumat
Și plete blonde-și resfiră, în care
Să îmi îngrop nemîngîiată fruntea.
Imi murmura ceva despre iubire
Și despre cît de slabă-i, cum nu poate
Să dea frîu liber patimii din suflet,
Să rupă legături deșarte, -ndepărtate
Și să rămînă-a mea pe totdeauna ;
Cum uneori o stăpînea numai iubirea
Și cum festinul n-a împiedicat-o
Să îmi trimit-un gînd răzleț, știind
Cît de zadarnic o iubesc, cît sufăr —
Așa că a venit, uitînd furtuna.
Să nu gîndiți că n-am privit-o-n ochi
Plin de mîndrie, fericit, aflînd acum
Că mă adoră și, așa, surprins,
Cutremurat de adevăr, nu mai știam
Ce-ar trebui să fac — ce se cuvine.
Atunci era a mea — frumoasă, toată.
Perfectă-n puritate, o minune ;
Și am găsit deodată : păru-i blond
L-am strîns în groasă funie prelungă
Pe care de trei ori am dat-o roată
Și-am sugrumat-o. N-a simțit durere —
De asta sînt și-acum aproape sigur.
Ca un boboc închis peste-o albină
I-am desfăcut pleoapele: din nou
Zîmbiră ochi albaștri ca seninul.
I-am desfăcut din jurul gîtului
podoaba
Și înc-o dată palidul obraz
S-a-mbujorat sub ultimul sărut.
I-am înălțat și capul ca-nainte —
Dar eu o sprijineam de astă dată ;
Și încă-i țin pe umăr capul blond,
Cu fața mică într-un zîmbet... prins
De bucuria că și-a împlinit dorința,
Că tot ce n-a vrut nu a fost să fie,
Iar ce-a iubit și-a cîștigat pe veci.
Porfiria și-a ei iubire ! Nu știuse
Că i se va-mplini ultima vrere !
Și astfel stăm și astăzi împreună —
Și toată noaptea n-am mișcat
nici unul,
Iar Dumnezeu n-a spus nici un
cuvînt !

În românește de
Ștefan AVĂDANEI

Rabindranath TAGORE

Cîntece de dragoste

M-am trezit din somn la a lui chemare.
Cînt de zori mereu, în sufletul meu
Bezna-acum se duce, lumina răsare.

Cel ce-a gonit somnul din flautu-i cîntînd,
Purpuriu veșmînt pe lume-aruncînd,
Ce farmec nespus, în vînt a adus
Ce înmiresmare, parfumul de floare.

Poate că în taina sufletului meu
Scris e, cine știe, chiar mesajul său.
Numele său însă nu mi-e cunoscut.
A sa frumusețe eu nu am văzut.
Pregătit-am însă așternutul său
Așternînd durerea sufletului meu.

*

Cînd el era aproape
nu m-am apropiat.
Cînd a plecat, în urmă-i
vîntul m-a fermecat.

Luntrașul sta pe chei tăcut
Privirea mea nu l-a văzut.
Curînd aud al vîslei glas
îndepărtat.

Unde n-a fost să fie
al vieții noastre joc
De-i zi ori de e noapte
nu pot să-mi aflu loc.

Graiul zilelor pierdute
Azi în vise se ascunde.
Numai ochii plini de lacrimi
înapoi întorc.

*

Pentru că te-ai ascuns, căutînd, te-am regăsit.
Atunci de te-ntîlneam, nu ne-am mai fi-ntîlnit.
Pierd comoara mult iubită
Mult prea lesne dobîndită.
Darul regăsit acuma-i mult mai prețuit.

Cel ce-ți iese-n cale, depărtat rămîne
Cel ce te atrage, el vine spre tine.
Apa pleacă-n depărtare
La a nourilor poale,
La pămînt apoi se-ntoarce setea să-i aline.

*

Să o cunosc, au, cum pot asta, oare ?
Ohii-mi o caută, peste tot umblînd,
Dar urma-i s-o găsească nu-s în stare.
Doar graiul lin, vorbit de pașii săi,
L-aud mereu pe nevăzute căi.
Doar uneori, înmiresmatul vînt,
In urma ei un semn îmi dă, arare.

Dar ea de asta n-are cum să știe.
Pe margine de drum aștept să vie.
Seara ce vine-aduce în inimă
Jocu-i viclean de umbră și lumină.
Culcușul său au așternut morman
Căzuta floare.

În românește de
Amita BHOSE și Constantin FĂGEȚAN

Ion MILOȘ (Suedia)

Doina, dor și poezie

Frunză verde veșnicie
Doină, Dor și Omenie
Trei cuvinte românești
Ce-n alte limbi nu găsești.

Doina nu e numai cîntec
Doina este un descîntec
Frumusețe și speranță
Dragostea ce ne înalță

Dorul este o trăire
Un fior de nemurire
Între Cosmos și Ființă
Între om și suferință.

A fi om de omenie
Este jertfă și frăție
Legătură de iubire
Între ins și omenire.

Frunză verde poezie
Doină, Dor și Omenie
Împreună-alcătuiesc
Omul veșnic românesc.

Iubirea

Să iubim florile pentru că sînt flori
Nu pentru parfumul lor.
Să iubim arborii pentru că sînt arbori
Nu pentru foșnetul lor.
Să iubim oamenii pentru că sîntoameni
Nu pentru măreția lor.
Aceasta e iubirea : o lampă
aprinsă-n noi.

Nu te arăta

Bate apa-n piuă
Taie frunză la ciini
Lasă pe alții să rezolve problemele
Spune-ți gîndurile doar pe jumătate
Vrăjește existența
Impodobește adevărul
Așa pare realitatea mai adevărată

Invăluie-te în cuvinte
Umblă pe vîrfuri
Nu te arăta.
Mare este
Doar cel ce nu se vede.

Redacția : Iași, Casa cu absidă, Centrul civic ; telefon (981) 16242 ● Administrația : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție :
Redactor șef : **Corneliu Sturzu**
Secretar responsabil de redacție : HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Prețul unui exemplar : lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei ; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin I.L.EXIM. — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136—137, telex 23226.

I. P. Iași cd. 1060